

MF 128309

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน
ในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา
เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

นายอรรณ อัจหาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ..2562

สงวนลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เรื่อง : รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์
โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น
ผู้วิจัย : นายอวรณ์ อัจหาญ

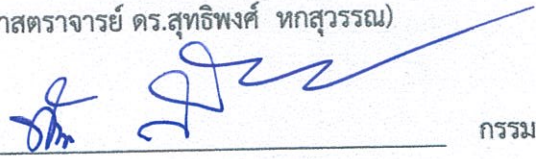
ได้รับอนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

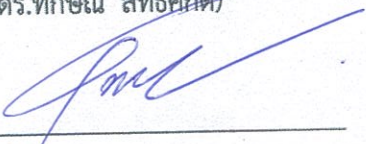

_____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ท.ดร.ณัฐชัย จันทุม)
คณบดีคณะครุศาสตร์

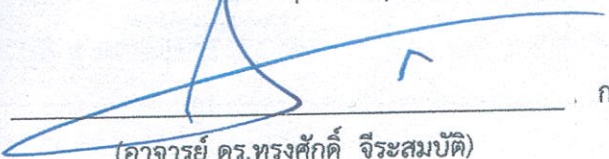

_____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนธิ์ ตีเมืองชัย)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
MAHABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

_____
ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ หกสุวรรณ)

_____
กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทักษิณ สิทธิศักดิ์)

_____
กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อุตร อรกุล)

_____
กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ)

ใบอนุญาตวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เรื่อง : รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์
โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ผู้วิจัย : นายอรรณ อัจหาญ

ได้รับอนุมัติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ ร.ท.ดร.ณัฐชัย จันทชุม)
คณบดีคณะครุศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สนิท ติเมืองซ้าย)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ หกสุวรรณ)

กรรมการ

(ดร.ทักษิณ สิทธิศักดิ์)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.อุตร อรุณ)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ)

ชื่อเรื่อง	: รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น
ผู้วิจัย	: นายอวรณ์ อหาญ
ปริญญา	: ปรัชญาดุษฐ์บัณฑิต (การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อาจารย์ที่ปรึกษา	: อาจารย์ ดร.อุตร อรกุล อาจารย์ ดร.กมล ตราชู
ปีการศึกษา	: 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ 1) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำนวน 85 โรงเรียน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) คือ ผู้นำชุมชน, ประธานกลุ่มและสมาชิกผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ในท้องถิ่น, นักวิชาการด้านการเกษตร,ผู้บริหารและครูผู้สอน ,และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม. 1-ม. 3) ของโรงเรียนบ้านหมากมาย จำนวน 73 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย, ร้อยละ, ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า t-test และสถิติเชิงบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า (1) ระยะที่ 1 สภาพความต้องการของผู้บริหารครูผู้สอน ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง มีระดับความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ทั้ง 7 ด้าน มีความต้องการและความจำเป็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ 1) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ($PNI_{\text{modified}} = 0.570$) 2) ด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ($PNI_{\text{modified}} = 0.421$) 3) ด้านการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานและองค์กรภายนอก ($PNI_{\text{modified}} = 0.415$) 4) ด้านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ ($PNI_{\text{modified}} = 0.400$) 5) ด้านสื่ออุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ($PNI_{\text{modified}} = 0.391$) 6) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ($PNI_{\text{modified}} = 0.368$) และ

7 ด้านการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ (PNI_{modified} = 0.346) เรียงจากมากไปหาน้อย ระยะที่ 2 ผลการพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบด้าน ปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การกำหนดวัตถุประสงค์และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (2) การสร้างความตระหนักและปลูกความสามัคคีในโรงเรียนและชุมชน (3) การสร้างภาวะผู้นำเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม (4) ด้านการสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (5) ด้านความพร้อมบริบทของโรงเรียนและชุมชน 2) องค์ประกอบด้านกระบวนการ (Process : PAORN) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การวางแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม : Plan (2) การจัดการเรียนแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางการปฏิบัติ : Action (3) การสังเกต : Observation (4) การสะท้อนความคิด : Reflection (5) การสร้างเครือข่ายและชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน : Network 3) องค์ประกอบด้านผลลัพธ์ (Out Put) ซึ่งประกอบด้วย (1) ด้านสมรรถนะของผู้เรียน : Competency of Learner (2) ด้านพฤติกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน : (3) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน : Community Participation ซึ่งจากการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญกลุ่มผู้ให้ข้อมูล รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงโดยรวมอยู่ในระดับ " ดีมาก " ระยะที่ 3 พบว่า 1) ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น พบว่า นักเรียนมีสมรรถนะทางการเรียนรู้ โดยรวม ทั้ง 3 ด้าน คือ 1.ด้านความรู้ (K) 2) ด้านจิตพิสัย (A) และ 3) ด้านทักษะ (S) ตามหลักสูตรที่กำหนดโดยมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2) และมีพฤติกรรมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยรวมทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$, $SD = 0.149$) และ 3) ความพึงพอใจของผู้นำชุมชน, ผู้ปกครอง, ครูภูมิปัญญา ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ตามกระบวนการของรูปแบบ (Process : PAORN) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยรวมอยู่ในระดับ " มาก " ทุกขั้นตอน ดังนี้ คือ 3.1) การจัดการเรียนแบบมีส่วนร่วมท่ามกลางการปฏิบัติ : (Action) ($\bar{X} = 4.47$, $SD = 0.862$) 3.2) ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ($\bar{X} = 4.34$, $SD = 1.033$) 3.3) การสร้างเครือข่ายและชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Network) ($\bar{X} = 4.26$, $SD = 1.170$) 3.4) ขั้นตอนการสังเกต (Observation) ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, $SD = 1.325$) และ 3.5) ขั้นตอนการสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) ($\bar{X} = 3.73$, $SD = 1.385$)

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การปลูกข้าวอินทรีย์ หลักการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา จิตสำนึกรักท้องถิ่น

Title : Participatory Learning Model between school and community In strengthen the awareness of the local community organic farming using organic principles of environmental education to Promote to Sufficient Quality of Life in the Local.

Author : Mr. Arwon Arthan

Degree : Doctor of Philosophy (Research and Curriculum Development)
Rajabhat Maha Sarakham University

Advisors : Dr. Udon Aragun
Dr. Somkeart Pengrat

Year : 2019

ABSTRACT

The purposes of this study were Presentation the problem need to development a model and study the effect of Participatory Learning Model between school and community In organic farming using organic principles of environmental education. To strengthen the awareness of the local community For the research methodology, it was conducted and based on both of participatory action research and research and development techniques. The research was divided into 3 Phase : (Phase 1) to study of current problems and needs in participation learning between schools and communities to organic rice for strengthen the community. (Phase 2) To development of a model of participation learning between schools and communities to organic rice for the strengthening of communities (Phase 3) to evaluation implementation the model of participation learning between schools and communities in the target group. The statistics for data analysis using content analysis

The results of the study were : (1) **Phase 1**: The needs of administrators, teachers and community leaders, and parents had a high level of demand for developing a collaborative learning management model between school and community for organic rice cultivation. 1) the environmental conservation in the community (PNI_{modified} = 0.570); 2) the shared learning management. 4) Curriculum and learning activities (PNI_{modified} = 0.400) 5) Media, equipment and other related activities (PNI_{modified} = 0.421) 6) the measurement and evaluation of teaching and

learning (PNI_{modified} = 0.368) and 7 the development of the learning network (PNI_{modified} = 0.346). Phase 2 The development of a participatory learning model between school and community in organic rice cultivation using environmental education to develop a local love consciousness consists of three elements, namely, 1) The input element consists of 5 sub-components : (1) Objectives and Vision (2) Raising awareness and cultivating unity in schools and communities. (3) Creating leadership for environmental protection. (4) The creation and development of local curriculum. (5) School and community context. 2) Process elements (PAORN), consisting of 5 sub-components : (1) Participatory Learning Planning : Plan (2) Action (3) Observation: Observation (4) Reflection (5) Networking and community learning together: Network 3) Output). (1) the performance of learners : Competency of Learner (2) behavioral treatment of the environment (3) the involvement of the community : Community participation. Based on the assessment of the experts, the informants. The learning management model developed by the researcher. It is appropriate and feasible to bring the actual practice to a "very good" level. Phase 3 : 1. The results of using the participatory learning management model between school and community in organic rice cultivation using environmental education to develop local lovers' consciousness showed that the students had overall learning performance. 1) Knowledge (K) 2) Psychosocial (A) and 3) Skill level (S). 2) There were 6 behaviors in environmental protection in the community at the highest level ($\bar{X} = 4.64$, S.D. = 0.149) and 3) Satisfaction of community leaders, Parents, teachers, wisdom to take part in learning management. The process of the PAORN that the mind generates at the "very" level is as follows: 3.1) Participatory Action Management : Action ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= 0.862) 3.2) Plan planning ($\bar{X} = 4.34$, S.D.=1.033) 3.3) Networking and community learning ($\bar{X} = 4.26$, S.D.=1.170) 3.4) Observation procedure ($\bar{X} = 3.82$, S.D.= 1.325) and 3.5) Reflection ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 1.385)

Keywords : Participation Learning Model, Organic Farming, Environmental Education, Enhance Local Consciousness

---

Major Advisor

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.อุตร อรกุล และ อาจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ หกสุวรรณ ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.ทักษิณ สิทธิศักดิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ อีกทั้งผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ ในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ให้ประสิทธิ์ประสาท ถ่ายทอดความรู้ช่วยเหลือด้วยดีมาตลอด ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือและได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นอย่างดียิ่งต่อผู้วิจัย รวมถึงเพื่อน ๆ ดุษฎีบัณฑิตในสาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นทุกคนที่ให้อกำลังใจจนงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณะผู้ช่วยวิจัยและทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนงานวิจัยและเป็นกำลังใจมาตลอด ประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้มีพระคุณที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีรวมถึงสมาชิกในครอบครัว “อาจหาญ” และพระคุณบิดามารดา บุพการีของผู้วิจัย รวมถึงครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

นายอวรณ์ อาจหาญ

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

วิถีชีวิตของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบท ไม่เหมือนกันทั้งประเทศ ด้วยสาเหตุที่แต่ละภูมิภาคมีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการเคลื่อนย้ายของประชากร กลุ่มเผ่าพันธุ์ อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดเวลา จึงทำให้สังคมไทยในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกันออกไป และวิถีชีวิตชาวชุมชนชนบทก็เปลี่ยนแปลงไป มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเรื่อยๆ มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด จนทำให้ชาวชุมชนชนบทในสังคมไทยมีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ต้องปรับตัวเองและชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรมสังคมไทย คือ กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานทำมาหากินต่อเนื่องกันมา ในพื้นที่ที่มีขอบเขตจำนวนหนึ่ง บุคคลที่อยู่ในสังคมหนึ่งล้วนต้องพึ่งอาศัย และมีภาระหน้าที่ที่เป็นภาระส่วนตัวครอบครัว และภาระหน้าที่ต่อชุมชน ได้แก่ การปกป้องรักษาความสงบเรียบร้อยให้ชุมชนการปฏิบัติหน้าที่ใน การส่งเสริมสถาบันศาสนา เพื่อเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้สงบ เป็นต้น และด้วยเหตุที่สังคมต้องการความมั่นคงปลอดภัยเป็นพื้นฐานชุมชนแต่ละแห่งจึงต้องมีความสามัคคีกันมีอุดมการณ์ร่วมกัน อันเนื่องมาจากพัฒนาการของแต่ละชุมชนไม่เท่ากัน ซึ่งคำว่า “ชุมชน” คือกลุ่มทางสังคมที่มีจิตสำนึกร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกัน ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน ผูกพันเอื้ออาทรกัน ร่วมมือพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเครือข่าย ภายใต้วัฒนธรรมเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (สนธยา พลศรี, 2550, น. 79)

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ จากสังคมการเกษตรแบบยังชีพสู่การเกษตรเพื่อการส่งออก และพัฒนาสู่สินค้าเกษตรแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าที่ต้องใช้กระบวนการทางอุตสาหกรรมจนกระทั่งพัฒนาสู่การอุตสาหกรรมที่หลากหลายและไม่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตร จนกระทั่งประเทศไทยเรียกตนเองว่าประเทศกึ่งอุตสาหกรรม รายได้หลักของประเทศอยู่ที่การผลิตเพื่อการส่งออก การอุตสาหกรรมหลักของประเทศส่วนมากจะตั้งอยู่ตามนิคมอุตสาหกรรมใกล้ชายฝั่งทะเล กรุงเทพฯ และปริมณฑล เจ้าของอุตสาหกรรมส่วนมากเป็นคนต่างประเทศ ตามนโยบายของรัฐที่ต้องระดมเงินทุนจากต่างชาติเข้ามาลงทุนเพื่อสร้างงานให้กับคนไทยและภาครัฐได้เก็บภาษีในรูปแบบต่างๆ ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวแรงงานจากภาคเกษตรกรรมที่เป็นกลุ่มคนที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ

จึงเป็นคนกลุ่มแรกที่ต้องอพยพเข้าสู่การขายแรงงานในเขตเมืองอุตสาหกรรม กลุ่มแรงงานกลุ่มแรกที่ต้องอพยพเข้าสู่การขายแรงงานคือกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินในการทำการเกษตรเป็นของตนเอง ต่อมา กลุ่มที่มีที่ดินในการทำการเกษตรเป็นกลุ่มที่สองที่อพยพตามกลุ่มที่หนึ่งเพราะเหตุผลรายได้จากการทำการเกษตรไม่เพียงพอกับความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในขณะที่เดียวกันกลุ่มคนที่อพยพไปขายแรงงานก่อนในกลุ่มที่หนึ่งกลับมีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในครัวเรือนที่ดีกว่าเช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม รถยนต์มีสวัสดิการในชีวิต จึงเป็นปัจจัยที่ดีในการตัดสินใจเข้าสู่การขายแรงงานของคนในชนบทในกลุ่มที่สองโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ กลุ่มคนที่อพยพเข้าสู่การขายแรงงานคือคนในวัยแรงงานหรือวัยทำงานที่เป็นกำลังหลักของครอบครัว การย้ายถิ่นแบบไม่ถาวรของผู้ขายแรงงานนี้จะส่งผลถึงการเกิดปัญหาทางสังคมอื่นๆ อีก คือ ภายในตัวเมืองจะเกิดปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ยาเสพติดชนบทจะเกิดปัญหาการขาดแรงงานในภาคการเกษตร ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาวัยรุ่นโดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีอายุอยู่ในวัยรุ่น จากการศึกษาพบว่าคนในวัยแรงงานจะหยุดการขายแรงงานและกลับบ้านเกิดเมื่อบุตรที่เรียนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเข้ามาทำงานในเขตเมืองเหมือนกับบิดา มารดา หรือบางกรณี บุตรที่เรียนจบแล้วนั้น มาทำงานเหมือนกับบิดามารดาแต่งงานมีลูกแล้ว บิดามารดาจึงกลับบ้านพร้อมหลาน เป็นวงจรอย่างนี้ (สุพัตรา สุภาพ, 2554, น. 15) ในปัจจุบันพบว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งในชุมชนท้องถิ่นคือปัญหาการขาดจิตสำนึกรักท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวจัดได้ว่าเป็นปัญหาพื้นฐานที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาการขาดคนมีความรู้ความสามารถในชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากคนมีความรู้ความสามารถของท้องถิ่นย้ายถิ่นที่อยู่ไปอยู่ในเขตเมือง (ปัญหาสมองไหล) ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในชุมชนท้องถิ่นเนื่องจากคนในท้องถิ่นออกไปแสวงหางานนอกพื้นที่ ปัญหาการกว้านซื้อทรัพยากรอันมีค่าภายในท้องถิ่นจากคนนอกท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันผู้คนในท้องถิ่นก็ขายทรัพยากรอันมีค่าเหล่านั้นด้วยความเต็มใจ ปัญหาการขาดความรู้ ความเข้าใจในการแก้ไขและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากคนที่แก้ไขปัญหาให้กับท้องถิ่น มิใช่คนในชุมชนหรือคนในพื้นที่ ปรากฏการณ์การอพยพการย้ายถิ่นฐาน หรือถิ่นที่อยู่จากชนบทเข้าสู่เมือง เพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษา หรือโอกาสทางหน้าที่การงานที่ดีกว่า เป็นภาพสะท้อนถึงปัญหาดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดความสำนึกในการเป็นเจ้าของท้องถิ่นทั้งสิ้น

กระบวนการจัดการศึกษาไทยปัจจุบันที่มุ่งพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะต้องมีการจัดลำดับความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของหน่วยงานทางการศึกษาของประเทศ ทำให้กระบวนการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นถูกลดความสำคัญ ปลดปล่อยให้เป็นหน้าที่ขององค์กรทางสังคมจัดการกันเอง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนจบแล้ว ที่ไม่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ จึงต้องละทิ้งถิ่นฐานเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อการขายแรงงานเพราะองค์กรทางสังคม

ขาดความเข้มแข็งในการส่งผ่านความรู้สู่เยาวชน (วิชัย ภูโยธิน, 2553, น. 27) ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมด บริบทของนักเรียน ชุมชนบ้านหมากมาย ก็สอดคล้องกับผลการศึกษาดังกล่าว

การปลูกข้าวอินทรีย์ เป็นวิถีชุมชนแต่ดั้งเดิมของชุมชนบ้านหมากมาย ที่ควรอนุรักษ์ ใช้เวลาในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วม โรงเรียนบ้านหมากมายมีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกข้าว สอดคล้องกับวิถีชุมชนที่นักเรียนร่วมกับชุมชนในการปฏิบัติร่วมกัน

เมื่อกล่าวโดยสรุป ในปัญหา สาเหตุ และผลกระทบตามที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้แสวงหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ด้วยการศึกษาบริบท ปัจจัยหรือองค์ประกอบ พัฒนาและสร้างรูปแบบจากหมู่บ้านที่มีดำเนินงานตามแนวทางหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา แล้วนำรูปแบบจำลองที่ได้ดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบจำลองและให้ข้อเสนอแนะก่อนที่จะนำไปดำเนินการใช้ทดลองรูปแบบนี้ต่อไป ด้วยกิจกรรมที่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชาวชุมชนชนบทที่กำหนดกิจกรรมขึ้นเองจากชาวชุมชนชนบท เพื่อเป้าหมายในการวิจัยและพัฒนาก่อสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน จนเป็นการกระตุ้นและผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนความพอเพียงให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำเนินชีวิตที่ที่พอเพียงแบบพึ่งตนเอง มีความพอประมาณอย่างเหมาะสมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ผู้วิจัย จึงได้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน เพื่อสร้างโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น คุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา การประยุกต์ใช้แนวคิดใน 6 ด้านตามจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา ตามแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536), Joyce, Weil (1986), ทิศนา ขัมมณี (2551), วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2551) คือ 1) ความตระหนัก 2) ความรู้ 3) เจตคติ 4) ทักษะ 5) ความสามารถประเมินผล และ 6) การมีส่วนร่วมโดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จนได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น 4 ชั้นได้แก่ ชั้นที่ 1 การสร้างความตระหนัก ชั้นที่ 2 เข้าใจปัญหา ชั้นที่ 3 หาวิธีแก้ปัญหา และชั้นที่ 4 หาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นสำหรับนักเรียน มัณฑนา ท่วมอัน (2543, น. 55, อ้างถึงใน เกษม จันทร์แก้ว, 2545, น. 12, Farthing, 1992, pp. 9-20)

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 ระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนหลังใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบ

1.4.2 ประสิทธิภาพของรูปแบบ มีประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) : ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) ตามเกณฑ์ 75/75

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยผสมวิธี (Mixed Method) มีขั้นตอนและวิธีการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาและระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และศึกษาระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ

1.5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แบ่งเป็นตามระยะได้ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียน จำนวน 15 คน นักเรียนทุกระดับชั้น จำนวน 230 คน ชาวบ้านในชุมชนบ้านหมากมายทั้ง 3 หมู่จำนวน 2,171 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 2,416 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ระยะเวลาศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการศึกษาระดับเชิงสำรวจในกลุ่มตัวอย่างชาวชุมชนกำหนดขนาดตัวอย่างและวิธีการเลือกตัวอย่าง ได้จากการคัดเลือกแบบโควตา (Quota Sampling) ตามกลุ่มผู้นำ ประชาชนชาวบ้าน และชาวชุมชน โดยใช้เกณฑ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant Person) ที่ให้ข้อมูลได้หลากหลายตามลักษณะทางบุคคล เวลา สถานที่เพื่อยืนยันข้อมูลตามหลักการของเทคนิคสามเส้า (Triangulation) (องอาจ นัยวัฒน์, 2549, น. 139) แล้วทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน โดยการคัดเลือกๆ หมู่บ้าน ละ 10 คน จำแนกเป็นผู้นำ 1 คน ประชาชน/แกนนำ 5 คน ชาวชุมชนชนบท 4 คน) และครูโรงเรียนบ้านหมากมาย จำนวน 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คน

การศึกษาระดับจิตสำนึกที่ท้องถิ่นของนักเรียน ในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 16 คน และมัธยมศึกษาตอนต้น ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 21 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 36 คน ของโรงเรียนบ้านหมากมาย ปีการศึกษา 2559 รวมจำนวน 73 คน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกที่ท้องถิ่น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เป็นคณะวิพากษ์ ประเมิน และยืนยันรูปแบบ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน
2. ครูผู้สอน จำนวน 3 คน
3. ประชาชนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์ จำนวน 5 คน
4. อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 2 คน
5. พัฒนาการผู้รับผิดชอบ จำนวน 1 คน
6. ผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ จากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลสำคัญเดิมในระยะที่ 2 จำนวน 15 คน และเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกในการสำนึกที่ท้องถิ่น จากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2560 จำนวน 73 คน

1.5.2 ตัวแปรในการวิจัย

1.5.2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกที่ท้องถิ่น

1.5.2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

- 1) จิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน
- 2) ประสิทธิภาพของรูปแบบ
- 3) การมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

1.5.3 ระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 เป็นต้นไป จนจบฤดูกาลการทำงาน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

“รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น” หมายถึง สภาพหรือแบบแผนของการจัดการเรียนรู้ ที่มุ่งพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน โดยผสมผสานระหว่างแนวคิด ทฤษฎี และการจัดการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาขึ้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นประกอบด้วย องค์ประกอบหลักสำคัญ 6 องค์ประกอบคือ

1. แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หมายถึง เรื่องการสร้างความตระหนัก หลักการนำปัญหาใช้ในการจัดการเรียนรู้และปัญหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างและการวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่น การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติหลักการประยุกต์ใช้ความรู้ การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นโดยองค์กรทางสังคม และการพัฒนารูปแบบ

2. วัตถุประสงค์ หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น ได้แก่การมุ่งส่งเสริมจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

3. ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ (Syntax) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- 3.1 ขั้นการสร้างความตระหนัก (Awareness) หมายถึง การเข้าใจเรื่องราวของท้องถิ่น ถึงความสำคัญของชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัย ความหลากหลายของในมรดกแห่งธรรมชาติ วัฒนธรรมและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

- 3.2 ขั้นเข้าใจปัญหา (Problem) หมายถึง การที่นักเรียนได้ศึกษาและรับทราบถึงปัญหาภาวะปัญหาของจิตสำนึกรักท้องถิ่นของคนในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่

- 3.3 ขั้นหาวิธีแก้ปัญหา (Problem Solving) หมายถึง ขั้นที่ครู องค์กรในชุมชนและนักเรียนร่วมมือกันวางแผนเพื่อแก้ปัญหา

- 3.4 ขั้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้ (Apply) หมายถึง ขั้นที่นักเรียนระดมความคิดเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และประยุกต์ใช้ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อให้ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นสามารถอยู่คู่กับท้องถิ่นตลอดไป

4. ระบบสังคม (Social System) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ระหว่าง นักเรียนกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน องค์กรทางสังคม และครู

5. หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) หมายถึง จิตสำนึกที่ท้อถอยที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

6. ระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ (Support System) หมายถึง ระบบการจัดการเรียนรู้ การเสริมแรง ความช่วยเหลือของครู ความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน และความพร้อมของแหล่งสืบค้นที่เป็นฐานข้อมูล

“จิตสำนึกที่ท้อถอย” หมายถึง ลักษณะของจิตใจที่รู้ตัวและสามารถวิเคราะห์ได้ถึง ความสำคัญของท้อถอย เข้าใจในประวัติศาสตร์ท้อถอยและภูมิใจในมรดกทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 จิตสำนึกที่ท้อถอยนี้เป็นผลมาจากการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ การเห็นความสำคัญของท้อถอย ภูมิใจในความเป็นชนชาติ ภูมิใจในมรดกทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตจริง 2 ประการ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ท้อถอย หมายถึง ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมา การก่อตั้งและพัฒนาการของท้อถอย วัดโดย แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ

2. ความภูมิใจในมรดกทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง การเห็นคุณค่า การมีประโยชน์ของมรดกทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม วัดโดยแบบสังเกตพฤติกรรมการมีจิตสำนึกที่ท้อถอย

“การปฏิบัติตามหลักการเรียนรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษา” หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิดใน 6 ด้านตามจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา คือ ความตระหนัก ความรู้ เจตคติ ทักษะความสามารถ ประเมินผล และการมีส่วนร่วม ซึ่งในที่นี้เป็นการประยุกต์ใช้กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ทราบลักษณะการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวชุมชนชนบท โดยแนวคิดของกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีความหมาย ดังนี้

1. ความตระหนัก เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่ต่อความพอเพียงการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ความรู้ เป็นลักษณะของความเข้าใจถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ความพอเพียงการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เจตคติ เป็นจิตสำนึกหรือทัศนคติที่ถูกต้องความพอเพียงการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ทักษะ เป็นการปฏิบัติตนหรือการกระทำที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. ความสามารถประเมินผล เป็นชาวปัญญาในการตัดสินใจได้ตามความพอเพียงการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6. การมีส่วนร่วมเรียนรู้ เป็นการร่วมเรียนรู้ การกระทำกิจกรรมตามการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชน ด้านความพอเพียงการพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“การมีส่วนร่วม” หมายถึง กระบวนการพัฒนา ส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนชาวชนบทเข้ามามีส่วนในการเพื่อยกระดับในการดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักสี่แควดล้อมศึกษาและตามแนวคิดหรือองค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (P - Planning) 2) การปฏิบัติ (A - Acting) 3) การสังเกต บันทึก (O - Observing) และ 4) สะท้อนผล (R - Reflecting)

“นักเรียน” หมายถึง นักเรียนชั้นอนุบาล ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านหมากมาย อำเภอดงหลวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ปีการศึกษา 2559 ถึงปีการศึกษา 2560

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับ

การพัฒนาารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีความสำคัญดังนี้

1.7.1 ได้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ที่มีคุณภาพ

1.7.2 นักเรียน มีจิตสำนึกรักท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

1.7.3 ได้แนวทางสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

1.7.4 ได้แนวทางสำหรับ ผู้ที่สนใจในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการ ปลูกข้าว อินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบ และการพัฒนารูปแบบ
2. การเรียนรู้และ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. สิ่งแวดล้อมศึกษา
5. จิตสำนึกรักท้องถิ่น
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดของการวิจัย

2.1 รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

ในการศึกษาการพัฒนาารูปแบบในครั้งนี้ มีลักษณะที่สำคัญ 3 ลักษณะได้แก่ ความหมายของรูปแบบ การพัฒนารูปแบบ และการสร้างรูปแบบ ซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของรูปแบบ

คำว่ารูปแบบตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Model (โมเดล) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของรูปแบบ ที่น่าสนใจเอาไว้ ดังนี้

พจนานุกรม Contemporary English ของ Longman (1987, p. 668) ให้ความหมายคำนี้เอาไว้ 5 ความหมาย แต่โดยสรุปแล้ว จะมี 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) Model หมายถึง สิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของของจริง ความหมายนี้ตรงกับภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น 2) Model ที่หมายถึง สิ่งของหรือคนที่นำมาใช้เป็นแบบอย่าง ในการดำเนินการบางอย่าง เช่น ครูต้นแบบ นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลปะ เป็นต้น 3) Model ที่หมายถึงแบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 864X เป็นต้น

Joyce and Weil (1986, pp. 1-2) ให้ความหมายของรูปแบบหมายถึง แผน (Plan) หรือแบบ (Pattern) ซึ่งสามารถใช้เพื่อการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อยหรือเพื่อจัดสื่อการสอนซึ่งรวมถึงหนังสือ ภาพยนตร์ และเทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และ

หลักสูตร แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ

Corsini and Auerbach (1996, pp. 573-574) ให้ความหมายของรูปแบบ หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นระหว่างปรากฏการณ์ในโลกความจริง และโครงสร้างของสิ่งที่กำลังศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ในโลกความจริง

ทิสนา แคมมณี (2551, น. 219-222) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ว่า “เป็นรูปธรรมของความคิดที่เป็นนามธรรม ซึ่งบุคคลแสดงออกมาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เช่น เป็นคำอธิบายเป็นแผนผัง ไดอะแกรมหรือแผนภาพ เพื่อช่วยให้ตนเองและบุคคลอื่นสามารถเข้าใจได้ชัดเจน” และได้อธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการสอนไว้ว่า คือสภาพหรือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักการ ปรัชญา แนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ

โดยสรุปแล้ว รูปแบบหมายถึง แบบจำลองอย่างง่ายหรือย่อส่วน (Simplified Form) ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ หรือรูปแบบเป็นการจำลองภาพในอุดมคติที่ผู้เสนอรูปแบบดังกล่าว ได้ศึกษาและพัฒนาขึ้น เพื่อแสดงหรืออธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น หรือในบางกรณีอาจจะใช้ประโยชน์ ในการทำนายปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นไม่มีองค์ประกอบตายตัวหรือรายละเอียดทุกแง่มุม โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบอย่างเป็นระบบ ตลอดจนอาจใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไป

สำหรับรูปแบบต่างๆ นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการย่อส่วนที่ทำให้เข้าใจรูปแบบเป็นรูปธรรม เรียกว่ารูปแบบจำลองที่เป็นรูปธรรม แต่รูปแบบจำลองอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นแบบจำลองแนวความคิดและจะปรากฏเป็นข้อมูลตัวเลขหรือตัวอักษรหรือภาพ เป็นรูปแบบ 2 มิติมีความเป็นนามธรรมมากกว่าแบบจำลองเบื้องต้น เรียกว่า รูปแบบจำลองที่เป็นนามธรรม โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นการประยุกต์ใช้รูปแบบจำลองแบบนี้ โดยการสร้างรูปแบบจำลองที่เป็นนามธรรม และแสวงหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

2.1.2 ประเภทของรูปแบบ

Keeves (1988, pp. 561-565) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์เอาไว้ 4 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงเทียบเคียง (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจาก การเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบได้กับน้ำที่ไหลเข้าถัง นักเรียนที่ออกจาก

ระบบเปรียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้น นักเรียนที่คงอยู่ในระบบ จึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบ ลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น จุดมุ่งหมายของรูปแบบก็เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของประชากรนักเรียนในโรงเรียน

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยาย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิดองค์ประกอบประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน (A model of School Learning) ของ Carrol (1963, อ้างถึงใน Keeves, 1988, p. 561) รูปแบบการสอนของ Joyce and Weil (1986) รูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2533) และรูปแบบการบริหารการศึกษาประชาบาล พุทธศักราช 2522 (คณะกรรมการพิจารณาปัญหาการศึกษาประชาบาล, 2522) เป็นต้น

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อ ในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กัน ทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ที่เรียกว่า Path Analysis และหลักสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของบิดามารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้านและระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

Joyce and Weil (1986) ได้ศึกษาและจัดแบ่งประเภทของรูปแบบตามแนวคิดหลักการหรือทฤษฎีซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ และได้แบ่งกลุ่มรูปแบบการสอนเอาไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. Information Processing Models เป็นรูปแบบการสอนที่ยึดหลักความสามารถในกระบวนการประมวลข้อมูลของผู้เรียนและแนวทางในการปรับปรุงวิธีการจัดการกับข้อมูลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. Personal Models รูปแบบการสอนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลและการพัฒนาบุคคลเฉพาะราย โดยมุ่งเน้นกระบวนการที่แต่ละบุคคลจัดระบบ และปฏิบัติต่อสรรพสิ่ง (Reality) ทั้งหลาย

3. Social Interaction Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและบุคคลต่อสังคม

4. Behavior Models เป็นกลุ่มของรูปแบบการสอนที่ใช้องค์ความรู้ด้านพฤติกรรมศาสตร์เป็นหลักในการพัฒนารูปแบบ จุดเน้นที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สังเกตได้ของผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาโครงสร้างทางจิตวิทยาและพฤติกรรม ที่ไม่สามารถสังเกตได้

ทิตินา แชมมณี (2551) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบ (Model) ที่ใช้กันอยู่โดยทั่วไป มี 5 แบบหรือ 5 ลักษณะ Kaplan (1964, อ้างถึงใน Keeves, 1997, pp. 386-387)

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกในลักษณะของการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ อย่างน้อย 2 สิ่งขึ้นไป รูปแบบลักษณะที่ใช้กันมากทางด้านวิทยาศาสตร์กายภาพ สังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

2. รูปแบบเชิงภาษา (Semantic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออก ผ่านการใช้ภาษา (พูดและเขียน) รูปแบบลักษณะที่ใช้กันมากทางด้านศึกษาศาสตร์

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) ได้แก่ ความคิด ที่แสดงออกผ่านทางสูตรคณิตศาสตร์ ซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากได้รูปแบบเชิงภาษาแล้ว

4. รูปแบบเชิงแผนผัง (Schematic Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงออกผ่านทางแผนผัง แผนภาพ ไดอะแกรม กราฟ เป็นต้น

5. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) ได้แก่ ความคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ของสภาพการณ์ปัญหาใด ๆ รูปแบบด้านศึกษาศาสตร์ มักจะเป็นแบบนี้เป็นส่วนใหญ่

2.1.3 องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่าไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่า รูปแบบนั้นต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้างอย่างไร ส่วนใหญ่ จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารจัดการ (The Model of Organization and Management) ตามแนวคิดของ

ทิตินา แชมมณี (2551) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบ ที่สำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมา ซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือ เพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้

2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ เรื่องนั้นได้

3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วย สร้างจินตนาการ (Imagination) ความคิดรวบยอด (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะหาความรู้

4. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationship)

Brown and Moberg (1980, p. 16-17) นั้นได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) ประกอบด้วย

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management Process) และการตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

Brado and Hartman (1982) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ องค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า การที่จะระบุารูปแบบใดรูปแบบหนึ่งนั้น จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสมและรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น

รูปแบบระบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด (Ivancevich, 1989) เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิตและ 4) ข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อม การพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าไปผ่านกระบวนการซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้น และให้ความสนใจกับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งแสดงถึง การริเริ่มมีลักษณะของความ เป็นระบบเปิด

2.1.4 การพัฒนารูปแบบ มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Joyce and Weil (1986, pp. 19-20) ได้สรุปสาระสำคัญของการพัฒนารูปแบบ ไว้ 4 ประการ ได้แก่ รูปแบบควรต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นต้น เมื่อพัฒนารูปแบบแล้ว ก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลายต้องมีการวิจัย เพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริงและนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ การพัฒนารูปแบบ อาจจะออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวาง หรือเพื่อวัตถุประสงค์ เฉพาะ เจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ และการพัฒนารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้ ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ใช้นำรูปแบบการสอนไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักจะทำให้เกิดผลสูงสุด แต่ก็สามารถนำรูปแบบนั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นได้ ถ้าพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม แต่ก็อาจทำให้ได้ผลสำเร็จลดน้อยลงไป

ตัวอย่างในเรื่องการพัฒนา รูปแบบการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดย เลื่อน สุริหาร (2532, น. 45) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่ การศึกษาและประมวลคุณลักษณะของบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการศึกษาหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน วิเคราะห์พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านของกลุ่มตัวอย่าง แล้วพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่สร้างเสริมคุณลักษณะของบุคคลที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสุดท้ายเป็นการทดลองใช้รูปแบบและประเมินผลการทดลอง

ดังนั้น เมื่อก้าวโดยสรุป การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานในรูปแบบของสื่อสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนซึ่งการสร้างแบบจำลองให้ความรู้ ต้องทำการศึกษาและสร้างแบบแผนการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้รูปแบบจำลองนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งความหมายนี้มีที่มาจากแนวคิดเหล่านี้คือกิจกรรมในวิถีชีวิตหรือการดำรงชีวิตของมนุษย์มีหลากหลายอาชีพ ล้วนอาศัยรูปแบบจำลองเป็นตัวถ่ายทอดแนวความคิดหรือจินตภาพ โดยการพัฒนารูปแบบนั้นมีสาระสำคัญ คือ รูปแบบควรมีทฤษฎีรองรับ เมื่อพัฒนารูปแบบแล้วก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบ การพัฒนารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายการพัฒนาแบบนั้นๆ

2.1.5 การสร้างรูปแบบ มีผู้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

Boyle (1966) กล่าวว่า ในกระบวนการสร้างรูปแบบนั้น มีการจำแนกมโนทัศน์ออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ มโนทัศน์เชิงทฤษฎี และมโนทัศน์การสังเกต ได้มาจากการพิจารณาองค์ประกอบที่ศึกษาโดยหลักการเหตุผลเชิงตรรกะอันอาจมีฐานมาจากทฤษฎีอื่นหรือผลการวิจัยอื่นที่ผู้พิจารณามีได้มีประสบการณ์ในการสังเกตโดยตรง ส่วนแนวคิดการสังเกตได้จากการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยผู้วิจัยพิจารณาเอง

Keeves (1988, p. 560) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ ได้แก่ รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง(ของตัวแปร)มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรงแบบธรรมดาทั่วไปนั้นก็มิใช่ประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนารูปแบบ รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงผลโกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และนอกจากคุณสมบัติต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือ

ในการสร้างโมทัศน์ใหม่และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายองค์ความรู้ในเรื่องที่เรากำลังศึกษาด้วย

Joyce and Weil (1986, pp. 359-364) ได้แบ่งวิธีการสร้างรูปแบบออกเป็นส่วนต่างๆ ได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบ ประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎีและข้อสมมติที่รองรับรูปแบบหลักการ และโมทัศน์สำคัญที่เป็น พื้นฐานของรูปแบบ ส่วนที่ 2 ลักษณะรูปแบบ เป็นการอธิบายด้วยรูปแบบซึ่งนำเสนอเป็นเรื่องราว อย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้นๆ ว่ามีกี่ขั้นตอนโดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้นๆ แต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนไม่เท่ากัน

2. รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายบทบาทของผู้นำ ผู้เรียนรู้และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในแต่ละรูปแบบ บทบาทของผู้นำจะแตกต่างกัน เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม ผู้อำนวยการอำนวยความสะดวก ผู้ให้การแนะนำเป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้นำต่อผู้เรียน การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนกระทำ เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมโดยการให้รางวัล หรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เป็นอิสระ เป็นต้น

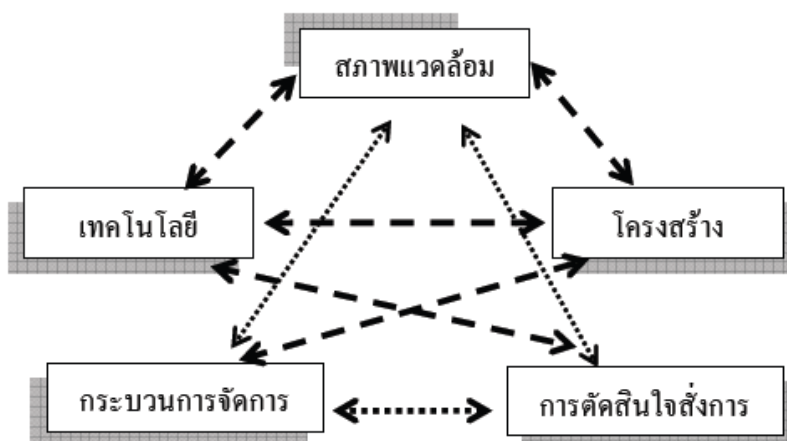
4. สิ่งสนับสนุน เป็นการบอกถึงเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้นๆ ให้เกิดผล เช่น รูปแบบการทดลองในห้องปฏิบัติการต้องใช้ผู้นำที่มีการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ เป็นการแนะนำให้ข้อสังเกตในการนำรูปแบบนั้นไปใช้ เช่น การใช้กับเนื้อหาประเภทใดจึงจะเหมาะสม จะใช้กับผู้เรียนระดับใด เป็นต้น

นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำอื่นๆ เพื่อให้การใช้รูปแบบนั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด และส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลทางตรงเกิดจากกิจกรรมที่จัดตามลำดับขั้นตอนของรูปแบบส่วนผลทางอ้อมเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดจากการสอนตามรูปแบบนั้นเป็นสิ่งที่คาดคะเนไว้ว่าจะเกิดแฝงไปกับผล สามารถใช้ป็นสิ่งพิจารณาในการเลือกรูปแบบที่ใช้ได้ด้วย

Brown and Moberg (1980, pp. 16-17) ได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ และองค์ประกอบตามรูปแบบของบราวน์และโมเบิร์ก ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี โครงสร้างกระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ในส่วนของรูปแบบการศึกษาและการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการและการบริหาร ของบราวน์และโมเบิร์ก มีลักษณะดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ ของบรารันและโมเบิร์ก

นอกจากนั้น การพัฒนารูปแบบด้วยการถอดบทเรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากต่อการกำหนดทิศทางและการพัฒนารูปแบบต่างๆ โดยองค์ประกอบการถอดบทเรียนนั้น ดุษฎีอายุวัฒน์ (2550, น. 55) ได้เสนอแนวคิดว่ามีอยู่ 4 ประการใหญ่ๆ ดังนี้

1. เนื้อหาของกิจกรรมว่าเกี่ยวข้องกับปัญหาชุมชนในเรื่องใด มีวัตถุประสงค์และผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินกิจกรรมอย่างไรบ้าง และผลจากการดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์นั้นๆ หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคหรือข้อจำกัดใดๆ ในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ

2. บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ คือใครบ้าง มีผู้สนับสนุนการดำเนินงาน คือ ใครบ้าง และความหลากหลายของกลุ่มคนในมิติเรื่อง เพศ อายุ สถานภาพของกลุ่มคนมีหรือไม่ เพื่อนำผลการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ ว่าที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมยังขาดกลุ่มใดและทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

3. ความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม หลังดำเนินกิจกรรมเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร

4. กิจกรรมที่ดำเนินไปนั้น ได้รับผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบต่อชุมชนอย่างไรบ้าง

ดังนั้น เมื่อก้าวโดยสรุป จากการศึกษาตัวอย่างของรูปแบบจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ พบว่าไม่ปรากฏมีหลักเกณฑ์ที่เป็นเกณฑ์ตายตัวว่ารูปแบบนั้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับ ลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา ส่วนการกำหนดองค์ประกอบรูปแบบในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการบริหารส่วนใหญ่ใช้แนวคิดของบรารัน และ โมเบิร์ก ประกอบด้วย สถาปนาเครือข่าย เทคโนโลยี โครงสร้างกระบวนการจัดการ และการตัดสินใจสั่งการ ซึ่งโดยสรุปแล้วพัฒนารูปแบบมีการดำเนินการเป็นสองตอนใหญ่ คือ การสร้างรูปแบบและการหาคุณภาพของรูปแบบ

2.1.6 การพัฒนารูปแบบการสอน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประมวลสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและประยุกต์ใช้ต่อไป ดังนี้

ผลการวิจัยของนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการสอน ในรูปแบบต่าง ๆ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญ ๆ ในกระบวนการพัฒนารูปแบบการสอน (ทิตนา แชมมณี, 2551, ละเอียต รัชเฝ้า, 2528, Joyce and others, 1992) ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัย ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา หรือการศึกษาวิจัยเอกสารผลการวิจัย หรือจากการสังเกต และสอบถามผู้เกี่ยวข้องด้วย

2. การกำหนดหลักการ เป้าหมายและองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งการกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอน ไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

3. การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น การใช้กับผู้เรียนกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงานหรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การประเมินรูปแบบการสอนการทดสอบ ความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้นโดยทั่วไปจะใช้วิธีการประเมินดังต่อไปนี้

4.1 การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี โดยคณะผู้เชี่ยวชาญซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

4.2 การประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการโดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยทดลองหรือกึ่งทดลอง

5. การปรับปรุงรูปแบบการสอน ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการสอนนั้นสามารถที่จะทำการปรับปรุงได้ 2 ระบบ ดังนี้

5.1 ระยะก่อนนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้ โดยการปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะดังกล่าวนี้ สามารถที่จะกระทำได้ โดยใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ ในเชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง

5.2 ระยะหลังจากการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้แล้ว ซึ่งการปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ อาศัยข้อมูลการทดลองใช้เป็นตัวชี้้นำในการปรับปรุงและอาจมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

Joyce and Well (1986) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการพัฒนารูปแบบการสอนด้วย ซึ่งมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการสอนต้องมีทฤษฎีรองรับ เช่น ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีการเรียนรู้หรือทฤษฎีจิตวิทยาทางการศึกษาอื่น ๆ เป็นต้น
2. เมื่อทำการพัฒนารูปแบบการสอนเสร็จเรียบร้อยแล้วก่อนที่จะนำไปใช้อย่างแพร่หลายควรจะต้องมีการวิจัย เพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในการใช้งานในสถานการณ์จริง และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้ใช้อย่างเหมาะสม
3. การพัฒนารูปแบบการสอน อาจทำการออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวางหรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้
4. การพัฒนารูปแบบการสอนแต่ละรูปแบบ จะต้องมีจุดมุ่งหมายมักเป็นตัวตั้งซึ่งในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ควรเลือกให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของรูปแบบการศึกษานั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ก็สามารถนำรูปแบบการศึกษานั้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้ถ้าพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม แต่ความสำเร็จอาจน้อยลง

สรุป จากการศึกษาค้นคว้าหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น หมายถึง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ (Systems Approach) ประกอบด้วย 1) ตัวปัจจัยนำเข้า (INPUT) คือมีหลักการวิจัยที่ค้น พันธ์กิจของกลุ่ม 2) กระบวนการ (PROCESS) คือใช้กระบวนการเรียนรู้การมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 3) ผลลัพธ์การเรียนรู้ (OUTPUT) คือคุณภาพของนักเรียน ด้านความรู้ พฤติกรรมด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และทักษะด้านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบ เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน 6 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน (2) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานการสอน 3) การกำหนดวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม 4) การกำหนดแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่ 5) การกำหนดสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม 6) การกำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลการสอน

2.2 การเรียนรู้ และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

2.2.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้หลากหลาย ซึ่งสามารถนำเสนอ ดังนี้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2543, น. 45 - 46) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับ

สิ่งแวดล้อม ซึ่งคำว่า พฤติกรรม ให้รวมทั้งพฤติกรรมภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้ และพฤติกรรมภายในที่มองไม่เห็น และการเปลี่ยนแปลงนี้รวมถึงการเปลี่ยนแปลงปริมาณหรือคุณภาพของพฤติกรรม ด้านความรู้ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และทักษะการปฏิบัติ เมื่อพิจารณาถึงการจัดการศึกษา การรับรู้ของผู้เรียน จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทิศทาง ที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรกำหนดเอาไว้ โดยผู้สอนทำหน้าที่จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนด้วยการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ผู้เรียน สร้างปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเป็นผู้สอนเอง หนังสือ ตำรา หรือสื่อการเรียนต่าง ๆ อาจกระทำภายในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตร การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการทำงานสติปัญญา (Cognitive Process) ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าภายในอันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่บทเรียนวิชาชุดวิชา และหลักสูตรกำหนด โดยอาศัยหลักการวัดผล และประเมินผล เป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลย้อนกลับ สำหรับปรับปรุง และพัฒนาการเรียนรู้

สุรางค์ ไคว่ตระกูล (2544, น. 186) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ ที่คนเราเคยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการ ผึกัด รวมทั้งปริมาณการเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียน ดังนั้น งานสำคัญของครู คือ การช่วยนักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้หรือมีความรู้ และมีทักษะตามที่หลักสูตรวางไว้ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรากฐานของการสอนที่มีประสิทธิภาพ

Klein (1991, p. 2) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การเรียนรู้ (Learning) หมายถึงกระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่ได้มาจากภาวะชั่วคราว วุฒิภาวะ หรือสัญชาตญาณ

Jeff (2010, p. 1) ได้ให้ความเห็นว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการในการถ่ายโอนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์ให้เป็นความรู้ ทักษะ พฤติกรรมและทัศนคติ

Hough and Duncan (1970, p. 144) อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่างๆ 4 ด้าน คือ

1. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

3. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

Bloom (1956) ได้จำแนกการเรียนรู้ไว้เป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง พัฒนาการด้านสติปัญญาและความคิด

2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง พัฒนาการทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัวและเจตคติต่างๆ

3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง การพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติได้แก่ทักษะในการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง

Gagne (1970) ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ไว้ 8 ประการคือ

1. การเรียนรู้เมื่อได้รับสัญญาณ (Signal Learning)
2. การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้น-ตอบสนอง (Stimulus-Response Learning)

3. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น-ตอบสนอง (Chaining)

4. การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้น-ตอบสนองด้วยภาษา (Verbal Association)

5. การเรียนรู้แบบแยกแยะ (Discrimination Learning)

6. การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (Concept Learning)

7. การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (Rule Learning)

8. การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (Problem Solving)

ความหมายของการเรียนรู้ ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดั้งเดิม (Pre - learned Behavior) ไปสู่พฤติกรรมที่มุ่งหวัง (Expected Behavior) ที่ค่อนข้างมั่นคงถาวรโดยอาศัยประสบการณ์ และการฝึกหัด การสังเกตจากการกระทำ ของตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรง หรือการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนอง ไม่ใช่พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราวหรือเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว เช่น การเจ็บป่วย ผลจากการใช้ยา หรือความเมื่อยล้าอ่อนเพลีย และไม่ใช่พฤติกรรมตามธรรมชาติ เช่น วุฒิภาวะปฏิกิริยาสะท้อนต่างๆ เป็นต้น

2.2.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียนและเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิต

หรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกันหากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนดังนี้คือ

- 2.2.2.1 มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
- 2.2.2.2 เกิดทักษะหรือมีความชำนาญใน เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
- 2.2.2.3 เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
- 2.2.2.4 สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 2.2.2.5 สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

การที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษา ซึ่งจากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก

2.2.3 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

2.2.3.1 ผู้สอน เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการที่จะแปลมาตรฐานการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ที่เป็นตัวหนังสือให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม น่าสนใจ และมีกระบวนการเรียนรู้หลากหลายวิธีอย่างอิสระ จะต้องรู้จักเลือกปรับปรุงเทคนิคและวิธีการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียนโดยไม่ใช้วิธีการเดียว ควรมีการดัดแปลงและเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกับวัตถุ ประสงค์และเนื้อหาในแต่ละเรื่อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

2.2.3.2 ผู้เรียน เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งบุคลิกภาพ สติปัญญา ความถนัด ความสนใจและความสมบูรณ์ของร่างกาย ผู้เรียนควรมีโอกาสร่วมคิด ร่วมวางแผนในการจัดการเรียนการสอน และมีโอกาสเลือกวิธีเรียนได้อย่างหลากหลาย ตามความเหมาะสมภายใต้การแนะนำของผู้สอน

2.2.3.3 เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งผู้สอนจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้

2.2.3.4 สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ อุปกรณ์ช่วยในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2.3.5 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ผู้สอนต้องมีวิธีการที่จะจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางวิชาการ เช่น จัดห้องชวนคิด ห้องกิจกรรม วิทยาศาสตร์ จัดระบบนิเวศจำลอง จัดบริเวณโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ทางชีววิทยา ธรณีวิทยา ฯลฯ มีการดัดแปลงห้องเรียนให้นักเรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กันได้ดี และจัดกิจกรรมที่เอื้อให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วย

การเรียนรู้จะได้ผลดีย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญบางประการ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่

1. วุฒิภาวะ (Maturity) หมายถึงลำดับขั้นของความเจริญงอกงาม หรือพัฒนาการของบุคคลที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งเร้า หรือการฝึกฝนใดๆ วุฒิภาวะของแต่ละบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับวัย ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม วุฒิภาวะเป็นภาวะของการบรรลุถึงขั้นสุดยอดของการเจริญเติบโตเต็มที่ในระยะเวลาใดระยะหนึ่ง และพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาตินี้ไม่จัดว่าเป็นการเรียนรู้ แต่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเตรียมความพร้อมและฝึกทักษะเบื้องต้นให้ สมกับวัย

2. ความพร้อม (Readiness) เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุดจากการเรียนรู้ การที่จะเรียนรู้ทักษะอย่างใดอย่างหนึ่งได้รวดเร็ว และเกิดผลดีผู้เรียนจะต้องมีความพร้อม หากถูกบังคับให้เรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในขณะที่ยังไม่มีความพร้อมผู้เรียนมักจะเกิดความคับข้องใจและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

3. แรงจูงใจ (Motivation) เป็นความปรารถนาและเป็นแรงผลักดันที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ และส่งผลให้การเรียนรู้นั้นได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การเสริมแรง (Reinforcement) เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วแสดงพฤติกรรมออกมาและได้รับการเสริมแรง จะรู้สึกพึงพอใจ และการเสริมแรงนั้นจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับปฏิกิริยาตอบสนองมากขึ้น จึงแสดงพฤติกรรมนั้นบ่อยขึ้น

5. การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) การเรียนรู้สิ่งใหม่บางอย่าง ถ้าได้อาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐานจะช่วยให้การเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นดีขึ้นเพราะผู้เรียนจะเชื่อมโยงความรู้ในครั้งก่อนมาใช้ในการเรียนรู้ครั้งใหม่ จึงทำให้เรียนรู้สิ่งใหม่ได้เร็วขึ้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2541, น. 20) องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีอยู่ 4 ประการ คือ

1. ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนวิทยากรช่วยกระตุ้น ให้/ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมของตนมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้

2. การสะท้อนความคิดและอภิปราย (Reflection and Discussion) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนจัดกิจกรรมและเสริมสร้างบรรยากาศเพื่อให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น อภิปรายกลุ่มเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

3. สรุปลความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด (Understanding and Conception) เป็นขั้นตอนการสร้างความเข้าใจของผู้เรียนเอง นำไปสู่การเกิดความคิดรวบยอด

4. การทดลองหรือประยุกต์แนวคิด (Experiment) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนนำผลการเรียนรู้จากข้อ 3 ไปประยุกต์

สรุปได้ว่า ทุกองค์ประกอบเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหาวิชาต่างๆ สื่อการจัดการเรียนรู้ ทุกองค์ประกอบย่อมแหล่งการเรียนรู้ สภาพบรรยากาศในกา/ เป็นตัวเสริมซึ่งกันและกันทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าขาดองค์ประกอบใด องค์ประกอบหนึ่งไปอาจจะทำให้การเรียนการสอน ไม่เกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่ผู้เรียนและผู้สอนตั้งไว้

2.2.4 ลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่ดี

ผู้สอนที่ดีทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในหน้าที่ในด้านการจัดการเรียนรู้และการอบรมผู้เรียน ให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีหลักในการยึดดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอ โดยการซักถามหรือให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ สำหรับผู้เรียนในระดับต่างๆ เพื่อจะได้เป็นการฝึกให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลคิดเปรียบเทียบ และคิดพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงให้มากที่สุดด้วยการเรียนโดยการกระทำด้วยตนเอง (Learning by Doing)
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม (Group Working) โดยมีการปรึกษาหารือกันในกลุ่มแบ่งงานกันทำด้วยความร่วมมือกันและประเมินผลรวมกัน
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเองตามวิธีการทำงานวิทยาศาสตร์
5. มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นเกิดความยืดหยุ่น น่าสนใจ และไม่น่าเบื่อโดยการนำเอาเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ มาดัดแปลงใช้ในการจัดการเรียนรู้
6. มีการเตรียมการจัดการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า เพื่อที่ผู้สอนจะได้ทราบว่าสอนอย่างไรบ้างตามลำดับขั้นและยังช่วยให้ผู้สอนพร้อมที่จะสอนด้วยความมั่นใจ
7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และคิดหาเหตุผลความเป็นมาของสิ่งที่เรียน และมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
8. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เน้นการประเมินตามสภาพจริง ประเมินตามความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการเรียนรู้ได้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้ หรือไม่ เพียงใด
9. มีสื่อการจัดการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนใจและเข้าใจบทเรียน เช่น ของจริง รูปภาพ หุ่นจำลอง แผนภูมิ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิดีทัศน์ ฐานข้อมูลการเรียนรู้ เว็บไซต์ และ สไลด์ที่สนับสนุนอื่นๆ

10. มีการจูงใจในระหว่างการจัดการเรียนรู้ เช่น การให้รางวัล การชมเชย การลงโทษการติเตียน การให้คะแนน การสอบ การแข่งขัน การปรบมือให้เกียรติ ฯลฯ มาใช้เป็นสิ่งกระตุ้นและชี้แนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียรในการเรียนการทำกิจกรรมมากขึ้น

11. มีกิจกรรมให้ผู้เรียนทำหลายอย่างเพื่อเร้าความสนใจของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนานในการเรียน

12. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกด้านทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

13. ส่งเสริมความสัมพันธ์หรือการบูรณาการระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร เช่น สอนภาษาไทยก็สอนให้สัมพันธ์กับสังคมศึกษา ศิลปศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ เป็นต้น

14. มีการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ตามบทเรียนที่สอนทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของผู้เรียน

15. สอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เอง ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำในการทำกิจกรรม

16. สอนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ให้มากที่สุด

17. สอนตามกฎแห่งการเรียนรู้โดยจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

18. สอนโดยส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย โดยสามารถแสดงความคิดเห็นต่างๆ และฝึกให้ผู้เรียนรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการวางแผนงานร่วมกับผู้สอน

การจัดการเรียนรู้ของผู้สอนจะได้ผลดีนั้นผู้สอนต้องมีทักษะในการจัดการเรียนรู้มีความเข้าใจในระบบการจัดการเรียนรู้ มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้จิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ด้วย การเรียนรู้ในทัศนะของนักจิตวิทยาโดยทั่วไปนั้นเป็นกระบวนการที่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรของพฤติกรรม เป็นกระบวนการที่จิตใจมีปฏิริยาต่อสิ่งเร้าภายนอก

2.2.5 ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้

2.2.5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism)

ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม มีสมมุติฐานความเป็นมนุษย์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องความเป็นอิสระและความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดี มีความเป็นอิสระ มีทางเลือกของตน และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนอย่างไม่มีขีดจำกัด มีมโนทัศน์ว่าตนเองเป็นส่วนสำคัญในการเติบโต และพัฒนาไปสู่ความเข้าใจตนเอง (Self - Actualization) มนุษย์จะให้คำจำกัดความต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดต่างกัน มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นต่างกัน และมีมโนทัศน์ของการเรียนรู้แบบนำตนเอง มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (คณาพร คมสัน, 2540, น. 31) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า ดึงงาม มีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพตนหากมีอิสระและเสรีภาพ นักจิตวิทยาคนสำคัญในกลุ่มนี้ คือ มาสโลว์ (Maslow) โรเจอร์ส (Rogers) โคมส์ (Combs) โนลส์ (Knowles) แฟร์ (Faire) อิลลิช (Illich) และ นีล (Neil) ทฤษฎีนี้ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้และหลักการสอนแต่ละคน (ทีศนา แคมมณี, 2552, p. 68 - 72)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม เห็นด้วยกับกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน โดยการสร้างบรรยากาศที่ให้อิสระ เสรีภาพในการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยความคิดสร้างสรรค์ของตน ใช้วิธีการเรียนรู้ของตน ธรรมชาติให้มนุษย์มีความเป็นเอกัตบุคคล และมีแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ตามความต้องการพื้นฐาน ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนการสอนควรคำนึงถึงปัจจัยความต้องการ และธรรมชาติของมนุษย์จึงไปสู่ความต้องการและเกิดการเรียนรู้ได้

สำหรับนักจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology) ได้ให้ความสำคัญผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคลมีแนวคิดที่ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความโน้มเอียงในการใฝ่รู้ รู้จัก ขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง ถือว่าตนเองเป็นคนที่มีค่า ซึ่งสอดคล้องกับสภาพและกระบวนการทางจิตวิทยาของมนุษย์ คือ เมื่อแรกเกิดมนุษย์จะต้องพึ่งพาผู้อื่น โดยได้รับการดูแลปกป้องจากแม่ แต่เมื่อโตขึ้นมนุษย์จะต้องการความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และลดการพึ่งพาผู้อื่นลง และสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาการเรียนรู้แบบนำตนเอง ดังนั้น การเรียนรู้แบบนำตนเองถือว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องตลอดชีวิต และแนวคิดสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะเป็นทักษะและวิถีชีวิตที่สำคัญมาก สำหรับการอยู่รอดของมนุษย์ในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเอง มีทักษะการเรียนรู้ เพื่อพึ่งพาตนเองได้ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ต้องการ สนใจ เป็นการให้อิสระและผู้สอนให้คำปรึกษา แนะนำให้เกิดแรงใจในการเรียนยิ่งขึ้น ให้ออกาสผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วม จะทำให้เกิดความรักในการเรียน เห็นค่าของตนเอง และรู้จักเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.2.5.2 แนวคิดทฤษฎีกลุ่มความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Theory)

ทฤษฎีกลุ่มนี้บางครั้งเรียกว่า กลุ่มปัญญานิยม มีความเชื่อว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ ต้องใช้ประสาทสัมผัส (Sense) และใช้สติปัญญาเป็นตัววิเคราะห์ข้อมูล และเก็บสะสมประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาใหม่ สำหรับกลุ่มแนวคิดทฤษฎีที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ได้แก่ กลุ่มแนวคิดทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) และกลุ่มแนวคิดทฤษฎีการสร้างสรรคด้วยปัญญา (Constructionism) ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนที่เน้นวิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดไตร่ตรองได้อย่างสร้างสรรค์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถพึ่งพาตนเองได้ รู้จักร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ ช่วยพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม และนำความรู้ที่ได้รับไปบูรณาการในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ตามหลักการของทฤษฎีนี้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีมาก่อน นำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ และปรากฏการณ์ที่พบเห็นมาสร้างเป็นโครงสร้างใหม่ทางสติปัญญา ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทางปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้วิธีการแก้ปัญหา (Collaborative Constructivism) (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2544) ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีวิธีคิดในการแก้ปัญหาไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ต้องเกิดจากความกระตือรือร้นที่จะแก้ปัญหาของตนเอง แนวคิดทฤษฎีนี้ มีรากฐานมาจากแนวคิดของนักจิตวิทยาการศึกษาหลายท่าน ได้แก่ แนวคิดของเพียเจต์ (Jean Piaget) เรียกว่า Cognitive Constructivism ที่เชื่อว่า ถ้าผู้เรียนถูกกระตุ้นด้วยปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาแล้ว จะทำให้ผู้เรียนพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญาให้เข้าสู่สภาวะสมดุลโดยวิธีการดูดซึม ได้แก่ การรับข้อมูลใหม่จากสิ่งแวดล้อมเข้าไปไว้ในโครงสร้างทางปัญญา และปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญา คือ การเชื่อมโยงโครงสร้างทางปัญญาเดิม หรือความรู้เดิมที่มีมาก่อนกับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนกระทั่งสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาหรือเกิดการเรียนรู้ได้ ส่วนแนวคิดของวิกทอทสกี (Vygotsky) ได้เน้นบริบททางสังคม เรียกว่า Social Constructivism เชื่อว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้โดยผ่านทางการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาด้านพุทธิปัญญาสำหรับจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้ Learning by Doing ที่เชื่อว่าผู้เรียนต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับการกระทำ และผู้เรียนต้องมีการทำความเข้าใจความรู้ใหม่โดยอาศัยประสบการณ์เดิมที่สั่งสมมาเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ อันเป็นความพยายามเชิงสังคม ก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนการสอนที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่เน้นความสำคัญของการสร้างความรู้โดยกลุ่มคนในสังคม สำหรับแนวคิดของบรูเนอร์ (Bruner) เห็นว่าประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ และเชื่อว่าภาวะอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงสร้างความรู้ใหม่ต้องมีองค์ประกอบอื่นเกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาทางด้านภาษา และประสบการณ์เดิมเข้ามามีส่วนสำคัญใน

การเพิ่มความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และแนวคิดของออสซูเบล (Ausubel) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่ได้กับโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่ นำมาจัดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย แต่ถ้าผู้เรียนไม่สามารถนำสิ่งใหม่ไปสัมพันธ์กับความรู้เดิมได้เรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มี ความหมายหรือเรียนแบบท่องจำ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545, น. 128 - 129)

2.2.6 ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจ จากประสบการณ์รวมทั้งโครงสร้างทางปัญญาและความเชื่อที่ใช้ในการแปลความ เหตุการณ์ และสิ่งต่างๆ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำกับข้อมูล นอกจากกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในสมองแล้ว ยังเป็นกระบวนการทางสังคมด้วย การสร้างความรู้จึงเป็นกระบวนการทั้งด้านสติปัญญาและสังคมควบคู่กันไป หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้ จะมุ่งเน้นไปที่กระบวนการสร้างความรู้ (Process of Knowledge Construction) เป้าหมายของการสอนจะเปลี่ยนจากการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้รับสาระความรู้ที่แน่นอนตายตัว ไปสู่การสาธิต กระบวนการแปลและสร้างความหมายที่หลากหลาย ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดกระทำกับข้อมูลหรือ ประสบการณ์ต่างๆ และจะต้องสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้นด้วยตนเอง โดยการให้ผู้เรียนอยู่ในบริบทจริง ในการจัดการเรียนการสอนครูจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศทางสังคมจริยธรรมให้เกิดขึ้น ผู้เรียนได้มีบทบาทในการเรียนรู้อย่างเต็มที่โดยผู้เรียนจะนำตนเองและควบคุมตนเองในการเรียนรู้ บทบาทของครูจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้มีลักษณะที่ยืดหยุ่นกันไปในแต่ละบุคคล การประเมินควรใช้วิธีการที่หลากหลาย การวัดผลจะต้องใช้กิจกรรมหรืองานในบริบทจริงด้วย ซึ่งในกรณีที่จำเป็นต้องจำลองของจริงมา ก็สามารถใช้ได้ แต่เกณฑ์ที่ใช้ควรเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในโลกความจริงด้วยกระบวนการเรียนรู้

ทฤษฎีการสร้างความรู้มีรากฐานมาจากทฤษฎีการสร้างเขาวัวปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และ ไวกอทสกี (Vygotsky) ซึ่งอธิบายว่า โครงสร้างทางสติปัญญา (Scheme) ของบุคคลมีการพัฒนาผ่านทางกระบวนการดูดซับหรือซึมซับ (Assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) เพื่อให้บุคคลอยู่ในภาวะสมดุล (Equilibrium) ซึ่งเพียเจต์เชื่อว่าทุกคนจะมีพัฒนาการตามลำดับขั้นจากการมีปฏิสัมพันธ์และประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม ส่วนไว กอทสกีให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม สังคม และภาษามากขึ้น

นักทฤษฎีกลุ่มที่เชื่อในทฤษฎีนี้เห็นว่า แม้โลกนี้จะมียุติธรรม แต่ความหมายของสิ่งต่างๆ มิได้มี อยู่ในตัวของมันเอง สิ่งต่างๆ มีความหมายขึ้นมาจากความคิดของคนที่ได้รับรู้สิ่งนั้นๆ ดังนั้นสิ่งต่างๆ ในโลกจึงจึงไม่มีความหมายที่ถูกต้องหรือเป็นจริงที่สุดแต่ขึ้นกับการให้ความหมายของคนในโลก ดังนั้น ทฤษฎีจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการแปลความหมายและสร้างความรู้

ความเข้าใจจากประสบการณ์ต่างๆ และถือว่าสมองเป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการแปลความหมายของปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกนี้ซึ่งการแปลความหมายของแต่ละคนจะขึ้นกับการรับรู้ประสบการณ์ ความเชื่อความต้องการ ความสนใจ และภูมิหลังของแต่ละบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการสร้างความหมายของข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตนที่บุคคลจะต้องใช้กระบวนการทางสติปัญญาในการจัดกระทำ (Acting on) มิใช่เพียงการรับ (Taking in) ข้อมูลเท่านั้น

การนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว (Active) กล่าวคือเป็นผู้ที่มีใช้เพียงรับข้อมูลความรู้เท่านั้น แต่จะต้องเป็นผู้จัดกระทำกับข้อมูลหรือประสบการณ์ต่างๆ และสร้างความหมายของสิ่งนั้นด้วยตนเอง

2. ครูควรสร้างบรรยากาศทางสังคมจริยธรรม (Sociomoral) ให้เกิดขึ้นเนื่องจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความรู้ การร่วมมือการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนและบุคคลอื่นจะช่วยให้การเรียนรู้ของผู้เรียนกว้างขวางขึ้น

3. ครูควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำตนเอง และควบคุมตนเองในการเรียนรู้

4. ครูจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทตนเองจากผู้ถ่ายทอดความรู้และควบคุมการเรียนรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ ทำหน้าที่ช่วยสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จัดเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการและด้านสังคมให้ความช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา และประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

5. ครูควรประเมินผลในลักษณะที่เป็น Goal Free Evaluation กล่าวคือ เป็นการประเมินตามจุดมุ่งหมายของผู้เรียนแต่ละคนและการวัดผลควรใช้วิธีการหลากหลายโดยอาศัยบริบทจริงเนื่องจากการเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ขึ้นกับความสนใจและการสร้างความหมายที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

การจัดการเรียนการสอนตามแนว Constructivism

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2538) ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ว่าเน้นกระบวนการที่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองเป็นสำคัญครูผู้สอนจะเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเองมากกว่าที่จะเป็นผู้บอกเล่าให้นักเรียนจดจำทั้งนี้ต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะประสบการณ์เดิมและสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนได้รับมาแล้วก่อนเข้าสู่ห้องเรียนการพัฒนาแนวคิดหลักของเด็ก จะเกิดขึ้นในสมองของนักเรียน ซึ่งอาจสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความเข้าใจและข้อเท็จจริงได้

ในการพัฒนานั้น เด็กจะสร้างแนวคิดอยู่ตลอดเวลาโดยไม่จำเป็นต้องมีการสอนในห้องเรียน ดังนั้น การเรียนรู้ตามแนวคิดของ Constructivism จะเกิดขึ้นได้ตามเงื่อนไขต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็น Active Process ที่เกิดขึ้นเฉพาะตัวบุคคล การสอนโดยวิธีบอกเล่า เป็นแบบ Passive Process ไม่ช่วยให้เกิดการพัฒนาแนวคิดหลักมากนัก
2. ความรู้ต่างๆ จะถูกสร้างขึ้นด้วยตัวของนักเรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่รับมาใหม่กับ ข้อมูลเก่าหรือความรู้ที่มีอยู่แล้วจากแหล่งต่างๆ มาเป็นเกณฑ์ช่วยในการตัดสินใจ
3. ความรู้และความเชื่อของแต่ละคนจะต่างกันขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียม ประเพณี และสิ่งที่นักเรียนได้พบเห็น ซึ่งจะถูกใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และใช้เป็นข้อมูลในการ สร้างแนวคิดใหม่
4. ความเข้าใจจะแตกต่างจากความเชื่อโดยสิ้นเชิง และความเชื่อจะมีผลโดยตรงต่อการ สร้างแนวคิดหรือการเรียนรู้
5. การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแนวคิดหลักของนักเรียนใน ลักษณะต่างๆ

เนื่องจาก Constructivism ไม่มีแนวปฏิบัติหรือวิธีการสอนอย่างเหมาะสม ดังนั้นนักการศึกษาโดยเฉพาะนักวิทยาศาสตร์ศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มแรกที่น่าแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้ พบว่า มีวิธีสอน 2 วิธีที่ใช้ประกอบกันแล้วช่วยให้แนวคิดของ Constructivism ประสบผลสำเร็จในการเรียนการสอนได้ เป็นอย่างดี ตามแนวทางของ Constructivism ได้เน้นการเรียนรู้ของนักเรียนเกิดขึ้นด้วยตัวของ นักเรียนเอง วิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม คือ การเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Learning) ประกอบการเรียนรู้จากกลุ่ม (Cooperative Learning) ซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 2 ลักษณะ มีดังนี้

1. การเรียนการสอนแบบค้นพบ เป็นการเรียนการสอนลักษณะเดียวกับแบบการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Method) ซึ่งมีขั้นตอนในการเรียนการสอน 5 ขั้นตอนคือ
  - 1.1 การนำเข้าสู่บทเรียน กิจกรรม ประกอบด้วย การซักถามปัญหา ทบทวน ความรู้เดิม กำหนดกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในการเรียนการสอนและเป้าหมายที่ต้องการ
  - 1.2 การสำรวจ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการทดลอง การสำรวจ การสืบค้นด้วย วิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติเองโดยมีครูเป็นเพียงผู้แนะนำหรือผู้เริ่มต้น
  - 1.3 การอธิบาย กิจกรรมประกอบด้วย การนำข้อมูล ผลการทดลองมารวบรวมกัน อภิปราย
  - 1.4 การลงข้อสรุป เป็นการสรุปเนื้อหาหรือข้อมูลการทดลองเพื่อให้เห็นถึงความ เข้าใจ ทักษะ กระบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะช่วยให้นักเรียนมี โอกาสปรับแนวความคิดหลักของตนเองในกรณีที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของตนเอง

1.5 การประเมินผล เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนตรวจสอบแนวคิดหลักที่ตนเองได้เรียนรู้มาแล้ว โดยการประเมินผลด้วยตนเอง ทั้งนี้ จะรวมถึงการประเมินผลของครูต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

2. การเรียนการสอนแบบเรียนรู้จากกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างทักษะของการอยู่ร่วมกันในสังกัด และทักษะในด้านเนื้อหาวิชาการ ต่าง ๆ เป็นการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นสำคัญ โดยจัดให้นักเรียนที่มีความสามารถต่างกันเรียนและทำงานด้วยกันเป็นกลุ่มๆ ละ 2-4 คน โดยมีจุดหมายเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ผู้เรียนเก่งจะช่วยผู้เรียนอ่อนกว่า และต้องยอมรับซึ่งกันและกันเสมอ ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกภายในกลุ่ม โดยบทบาทของครูผู้สอน จะเป็นดังนี้

2.1 จัดเตรียมแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนค้นคว้า หัวข้ออุปกรณ์ที่นักเรียนต้อง

2.2 จัดเตรียมแบบฝึก (Work Sheet) หรือมอบหมายงานที่ต้องทำร่วมกันในกลุ่ม

2.3 จัดกลุ่มนักเรียนโดยเฉลี่ยความรู้ ความสามารถให้แต่ละกลุ่มใกล้เคียงกัน เช่น สมาชิกในกลุ่มมี 4 คน ควรเป็นนักเรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 1 คน อีก 2 คนอาจจะเรียนอ่อนหรือค่อนข้างอ่อน และประการสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ด้านความประพฤติของนักเรียนในกลุ่ม ไม่ควรจัดให้นักเรียนที่มีความประพฤติเบี่ยงเบน หรือไม่ค่อยสนใจในการเรียนอยู่ร่วมกันทั้งหมด ต้องเฉลี่ยเข้ากลุ่มต่างๆ กลุ่มนี้อาจจัดเป็นกลุ่มที่ถาวร หรือเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมก็ได้ เช่น 1 เดือนสลับปรับเปลี่ยนครั้งหนึ่ง

2.4 ครูควรปูพื้นฐานทักษะเบื้องต้นให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น จัดกลุ่มอย่างรวดเร็ว ทำงานในกลุ่มของตนเอง ไม่รบกวนกลุ่มอื่น ผลัดเปลี่ยนการทำงานบทบาทหน้าที่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น โต้ตอบ อภิปราย ยอมรับฟังความคิดเห็น มีน้ำใจแบ่งวัสดุอุปกรณ์ใช้ร่วมกัน

2.5 วางแผนการวัดผลและประเมินผลอย่างเป็นระบบ เช่น

2.5.1 จากการสังเกต และการสอบถามจากผู้สอน

2.5.2 จากแบบสำรวจตนเอง

2.5.3 จากแบบสำรวจของกลุ่ม

2.2.7 ทฤษฎี Constructionism

Constructionism เป็นทฤษฎีทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นโดย Professor Seymour Papert แห่ง M.I.T. (Massachusetts Institute of Technology) ทฤษฎีคอนสตรัคชันนิสซึม (Constructionism) หรือทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนลงมือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีความหมาย

Seymour Papert ได้ให้ความเห็นว่า ทฤษฎีการศึกษาการเรียนรู้ ที่มีพื้นฐานอยู่บนกระบวนการการสร้าง 2 กระบวนการด้วยกัน

สิ่งแรก คือ ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นด้วยตนเอง ไม่ใช่รับแต่ข้อมูลที่หลังไหลเข้ามาในสมองของผู้เรียนเท่านั้น โดยความรู้จะเกิดขึ้นจากการแปลความหมายของประสบการณ์ที่ได้รับ

สิ่งที่สอง คือ กระบวนการการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพมากที่สุด หากกระบวนการนั้นมีความหมายกับผู้เรียนคนนั้น

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปให้เป็นหลักการต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันได้ดังนี้

1. หลักการที่ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หลักการเรียนรู้ตามทฤษฎี Constructionism คือ การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนลงมือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีความหมาย ซึ่งจะรวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในตัวของผู้เรียนเอง ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมภายนอก การเรียนรู้จะได้ผลดีถ้าหากว่าผู้เรียนเข้าใจในตนเอง มองเห็นความสำคัญในสิ่งที่เรียนรู้และสามารถเชื่อมโยงความรู้ระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เก่า (รู้ว่าตนเองได้เรียนรู้อะไรบ้าง) และสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมา และเมื่อพิจารณาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอนโดยปกติที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั้น

2. หลักการที่ยืดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้โดยครูควรพยายามจัดบรรยากาศการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยมีทางเลือกในการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Many Choice) และเรียนรู้อย่างมีความสุขสามารถเชื่อมโยงความรู้ระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เก่าได้ ส่วนครูเป็นผู้ช่วยเหลือและคอยอำนวยความสะดวก

3. หลักการเรียนรู้จากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม หลักการนี้เน้นให้เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกัน (Social Value) ทำให้ผู้เรียนเห็นว่าคนเป็นแหล่งความรู้อีกแหล่งหนึ่งที่สำคัญ การสอนตามทฤษฎี Constructionism เป็นการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมคนออกไปเผชิญโลก ถ้าผู้เรียนเห็นว่าคนเป็นแหล่งความรู้สำคัญและสามารถแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ เมื่อเขาจบออกไปก็จะปรับตัวได้ง่ายและทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ

4. หลักการที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการเรียนรู้จักแสวงหาคำตอบจากแหล่งความรู้ต่างๆ ด้วยตนเองเป็นผลให้เกิดพฤติกรรมที่ฝังแน่นเมื่อผู้เรียน "เรียนรู้ว่าจะเรียนรู้ได้อย่างไร (Learn how to Learn) บทบาทและคุณสมบัติที่ครูควรมีในการสอนแบบ Constructionism

ในการสอนตามทฤษฎี Constructionism ครูเองนับว่ามีบทบาทสำคัญมากในการที่จะควบคุมกระบวนการให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งครูที่ศึกษาทฤษฎีนี้ควรมีความเข้าใจในบทบาท คุณสมบัติที่ครูควรมี รวมทั้งทัศนคติที่ครูควรเปลี่ยนและสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงถึงบทบาทของครู

ในการดำเนินกิจกรรมการสอน ครูควรรู้จักบทบาทของตนเองอย่างแจ่มแจ้ง ครุเห็นว่า เป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การสอนสำเร็จผล ดังนั้นจึงควรรู้จักบทบาทของตน ดังนี้ คือ

1. จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม โดยควบคุมกระบวนการการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้และคอยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น

2. แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนตามโอกาสที่เหมาะสม (ต้องคอยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา)

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามแนวทางของทฤษฎี Constructionism โดยเน้นให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้จุดประกายความคิดและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยทั่วถึงกัน ตลอดจนรับฟังและสนับสนุนส่งเสริมให้กำลังใจแก่ผู้เรียนที่จะเรียนรู้เพื่อประจักษ์แก่ใจด้วยตนเอง

4. ช่วยเชื่อมโยงความคิดเห็นของผู้เรียนและสรุปผลการเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมและนำทางให้ผู้เรียนได้รู้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ เพื่อผู้เรียนจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ คุณสมบัติที่ครูควรมีในการสอนแบบ Constructionism

1. มีความเข้าใจทฤษฎี Constructionism และพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามแนวทางของทฤษฎี Constructionism

2. มีความรู้ในเนื้อหาที่สอนอย่างดี

3. มีความเข้าใจมนุษย์ มีจิตละเอียดพอที่จะสามารถตรวจสอบความคิดของผู้เรียนและดึงความคิดของผู้เรียนให้แสดงออกมามากที่สุด

4. มีการพัฒนาตนเอง ทางร่างกาย สติปัญญาและจิตใจอยู่เสมอ ครูควรรู้จักตนเองและพัฒนาความรู้ บุคลิกภาพ ของตนให้ดีขึ้น มีใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ไม่ถือว่าความคิดตนถูกต้องเสมอ เข้าใจและยอมรับว่าบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่ด่วนตัดสินผู้เรียนอย่างผิวเผิน

5. ควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครูจะทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเกิดความเป็นกันเองและมีความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน

6. ครูควรมีทักษะในการสื่อความหมายกับผู้เรียน ในการสอนนั้นครูมักจะมีการสื่อความหมายกับผู้เรียนเสมอ จึงควรสื่อความหมายให้ชัดเจน ไม่คลุมเครือ รู้จักใช้วาจาศิลป์ให้เหมาะกับกาลเทศะ และเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (การสื่อความหมายให้กับผู้เรียนแต่ละคนจะไม่เหมือนกันเพราะผู้เรียนมีการรับรู้และเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน)

7. มีทักษะในการใช้วิจารณ์ญาณตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ทักษะด้านนี้ทำให้ครูดำเนินงานได้สะดวกราบรื่น เนื่องจากการสอนแบบ Constructionism นั้นผู้สอนจะต้องคอยสังเกตบรรยากาศการเรียนที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และจะต้องคอยแก้ไขปัญหาในแต่ละช่วงให้เหมาะสม ดังนั้นผู้สอนจึงต้องมีทักษะในการใช้วิจารณ์ญาณตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่ดี

8. มีทักษะในการช่วยเหลือผู้เรียน บ่อยครั้ง ครูต้องคอยช่วยแก้ปัญหาให้ผู้เรียน ครูจึงควรมีความเป็นมิตรเป็นกันเองกับนักเรียนเสมอ หากครูไม่มีทักษะทางด้านนี้แล้ว การช่วยเหลืออาจไม่บรรลุผล

9. จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นคุณสมบัติที่ครูควรมีเพื่อนำมาใช้ปรับปรุงมนุษยสัมพันธ์ในการเรียนการสอนและการดำเนินชีวิตประจำวันให้ดีขึ้น นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญมากก็คือครูควรมีพื้นฐานของความรักในวิชาชีพครู พยายามเข้าใจผู้เรียนแต่ละคนให้มากๆ โดยยึดหลักที่ว่าคนเรามีความแตกต่างกัน (ไม่นำคนหนึ่งมาเปรียบเทียบกับอีกคนหนึ่ง) ครูควรรู้จักเคารพความคิดของตนเองและผู้อื่น (โดยเฉพาะผู้เรียน) และควรรักษาสุขภาพร่างกายและจิตใจของครูเองให้สมบูรณ์ และแจ่มใสอยู่เสมอ

ทัศนคติที่ครูควรเปลี่ยนและสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการเรียนการสอนตามทฤษฎี Constructionism ครูควรเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เหมาะสม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น ทัศนคติที่ครูควรเปลี่ยนแปลงไปและสิ่งทีครูควรคำนึงถึงมีดังนี้

1. ครูต้องไม่ถือว่า ครูเป็นผู้รู้แต่ผู้เดียว ผู้เรียนต้องเชื่อตามที่ครูบอกโดยไม่มีเงื่อนไข แต่ครูต้องตระหนักว่าตนเองมีความรู้ที่จะช่วยเหลือนักเรียนเท่าที่จะช่วยได้ ดังนั้นครูจึงไม่้ออายผู้เรียนที่จะพูดว่า “ครูก็ยังไม่ทราบ พวกเรามาช่วยกันหาคำตอบดูซิ” ฯลฯ

2. ครูต้องพยายามช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ต้องอดทนและปล่อยให้ให้นักเรียนประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง อย่าด่วนไปชิงบอกคำตอบเสียก่อน ควรช่วยเหลือแนะนำผู้เรียนที่เรียนช้าและเรียนเร็วให้สามารถเรียนไปตามความสามารถของตนเองด้วยตนเองให้มากที่สุด

3. ไม่ควรถือว่า “ผู้เรียนที่ดีต้องเงียบ” แต่ครูควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พูดคุยกันในเรื่องหา หรือได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือความรู้กันได้

4. ครูต้องไม่ถือว่าการที่ผู้เรียนเดินไปเดินมาเพื่อประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ นั้นเป็นการแสดงถึงความไม่มีระเบียบวินัย แต่ต้องคิดว่าการเดินไปเดินมาเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และช่วยทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน

5. ครูต้องลดบทบาทตัวเองลง (ทำตัวให้เล็กที่สุด) พูดในสิ่งที่จำเป็น เลือกรสรคำพูดให้แน่ใจว่าผู้เรียนมีความต้องการฟังในสิ่งที่ครูพูด ก่อนที่จะพูดครูจึงควรเร้าความสนใจของผู้เรียนเสียก่อน

6. ขณะที่ผู้เรียนประกอบกิจกรรมครูต้องอยู่ดูแลเอาใจใส่พัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน ต้องไม่คิดว่า เมื่อผู้เรียนสามารถเรียนได้เองแล้วครูก็เอาเวลาทำอย่างอื่นได้

7. ครูควรมีใจกว้างและชมเชยนักเรียนที่ทำได้หรือประสบความสำเร็จแม้เพียงเล็กน้อยไม่ตำหนิหรือลงโทษเมื่อผู้เรียนทำผิดพลาด หรือทำไม่ถูกใจครู

8. ครูไม่ควรจะเอาตนเองไปยึดติดกับหลักสูตรมากจนเกินไป ไม่ควรจะยึดเยียดเนื้อหาที่ไม่จำเป็นให้กับผู้เรียน ควรคิดว่าการให้เนื้อหาที่จำเป็นแม้จะน้อยอย่างก็ยิ่งดีกว่าสอนหลายๆอย่าง แต่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้้น้อยมาก (รู้แบบงูๆ ปลาๆ) หรือนำความรู้ที่เรียนไปประยุกต์ใช้ไม่ได้

9. การจัดตารางสอนควรจัดให้ยืดหยุ่นเหมาะสมกับเวลาที่ทำให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ครูต้องพยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมภายในเวลาที่เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยไป

บทบาทของผู้เรียน ในการเรียนตามทฤษฎี Constructionism ผู้เรียนจะมีบทบาทเป็นผู้ปฏิบัติและสร้างความรู้ไปพร้อมๆ กันด้วยตัวของเขาเอง (ทำไปและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน) บทบาทที่คาดหวังจากผู้เรียน คือ

1. มีความยินดีร่วมกิจกรรมทุกครั้งด้วยความสมัครใจ
2. เรียนรู้ได้เอง รู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ด้วยตนเอง
3. ตัดสินปัญหาต่างๆ อย่างมีเหตุผล
4. มีความรู้สึกและความคิดเป็นของตนเอง
5. วิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่นได้
6. ให้ความช่วยเหลือกันและกัน รู้จักรับผิดชอบงานที่ตนเองทำอยู่และที่ได้รับ

มอบหมาย

7. นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้นั้น

กล่าวโดยสรุป หลักการเรียนการสอนตามทฤษฎี Constructionism เป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเรียนรู้จากการสร้างงาน ผู้เรียนได้ดำเนินกิจกรรมการเรียนด้วยตนเองโดยการลงมือปฏิบัติหรือสร้างงานที่ตนเองสนใจ ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้สัมผัสและแลกเปลี่ยนความรู้กับสมาชิกในกลุ่ม ผู้เรียนจะสร้างองค์ความรู้ขึ้นด้วยตนเองจากการปฏิบัติงานที่มีความหมายต่อตนเอง ครูผู้สอนจะต้องสร้างให้เกิดองค์ประกอบครบทั้ง 3 ประการ คือ

1. ให้ผู้เรียนได้ลงมือประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง (ได้สร้างงาน) ตามความสนใจตามความชอบหรือความถนัด ของแต่ละบุคคล

2. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ภายใต้บรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่ดี

3. มีเครื่องมืออุปกรณ์ในการประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมการจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎี Constructionism นั้นไม่ยากนัก เพราะเมื่อมีการเริ่มต้นแล้วการ

เรียนรู้จะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติและมีพลังเพียงพอที่จะขับเคลื่อนให้ทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย (แต่ในระยะแรกนั้นจะต้องอาศัยเวลาในการเริ่มต้นพอสมควร) ครูเองจะได้สัมผัสกับบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ผู้เรียนมีความสุขและมุ่งมั่นที่จะทำงานด้วยตนเองจนสำเร็จและที่น่าประหลาดใจก็คือผลงานที่ออกมาจะมีความหลากหลาย ท่านจะเห็นความคิดดีๆ หรือสิ่งใหม่ๆ ที่เจริญงอกงามขึ้น ดังนั้นการให้โอกาสในการเริ่มต้นนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ครูผู้สอนเพียงแค่เปิดความคิดและเปิดใจ เพื่อให้โอกาสกับผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งเหล่านี้ด้วยตัวของเขาเอง คอยอำนวยความสะดวกและควบคุมกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามกระบวนการดังที่กล่าวมาแล้ว

2.3 แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

Hoy and Miskel (1996, p. 292) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าถ้าได้บังคับบัญชาได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจนอกเหนือความรับผิดชอบ ที่ได้รับมอบหมายและถ้าผู้บังคับบัญชาได้รับความไว้วางใจให้ตัดสินใจในสิ่งที่เขาสนใจในองค์การแล้ว การมีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในองค์การ เรียกสถานการณ์แบบนี้ว่าสถานการณ์แบบประชาธิปไตย (Democratic Situation) แต่ถ้าการตัดสินใจนอกเหนือความรับผิดชอบมีน้อยสถานการณ์ความขัดแย้ง (Conflictual Situation) ก็อาจเกิดขึ้นและการมีส่วนร่วมก็จะอยู่ในขอบเขตที่จำกัด การดำเนินภารกิจก็จะขาดความสอดคล้อง ถ้าการตัดสินใจไม่สอดคล้องกับผู้บังคับบัญชาและทำให้ผู้บังคับบัญชาขาดความรู้ความชำนาญแล้ว การหลีกเลี่ยงการตัดสินใจในงานที่ตนรับผิดชอบก็จะเกิดขึ้นนี้คือ สถานการณ์ที่ขาดการให้ความร่วมมือ (Noncollaborative Situation) แท้ที่จริงแล้วการมีส่วนร่วม (Participation) ในลักษณะเช่นนี้จะทำให้ผู้บังคับบัญชาเกิดความไม่พึงพอใจเพราะไม่ได้รับความสนใจจากองค์การรูปแบบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการที่ครบถ้วนตั้งแต่เริ่มต้น

จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (ภพธร จิตถัน, 2545, น. 20-30, อ้างถึงใน Abell, 1991)

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุ และความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว จึงถือเป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญและการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การมีส่วนร่วมในแนวนอน (Horizontal Forms of Participation) เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือพฤติกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้งการรณรงค์หาเสียงกิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์ การแนะนำชักชวน การมีส่วนร่วมแบบนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายต่างๆ ซึ่งมีมากมายในช่วงทศวรรษ 1950-1960

2. การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (Vertical Forms of Participation) เกิดในช่วงต่อจากแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมในแนวตั้งเป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆ กับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่ เพื่อได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน (Mutually Beneficial) เช่น โครงการของ นาย-บ่าว และกลไกทางการเมืองต่างๆ ซึ่งมีมากในช่วงทศวรรษต่อมา

การมีส่วนร่วมทั้ง 2 แบบข้างต้น ประชาชนไม่ค่อยให้ความสนใจกับการมีอิทธิพลต่อรัฐบาลแต่จะสนใจสร้างความสัมพันธ์เป็นการเฉพาะและการได้รับผลประโยชน์ต่างๆ จากรัฐบาล ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของกระบวนการทางการเมือง

3. การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in Administrative Process) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งในแนวนอน และแนวตั้ง อาจจะเป็นแบบของกิจกรรมที่กลุ่มผลประโยชน์ กำหนดการตัดสินใจในการบริหาร หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนาย-บ่าว อย่างใดอย่างหนึ่งแต่มีการเข้าไปรวมมากกว่า 2 แบบข้างต้น เช่น การวางใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่การวางแผนทำกิจกรรมมุ่งหลังคาบ้านร่วมกัน การวางแผนตลาด และการเข้าร่วมการฝึกอบรม เป็นต้น

ในช่วงทศวรรษ 1950-1960 การมีส่วนร่วมในแนวตั้งได้รับการขัดขวางจากกองทัพ และไม่สามารถมีอิทธิพลถึงระดับชาติได้ มีความเกรงกลัวว่าการมีส่วนร่วมในทางการเมืองจะเป็นที่มาของความวุ่นวายและการปฏิวัติต่างๆ รัฐบาลหลายประเทศจึงจำกัดขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองแม้จะเป็นเรื่องของการพัฒนาชนบทก็ตาม ส่วนการพัฒนาที่เน้นการลงทุนและความเจริญเติบโต และโครงสร้างทางการเมืองการบริหารจากบนลงล่าง (Top-Down) ในช่วงนี้เชื่อว่าการเจริญเติบโตจะกระจายไปยังประชาชน (Trickle Down) และจะกระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการทางการเมือง การมีพรรคการเมืองจึงเป็นวิธีการจะให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ในช่วงทศวรรษ 1970 ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารมากขึ้น เพราะเชื่อว่า ถ้าคนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากขึ้น ก็จะมีคนสนใจการปฏิวัติน้อยลงยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการทางการเมืองไม่ได้รับการพัฒนา และไม่มีผลกระทบต่อประชาชนเท่าที่ควร ในขณะที่กระบวนการดำเนินการมีโอกาสให้ประชาชนหรือกลุ่มต่างๆ แสดงข้อขัดแย้ง หรือแย้งชิงทรัพยากรที่มีจำกัดได้และเป็นจุดเชื่อมระหว่างรัฐกับประชาชนได้ด้วย ต่อมาพบว่า การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นผลบวกต่อโครงการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งทำให้ประชาชนในชนบทมีความสามารถในการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ซึ่งจะเป็นตัวเร่งในการพัฒนา โครงการใดถ้ามีประชาชนในท้องถิ่นเข้าร่วมด้วยย่อม

คาดหวังได้ว่าจะประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมจะช่วยปรับปรุงโครงการความหมายของการมีส่วนร่วมจึงเป็นการเข้าร่วม (Involvement) ของชาวนา ชาวไร่ ในการออกแบบโครงการ และดำเนินโครงการตลอดจนการสละแรงงานหรือเงิน

Hirsch (1990, p. 85-186) กำหนดให้การมีส่วนร่วม มีจุดเด่น 3 ด้าน คือ ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมเป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนอย่างแท้จริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการปฏิบัติ (Practice) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนในท้องถิ่น มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และทำให้ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองในการร่วมกันทำงานทั้งในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชน และต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดเรียบร้อยแล้วทุกอย่างจากภายนอกชุมชนแล้วจึงนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งจะ使人ในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือ ด้านจิตใจ (Moral) การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน

นอกจากนี้ มันทนา ท่วมยิ้ม (2543, น. 55) ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักการการมีส่วนร่วมของชุมชนจนทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนนั้นมีหลายประการขึ้นอยู่กับหลักการที่นักวิชาการจะกำหนดเกณฑ์การพิจารณาตามพื้นฐานแนวคิดของแต่ละคนแต่ในที่สุดแล้วสาระสำคัญของเกณฑ์การพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนมักสอดคล้องใกล้เคียงกัน และมีองค์ประกอบที่คล้ายคลึงกัน ดังต่อไปนี้

1. หลักการพึ่งตนเอง (Self-Reliance) ความพยายามพึ่งตนเองได้กลายมาเป็นแนวทางและความหวังใหม่ในการพัฒนาประเทศ โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาทั้งหลายที่มุ่งสู่ระดับพื้นที่มักจะกระทำภายใต้คำขวัญ “การช่วยตนเอง” การพึ่งตนเองมีความสำคัญหรือความสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจหากชุมชนใดสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะในกระบวนการผลิต จะช่วยให้ชุมชนนั้นลดการเสียเปรียบในการต้องนำวัตถุดิบหรือผลผลิตไปขายในราคาถูก

2. หลักการเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมมีได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของรัฐ หรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วมด้วย โดยที่การมีส่วนร่วมนี้จะมีความหมายว่าสมาชิกทุกคนจะร่วมรับผลประโยชน์ร่วมลงทุนลงแรงด้วย จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมในความหมายที่เป็นธรรม

3. หลักความเท่าเทียมกัน (Equality) ความเท่าเทียมกัน หมายถึง ทุกคนมีความเสมอภาคหรือปราศจากความเหลื่อมล้ำกันอย่างแท้จริงในทุกด้าน ไม่ว่าจะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพอนามัย การศึกษา แต่ความเป็นจริงของสภาพสังคมแล้วมนุษย์ไม่อาจเท่าเทียมกันได้อย่างแท้จริง ความเสมอภาคที่ทุกๆ ฝ่ายโดยเฉพาะรัฐบาลของทุกๆ ประเทศทำได้ก็คือ พยายามจัดให้

ประชาชนของตนมีความเป็นอยู่และศักดิ์ศรีใกล้เคียงกันโดยพยายามจัดบริการสาธารณะต่างๆ ไม่ว่าจะทางด้านการศึกษา สาธารณสุขและอื่นๆ ให้ทั่วถึง กล่าวคือสิ่งที่รัฐบาลพยายามทำได้ก็คือ การก่อให้เกิด “ความเสมอภาคในโอกาส” นี่คือการที่รัฐต่างๆ พยายามดำเนินการเพื่อให้ราษฎรได้มีโอกาสพัฒนาคนเพิ่มความสามารถให้แก่ตน จนอยู่ในฐานะที่แข่งขันกับคนอื่นได้ รวมทั้งสามารถยับยั้งฐานะทางสังคมของตนได้ที่เล็กที่ละน้อย จนในที่สุดสามารถที่จะมีฐานะทัดเทียมกับผู้อื่นได้ด้วยน้ำมือของตนเอง ความแตกต่างทางด้านสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเชื้อชาติ ศาสนา สถานภาพของบิดา มารดา หรือวงศ์ตระกูลก็ตาม ไม่ควรเป็นสิ่งกีดขวางโอกาสของคนเหล่านี้ที่จะแข่งขันแสดงความสามารถกันอย่างเสมอภาคได้ การเปิดโอกาสให้กว้างขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้น ความเสมอภาคจึงหมายถึงสภาวะที่สมาชิกของสังคมได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะผ่านทางด้านกฎหมาย การปกครอง การเศรษฐกิจ การศึกษา การเข้าถึงบริการของรัฐและอื่นๆ ประเด็นสำคัญในการกำหนดหลักการว่าด้วยความเสมอภาค จึงพยายามที่จะให้มนุษย์ทุกคนในสังคมมีความคล่องตัวที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เท่าที่จะมีโอกาสพัฒนาความสามารถของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนและสังคม โดยไม่กดขี่ขูดรีดอันเป็นจุดหมายสูงสุดในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ แม้ไม่สามารถสร้างความเสมอภาคโดยสมบูรณ์ได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ในสภาพสังคมปัจจุบันรัฐบาลโดยทั่วไปรวมทั้งของประเทศไทยจึงมักจะมีหลักประกันเกี่ยวกับความเสมอภาคพื้นฐานให้กับสมาชิกของสังคมโดยประกาศเป็นกฎหมายความเสมอภาคพื้นฐานที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ

4. หลักความสามารถและภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถหรือศักยภาพในการพัฒนา มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อให้ชุมชนสะท้อนความสามารถในการปรับตัวต่อนวัตกรรม ความกระตือรือร้นในการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ความเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสดาในศาสนา ความใฝ่รู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ความอดทนอดกลั้นต่อการเบียดเบียนแย่งชิงกันและกัน ความรู้ความสามารถและทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข ความสามารถในการมองเห็นปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข ทักษะในการปฏิบัติตามแผนและติดตามผลให้บรรลุเป้าหมาย ความมีจินตนาการในการมองภาพอนาคต การรู้จักศึกษาหาวิธีการที่จะนำชุมชนไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์ การรู้จักใช้และดัดแปลงเทคโนโลยีให้เหมาะสมการรู้จักจุดเด่นจุดด้อยของทรัพยากรบุคคล และการรู้จักประเมินสภาพการณ์และแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นยึดหลักสำหรับที่ต้องการให้ชุมชนมีรูปแบบและวิธีการที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ในด้านการป้องกันรักษาชีวิตและทรัพย์สิน ด้านการจัดสรรทรัพยากรบุคคลและธรรมชาติ ด้านการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขร่วมกัน ด้านการแปลงสิ่งที่เป็นโทษให้เป็นคุณประโยชน์ด้านวัฒนธรรมที่อนุรักษ์ความเป็นชุมชน ด้านการแสวงหาปัจจัยการผลิตอย่างครบวงจรด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนไปสู่ลูกหลาน ด้านการเสริมสร้างภาวะจิตใจให้เข้มแข็งหนัก

แน่น ด้านการปกครองตนเองของชุมชน ด้านการบริหารสถาบันของชุมชน ด้านการป้องกันและ
 ลงโทษของชุมชน ด้านการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชนด้านการระดมสรรพกำลังของชุมชน
 ด้านการบันทอนอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก และด้านการสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของชุมชน
 นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพในการพัฒนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนชนบทก็ยัง
 เป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาถึงความเข้มแข็งของชุมชนอีกด้วย ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการ
 อนุรักษ์ สร้างสรรค์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น ก็คือ ความสามารถในการพัฒนา
 ศักยภาพในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะว่า ความสามารถในการปรับตัวและ
 ยอมรับในการต้องทำการผลิตใหม่ ซึ่งเป็นศักยภาพพื้นฐานในการอนุรักษ์ สร้างสรรค์ และพัฒนาภูมิ
 ปัญญาท้องถิ่นในด้านต่างๆ รวมทั้งความสามารถของสมาชิกในชุมชนในด้านความมีจินตนาการ ใน
 การมองภาพอนาคตของชุมชน ทักษะในการรู้จักประเมินสถานการณ์ และแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด
 ตลอดจนความชำนาญในการวางแผน การปฏิบัติตามแผนการ ติดตามผลให้บรรลุเป้าหมายหรือ
 วิสัยทัศน์ของชุมชนจะเป็นศักยภาพเสริมที่เร่งเร้าและกระตุ้นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้แสวงหา
 รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของชุมชนและด้านอื่นๆ

การมีส่วนร่วมดังกล่าวเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมจะดำเนินการโดยใครอย่างไรนั้น
 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 ได้กำหนดไว้เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จะต้องขึ้นนำสังคมประสานความร่วมมือในการ
 จัดการศึกษา ร่วมมือใช้ทรัพยากรร่วมกัน และร่วมรับผลประโยชน์ ดังนั้นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี
 บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ของท้องถิ่นทุกๆ ด้าน เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็น
 เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นกลไกในการพัฒนาประเทศ

2.3.2 ความหมายของการมีส่วนร่วม

คำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) โดยทั่วไปจะมีความหมายที่หลากหลาย สำหรับ
 ความหมายที่พูดถึงในด้านการพัฒนาหรือการจัดการศึกษา จะหมายถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วน
 เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรในสถานศึกษา ประชาชน คณะกรรมการสถานศึกษา
 บุคคลทั่วไป องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต่างๆ การมีส่วนร่วมอาจมีหลาย
 ระดับหรือหลายลักษณะ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมระดับองค์กรไปจนถึงระดับบุคคล โดยที่การมีส่วนร่วมนี้
 ได้มีนักวิชาการสาขาต่างๆ ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น. 183) ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การ
 เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งใน
 สถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ
 (Contribution) ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม
 ดังกล่าวด้วย

ติน ปรัชญาพหุพจน์ (2527, น. 623-624) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง การเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การเลือกตั้งผู้นำ หรือผู้บังคับบัญชา การเข้าไปมีเสียงในการกำหนดนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาดูแลผลกระทบนโยบายเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงเป็นนโยบายใหม่ในครั้งต่อไปด้วย

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527, น. 2) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร กระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ของการดำรงชีพของทาง เศรษฐกิจ และสังคมความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ ภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตคน อย่างเป็นตัวของตัวเอง

อคิน รพีพัฒน์ (2527, น. 320) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วว่าให้ประชาชนมาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนคิดค้นมาเอง

อุ้นดาว นพคุณ (2528, น. 103-105) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับบูรพธรรมว่า หมายถึง การที่ชาวบ้านได้ให้แรงงาน เวลา วัสดุ ในการพัฒนาชุมชน ส่วนความหมายระดับนามธรรมนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการชี้นำตนเอง (Self Direction) มโนภาพแห่งตน (Self Concept) ความมีอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตแห่งตน (Self Determination or Autonomy) และความรู้สึกผูกพันรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Commitment and Responsibility)

ปรัชญา เวสารัชช (2528, น. 3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ของสังคมไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่แต่อย่างไร ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมของการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดมาตั้งแต่เกิดชุมชนมนุษย์ การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรมและหลายวัตถุประสงค์ แตกต่างกันไปตามมิติต่างๆ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, น. 67) กล่าวว่า สาระสำคัญของ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชน ที่จะทำให้ประชาชนบังเกิดความศรัทธาในตัวเอง ความเชื่อมั่นในตัวเอง ความรู้สึกเป็นเจ้าของในการดำเนินการตามโครงการต่างๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ในส่วนของเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, น. 182-183) ได้ให้

ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารประสิทธิภาพขององค์การ ขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือการทำมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรม และองค์การในที่สุด

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2537, น. 94-105) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญ เรื่องนโยบายการมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการที่รัฐส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในส่วนรูปบุคคลกลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครในรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน

เมตต์ เมตต์การุณจิตต์ (2541, น. 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็ทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะการรับรู้ ร่วมคิดร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542, น. 17) ได้กล่าวไว้ว่าการมีส่วนร่วม มีหลายมิติและมีความแตกต่างกัน จึงไม่อาจใช้วิธีการเดียวในการมองถึงการมีส่วนร่วมได้ดีพอและครอบคลุม การอธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมจึงต้องคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง และเมื่อจะนำคำนี้ไปใช้ในการปฏิบัติงาน ก็จำเป็นจะต้องกำหนดความหมายขึ้นมาและทำความเข้าใจให้ตรงกัน การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา เป็นสิ่งที่มีประโยชน์และสำคัญมาก เพราะจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดความเจริญงอกงามในตัวเองแม้รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ถอนตัวออกจากชุมชนไปแล้ว การพัฒนางี้จะดำเนินต่อไป เพราะทั้งประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนในแต่ละชุมชนจะเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาได้ดีที่สุดและการตัดสินใจมีส่วนร่วมจะต้องตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนได้ตรงตามเป้าหมายที่สุด

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543, น. 138-139) ได้ให้ความหมายในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ซึ่งหมายถึง ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหาการวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการการตัดสินใจ การประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

สุวิษ พานิชวงษ์ (2546, น. 20) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึงกิจกรรมกระบวนการที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม และสังคม ที่จะประกอบหรือปฏิบัติงานร่วมกันด้วยความรักความสมัครใจ โดยมีเป้าหมายและผลประโยชน์ร่วมกันทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และประเมินผลงานร่วมกัน เป็นการสนองความต้องการของมนุษย์

ก่อให้เกิดการยอมรับและความร่วมมือของทุกฝ่าย ปรีดาพรรณ อินทวิมล (2548, น.37) ได้ให้ความหมาย โดยการสรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วมที่ทุกคนมีสิทธิและความเท่าเทียมกันในทางการคิดริเริ่มตัดสินใจ หรือกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินการต่างๆ ด้วยตนเอง ควบคุมและดำเนินการต่างๆ และรับผิดชอบต่อผลการดำเนินการนั้นๆ เมื่อปฏิบัติแล้วมีการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป จึงเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นๆ ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชนและเป็นแนวคิดที่แพร่หลาย และมีอิทธิพลอยู่ในการกระแสนของการพัฒนาในปัจจุบันนี้เป็นอย่างมาก มุกิตาแพทย์ประทุม ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมโดยการสรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการร่วมมือและมีส่วนร่วมซึ่งกันและกันในทุกๆ ด้านของประชาชน โดยตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ประภาพร ชื่อสุทธิกุล (2550, น. 14) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมโดยสรุปไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่การเริ่มคิดการวางแผน นำไปปฏิบัติและประเมินผล รวมทั้งได้รับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาในต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม เช่น Yadav (1979, p. 83) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การร่วมมือของประชาชน ด้วยความตั้งใจและสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการร่วมมือของประชาชนนั้นต้องประกอบด้วย การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลง การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการและแผนการพัฒนา และการเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาสอดคล้องกับ Whit (1982, 8) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 มิติด้วยกัน มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง คือ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมิติที่สี่ คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วม พอสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การส่งเสริมให้ประชาชนหรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เริ่มตั้งแต่การสร้างตระหนักร่วมกัน การร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ ร่วมมือติดตามประเมินผล ร่วมมือปรับปรุงแก้ไขพัฒนาร่วมกัน ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์โดยการสร้างจิตสำนึกให้ทุกๆ คนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก เป็นเจ้าของในกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

สำหรับความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้ดังนี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538, น. 237) ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึงรูปแบบของความสัมพันธ์ของผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน สมยศ นาวิการ (2545, น. 3) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ การบริหารแบบมีส่วนร่วมเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคลกรบริหารแบบมีส่วนร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญ การบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารของพวกเขาให้เข้ากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของพวกเขาประการสุดท้าย การบริหารแบบมีส่วนร่วม ต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร ไม่ใช่เพียงแค่สัมผัสปัญหาหรือแสดงความห่วงใยเท่านั้น ยงยุทธ พนาสนธ์ (2546, น. 21-27) ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็นการตัดสินใจและการปฏิบัติงานตลอดจนการประเมินผล ชุมศักดิ์ อินทร์ักษ์ (2536, น. 44) ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการให้สมาชิกทุกคนในองค์กรหรือหน่วยงานเดียวกันได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ทุกคนคาดหวัง และประสบผลสำเร็จ บุคลากรทุกระดับในหน่วยงานร่วมมือกันมีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ต้องการปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมายและทิศทาง

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ พอสรุปได้ว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ การบริหารที่ผู้บังคับบัญชาขององค์กรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีการตัดสินใจร่วมกัน มีการวางแผนและการปฏิบัติงานร่วมกัน ตลอดจนการติดตามประเมินผล ปรับปรุงแก้ไขและร่วมกันรับผิดชอบ

2.3.3 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

สุจินต์ ดาววีระกุล (2544, น. 35) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. เป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมของคนทุกคนที่ต้องเคารพให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา
2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้มีสิทธิ์มีเสียงในการแสดงออก
3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน และในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชนในขณะเดียวกัน ก็มีตัวอย่างของโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมาก อันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม หรือของกลุ่ม (Group Action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วม เพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนเองกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะทำอย่างไรถ้ามีโอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาช่วยให้อะไรบ้าง สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

8. การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้การปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) เป็นไปอย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย

9. เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบันที่ให้อำนาจที่ลงสู่ชนบทต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นตามปรัชญาของการพัฒนา

ปริศนา โกลละสุด (2534, น. 13) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมจะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพันและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของมากขึ้น การดำเนินโครงการจะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินโครงการมากขึ้น

ประเทศกำลังพัฒนา การกระจายอำนาจมักไม่ได้รับการยอมรับจากผู้กุมอำนาจในส่วนกลาง และมักมีคนพูดว่า การรวมอำนาจนำมาซึ่งภาวะสมบูรณาธิปไตย (Autarchy) และจะทำลายการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนา อย่างไรก็ตามมีผู้กล่าวว่า การกระจายอำนาจอย่างสมบูรณ์ ก็จะนำมาซึ่งภาวะอนาธิปไตย (Anarchy) โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา ที่ต้องการความเป็นปึกแผ่น (Consolidation) ของชาติจะกระจายอำนาจได้ยาก การกระจายอำนาจจะต้องเกิดจากประชาชนที่มีความรับผิดชอบ และความรับผิดชอบ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐบาลมอบให้ประชาชน การมอบความรับผิดชอบให้แก่ประชาชนปกครองตนเองจึงเป็นวิถีทางที่แน่นอนที่สุดที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรับผิดชอบได้ ประชาชนจะได้มีข้อมูลมัดในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ฉะนั้นในแต่ละประเทศจึงต้องแสวงหาจุดสมดุลเชิงพลวัต (Dynamic Balance) ระหว่างการ

กระจายอำนาจและการมอบอำนาจ และมีข้อสรุปสุดท้ายว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกๆ ด้าน ทั้งจากด้านบน ด้านล่าง และด้านข้าง จึงต้องให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม พงษ์ เทียมศักดิ์ (2543, น. 56) กล่าวถึงความสำคัญ ของการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วม มีความสำคัญเพราะเป็นการทำให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาเกี่ยวข้อง ให้ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในลักษณะของกิจกรรมและการดำเนินชีวิตในชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในสิทธิอำนาจตามแนวทางประชาธิปไตย และรวมถึงเป็นการลดการพึ่งพารัฐ อันเป็นความสัมพันธ์ตามแนวราบ ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ มัย สุขเยี่ยม (2535, น. 102) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมจากนักทฤษฎีการบริหารได้ให้ความสำคัญไว้ต่างๆ กันดังนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วมจัดว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่ยอมรับกันในยุคปัจจุบันว่าเป็นแนวคิดทางการบริหารที่เหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะคำนึงถึงความสำคัญของผู้ร่วมงานทุกระดับ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่มาจากแนวคิดทางการบริหารงานเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (Behavior Approach) กล่าวโดยสรุปจากแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเป็นรูปแบบของการบริหารที่ให้ความสำคัญต่อบุคคล เป็นการสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องได้มีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงสมควรนำมาใช้ในหน่วยงานโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งรวมของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านการดำเนินงานจึงควรให้บุคลากรให้บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยอมรับและการร่วมมือกันของทุกฝ่าย

การยอมรับให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและสถาบันการศึกษา ความสำเร็จอยู่ที่การมีส่วนร่วมกันของประชาชนในสถาบันครอบครัว วัด และปราชญ์ชุมชน (วิวัฒน์ชัย อุตถากร, 2530, น. 25) การมีส่วนร่วมด้วยความสัมพันธ์แบบแนวราบมากขึ้น จะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กัน คือ ก่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกันเอง ตลอดจนการแลกเปลี่ยนความคิด หรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกันมีความเอื้ออาทร และมีความผูกพันกันเป็นแหล่งพื้นฐานที่จะเกิดได้ในชุมชน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539, น. 37) การที่คนมีประสบการณ์มาร่วมกันแก้ปัญหา ทั้งยังมีการรวมกลุ่มปฏิบัติงานร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามสิทธิและความเสมอภาค ชุมชนนั้นก็เข้มแข็ง มีพลังในตัวเองก็สามารถเรียกได้ว่าเป็น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) (Cooms, 1968, p. 125) เพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รู้จักรักษาผลประโยชน์ของชุมชนของตนเอง ทั้งในเรื่องของการมีส่วนร่วมและการที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองได้ (Self Help) เพื่อจุดมุ่งหมายให้มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม (Betterment) ดำเนินการไปสู่สิ่งที่พึงปรารถนา (Desired State) ทั้งยังมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านการมีส่วนร่วม (Participation) ของสมาชิกของชุมชน (Stakeholders) ที่มีเป้าหมาย คือ

การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นการตอบสนองต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และยังสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน

การทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เพียงแต่ให้เป็นไปตามกำหนดของสถาบันการศึกษาในชุมชนที่ได้รับผลของความหลากหลายเท่านั้น แต่ยังได้รับการยอมรับในการมีส่วนร่วมในการวางแผนการและส่งเสริมหลักในการสร้างโครงสร้างสังคมด้วยความหลากหลาย ความคิดที่นำมาจัดตั้งกองทุนในโครงการจะได้รับจากความร่วมมือกันของพลเมืองกับครูและนักเรียนเพื่อสร้างหลักสูตรการได้รับความรู้จากประสบการณ์ในการทำงานต่างๆ ร่วมกัน จะทำให้เกิดความรู้ที่หลากหลายในสังคม

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดขึ้นระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษาย่อมทำให้เกิดผลดีแก่การพัฒนาสังคมเพราะทำให้ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นประชาชน ครูผู้บริหารรวมทั้งบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา ได้เข้ามาผูกสัมพันธ์กันก่อให้เกิดความคิดร่วมกัน เข้าใจกัน ได้รับความรู้ที่หลากหลายสามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และทรัพยากรที่ต่างมีอยู่ต่อกันได้อย่างสมานฉันท์นั้นเป็นความสำคัญแห่งเป้าหมายที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ

2.3.4 ลักษณะการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมหรือการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อองค์การหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน นักวิชาการได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

อานนท์ อาภาภิรมย์ (2524, น. 37) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมว่ามี 3 ลักษณะคือ

1. การร่วมมือกันแบบปฐมภูมิ ได้แก่การร่วมมือกันของบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เช่นบุคคลในครอบครัว บุคคลในชุมชน การร่วมมือกันในลักษณะนี้จะมีวัตถุประสงค์ร่วมกันและต้องการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

2. การร่วมมือกันแบบทุติยภูมิ ได้แก่ การร่วมมือกันของบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางกิจกรรม

3. การร่วมมือกันแบบตติยภูมิ ได้แก่ การร่วมมือกันของกลุ่มบุคคลที่มีทัศนคติแตกต่างกันและต่างมีวัตถุประสงค์ต่างกัน เช่น กลุ่มพ่อค้ากับเจ้าหน้าที่ซึ่งทั้งสองต่างหวังประโยชน์จากกันและกัน โดยกลุ่มพ่อค้าจ่ายสินบนให้เจ้าหน้าที่และเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก

อำนาจ สิทธิแสง (2543, น. 4) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบทในการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการคิด ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน
3. มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงาน
4. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน
5. มีส่วนร่วมในการประเมินผล
6. มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

นริวรรณ พรหมชุม (2537, น. 7) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของกรรมการการศึกษาไว้เป็น 2 ด้าน คือ

1. การมีส่วนร่วมในด้านนโยบาย ได้แก่ การให้ข้อมูล คำแนะนำ และการร่วมตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในด้านปฏิบัติการ เช่น แรงงานเงิน/วัสดุอุปกรณ์และการประสานงาน Arnstein (1978, p. 236) มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น แสดงไว้ดังภาพ

ภาพที่ 2.2 บันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม

จากภาพที่ 2.2 อธิบายได้ดังนี้

ขั้นที่ 1-2 รวมเรียกว่าเป็นขั้นที่มีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

ขั้นที่ 3-5 รวมเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมระดับพิธีการหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน หมายถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางส่วน บางเรื่องเท่านั้น เพราะบางส่วนผู้มีอำนาจเต็ม สงวนเอาไว้แต่ก็นับว่ายังดีกว่าขั้น 1-2

ขั้นที่ 6-8 รวมเรียกว่าการมีส่วนร่วมระดับของประชาชน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาก โดยพัฒนามาจากขั้นที่ 7 จนถึงขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

ฉออ่าน วุฒิธรรมรักษา (2526, น. 9) กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนว่ามีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. ชุมชนต้องกำหนดความต้องการในการพัฒนาที่แท้จริง
2. ชุมชนร่วมวางแผนดำเนินงานอย่างเหมาะสม
3. ชุมชนร่วมตัดสินใจ โดยกำหนดแนวทางแก้ปัญหาขึ้น
4. ชุมชนร่วมดำเนินการตามวิถีทางและแนวทางของโครงการ
5. ชุมชนร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

สำหรับในด้านการจัดการศึกษานั้น ต้องอาศัยความร่วมมือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ บุคลากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือครู อาจารย์จะต้องร่วมมือกับประชาชนในชุมชนในรูปแบบต่างๆ จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน รักโรงเรียน ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมจัดการศึกษา สนับสนุนทั้งบุคลากร และงบประมาณ

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2547, น. 103) มีแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของโรงเรียนนั้น อาจทำได้ด้วยการเชิญมาร่วมในโปรแกรมการสอนของโรงเรียน เป็นกรรมการในโรงเรียน และเชิญมาร่วมในการวางแผนงานของโรงเรียน เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, น. 32) ได้ให้แนวคิดที่ว่าโรงเรียนต้องมีหน้าที่ประสานความร่วมมือกับคณะบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้แก่ คณะกรรมการโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนและคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจที่คณะกรรมการโรงเรียนแต่งตั้งขึ้น เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งของโรงเรียน ให้มีส่วนร่วมเข้ามาจัดการศึกษาโรงเรียน ให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

อรุณ รักธรรม (2536, น. 270) กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมว่ามีหลายรูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาที่กิจกรรม เช่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในการติดต่อกับผู้อื่น ในการประท้วงการเป็นสมาชิก หัวคะแนนในพรรคการเมือง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมโดยพิจารณาจากระดับการบริหาร การมีส่วนร่วมในประเด็นนี้เป็นการมีส่วนร่วมได้ 3 ระดับ คือ ในระดับแนวราบ เป็นการมีส่วนร่วมโดยไม่จริงจัง การมีส่วนร่วมในแนวดิ่งเป็นการมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่าหรือผู้ที่มีผลประโยชน์มากกว่าและการมีส่วนร่วมในการบริหารงานที่เกี่ยวข้องทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ

3. การมีส่วนร่วมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีอำนาจและการควบคุมซึ่งแบ่งออกได้เป็น 8 กลุ่ม ด้วยกันคือ

3.1 กุศโลบาย (Manipulation) เป็นการเข้ามาเพียงเพื่อประชาสัมพันธ์ตนเองไม่ได้มุ่งหวังการมีส่วนร่วม

3.2 การรักษา (Therapy) คล้ายกับกุศโลบายแต่เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันและมีพฤติกรรมตามผู้นำต้องการเท่านั้น

3.3 การบอกกล่าว (Informing) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

3.4 การให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการที่ผู้นำให้ผู้ตามคอยพิจารณาถึงข้อคิดเห็นต่างๆ แต่ไม่ได้บังคับให้ผู้นำต้องทำตามการมีส่วนร่วมของผู้ตาม

3.5 การปลอบโยน (Placation) มีลักษณะเหมือนกับการเห็นอกเห็นใจคล้อยตามแต่ในใจ ไม่ได้มีการยอมรับที่จะปฏิบัติตามเลย

3.6 การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง การมีส่วนร่วมนั้นจะมีลักษณะร่วมกันคิดร่วมกันทำ และร่วมตัดสินใจมากขึ้น

3.7 การมอบอำนาจ (Delegated Power) เป็นการที่ผู้นำมอบอำนาจให้ผู้ตามปฏิบัติแทน ซึ่งเป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของผู้ตามมากขึ้น

3.8 อำนาจและการควบคุม (Power and Control) อยู่ในมือของผู้ตามเป็นการที่ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทอย่างแท้จริง

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ (2540, น. 51) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้าน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมใน 3 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยการวางแผน
2. การมีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติงาน
3. การมีส่วนร่วมโดยการประเมินผล

Shadid (เมตต์ เมตต์การุณจิตต์, 2541, น. 82, อ้างถึงใน Shadid and others, 1982) ให้ความเห็นว่า แนวคิดเรื่องขั้นตอนหรือการมีส่วนร่วมที่เป็นแนวคิดที่เป็นระบบมากที่สุด ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงการดำเนินแผนงานและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนขององค์ประกอบในการดำเนินงาน โครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้กับโครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้จะรวมผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือความเห็น (View) ความชอบ (Performance) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป., น. 20-30) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาที่โรงเรียนต้องดำเนินการ ดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาโดยการจัดประชุมครู ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา
2. การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล จัดการประชุมอบรมสัมมนาผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและขอความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน
3. การจัดทำแผนและโครงการ นำข้อมูลจากการศึกษา การสำรวจมารวบรวมเป็นระบบ แล้วดำเนินการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแผนโครงการ เพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหาของชุมชน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน
4. วิธีดำเนินการ การกำหนดระยะเวลา วิธีการปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาที่ชุมชนประสบ โดยการให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาของชุมชนและโรงเรียน

5. การติดตามประเมินผล การดำเนินงานตามขั้นตอนนี้ควรมีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบถูกต้องสม่ำเสมอ มีการสร้างแบบประเมินติดตาม นิเทศผลการดำเนินงานเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนา

จากการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมพอสรุปเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจอันแสดงออกมาในรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคล

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้น สำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็น การประเมินผลสรุปรวบยอด

2.3.5 รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีแนวคิดจากการศึกษาของบุคคลหลายคน เช่น จากผลการวิจัยของ กรรณิการ์ ชมดี (2524, น. 13) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้รูปแบบการมีส่วนร่วม 10 แบบ ดังนี้ การมีส่วนร่วมประชุม (Attendance of Meetings) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (Financial Contribution) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (Membership on Committees) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (Position of Leadership) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (Interviewer) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (Solicitor) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค

(Customers) การมีส่วนร่วมริเริ่มหรือเป็นผู้เริ่มการผลิต (Entrepreneurs) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (Employees) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (Material Contribution) ดังนี้

Cohen and Uphoff (1980, p. 7-10) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประการแรกที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายและประโยชน์ในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้ จะรวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

ทฤษฎี Z (Theory Z) เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการบริหารงานแบบญี่ปุ่นผสมผสานกับทฤษฎี Y ของ Douglas McGregor โดยมีสมมุติฐานว่าคนงานและผู้บริหารควรแบ่งความรับผิดชอบในเรื่องงาน คนญี่ปุ่นจะเรียนรู้งานหลายๆ อย่าง ทำให้ช่องว่างระหว่างผู้บริหารและคนงานมีน้อย และทำให้คนงานมีความรู้กว้างซึ่งจะช่วยแบ่งความรับผิดชอบในงานได้

Davis and Newstrom (1989, pp. 243-248) ยังได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 7 รูปแบบ ดังนี้

1. การที่ผู้บริหารใช้วิธีการปรึกษาหารือกับบุคลากรเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นก่อนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจ (Conductive Management : CM)
2. การที่ผู้บริหารให้อำนาจการตัดสินใจแก่บุคลากร (Democratic Management : DM)
3. การปรับสภาพการทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยลูกจ้างและฝ่ายบริหาร (Quality Circle : QC)

4. การกระตุ้นบุคลากรแต่ละคนให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงงานซึ่งจะเน้นการแก้ไขปัญหาไปที่บุคลากรแต่ละคนมากกว่าการแก้ไขปัญหากลุ่มโดยรวม (Suggestion Programs : SP)

5. การใช้กลไกของกลุ่มเพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของผู้บริหารระดับกลางในการบริหารองค์การระดับสูง (Middle Management Committee : MMC)

6. การกำหนดของรัฐบาลให้คนงานมีส่วนร่วมได้หลายระดับในองค์การเป็นการให้มีส่วนร่วมในการบริหารผ่านกลไกทางสถาบัน (Industrial Democracy : ID)

7. การมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ เพื่อกระตุ้นให้พนักงานมีส่วนร่วมอย่างสูงในกระบวนการตัดสินใจ (Employer Ownership Plans : EOP)

Putti (1987, pp. 312-318) ได้กล่าวถึงวิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่ามี 8 รูปแบบคือ

1. การวางแผนแบบสแกนลอน (The Scanlon Plan) เป็นแนวทางที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดแนวทางหนึ่ง เป็นการทำงานเป็นทีมระหว่างคนงานกับผู้บริหารเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิต ค่าจ้าง และผลกำไร

2. เจ เค กรุป (Jishu Kenri : JK) เป็นการจัดตั้งกลุ่มอิสระเล็กๆ ที่มีอำนาจเด็ดขาดกลุ่มเหล่านี้จะพิจารณาปัญหาที่เกี่ยวกับการทำงาน แล้วพยายามที่จะหาข้อยุติอย่างสร้างสรรค์ผู้นำกลุ่มอาจจะได้รับเลือกตั้งหรือสลับเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม กลุ่มจะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. การปรึกษาตามสายการบังคับบัญชา (Consultative Hierarchy) เป็นวิธีการที่ให้ลูกจ้างมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยผ่านเครือข่าย คณะกรรมการต่างๆ ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในบริษัท

4. ที กรุป (T-Group Approach or Sensitivity) วิธีการนี้เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมและพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของฝ่ายบริหาร เทคนิคชนิดนี้ใช้เพื่อทำความเข้าใจคนอื่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้ถึงค่านิยม แรงจูงใจ จุดอ่อนและจุดแข็งของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยที่แต่ละคนต้องเข้าใจตนเองก่อน

5. การบริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับต่างๆ ในองค์การ (Multiple Management) เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยมีความตั้งใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจเพียงคนเดียว จึงต้องการที่จะให้บุคคลระดับต่างๆ มีส่วนร่วมในการบริหารด้วย

6. คิว.ซี.ซี. (Quality Control Circle) ระบบคิวซีซี เป็นการทำงานของคนกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมีบุคลากรตั้งแต่ 3-15 คน โดยมีวัตถุประสงค์ที่แก้ไขปัญหาร่วมกันโดยวิเคราะห์ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน จากนั้นจึงหาแนวทางแก้ไข

7. การใช้คณะกรรมการในการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Committee Approach for Participation) คณะกรรมการเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำแนวความคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่สูงกว่าพนักงานปฏิบัติคณะกรรมการจะเป็นกลุ่มที่จัดตั้งชั่วคราวเพื่อปรึกษาปัญหาเฉพาะหน้า

8. การมีส่วนร่วมและการสร้างทีม (Participation and Team Building) กิจกรรมการมีส่วนร่วมและการสร้างทีมกันอย่างใกล้ชิด เมื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของบุคลากรในองค์กรมีความมั่นคง สมาชิกของกลุ่มจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความคิดริเริ่ม

2.3.6 ปัจจัยการมีส่วนร่วม

2.3.6.1 ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม สาธิตสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น อยู่ที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การริเริ่ม การวางแผนการตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบ ตลอดจนการร่วมประเมินผล ในเรื่องของปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการมีส่วนร่วมดังกล่าว นักวิชาการได้ศึกษาไว้ ดังนี้

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, น. 27) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร พบว่า มีปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม คือ โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมจะช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนโรงเรียนด้านการเงิน เพราะย่านอุตสาหกรรมทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจดี นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยของคนไทยช่วยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน กล่าวคือ โดยทั่วไปคนไทย มีนิสัยชอบทำบุญทำทาน ไม่ค่อยปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น โดยเฉพาะวัดกับโรงเรียนที่เป็นสถาบัน สอนบุตรหลานให้เป็นคนดี มีความรู้ ส่วนระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น จะกระตุ้นให้นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน ซึ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้ง ผู้สมัครจะต้องไปพบประชาชนและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคม โดยเฉพาะวัดกับโรงเรียนที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน 2) ปัจจัยที่เกี่ยวกับชุมชน คือ ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน หากโรงเรียนสร้างความศรัทธาให้กับชุมชนได้ เช่น ผลการเรียนดี นักเรียนสามารถสอบชิงทุนหรือเข้าสถาบันที่มีชื่อเสียงได้ โรงเรียนได้รับรางวัลชนะเลิศ ครูอาจารย์เอาใจใส่ต่อเด็ก โรงเรียนชนะการประกวดผลงานทางวิชาการสิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาต่อโรงเรียน นอกจากนี้ชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของโรงเรียนและต้องมีหน้าที่ต่อโรงเรียน ความรู้สึกดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปของโรงเรียนของเราการเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมใน

การก่อตั้ง และทำนุบำรุงโรงเรียน การเป็นผู้ปกครองนักเรียน สำหรับความคาดหวังของชุมชนต่อโรงเรียน ได้แก่ ความคาดหวังว่าโรงเรียนจะส่งมอบบุตรหลานของเขาให้เป็นคนเก่งคนดีและคาดหวังให้โรงเรียนมีคุณภาพไม่เป็นรองโรงเรียนอื่น และชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน หากผู้บริหารและครูเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอโรงเรียนให้การต้อนรับประชาชนอย่างดี โรงเรียนเอาใจใส่บุตรหลานของประชาชน ชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้วยดี 3) ปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน คือ ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้เกียรติและกำลังใจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเกี่ยวกับผลงานและวิถีปฏิบัติของโรงเรียน เช่น โรงเรียนมีชื่อเสียงด้านวิชาการมีความเชื่อมั่นในเรื่องการเงิน โรงเรียนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ

บำเหน็จ จินขาวำ (2545, น. 29) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยการบริหารกับการเข้ามามีส่วนร่วมทางธุรกิจของสมาชิกสหกรณ์การเกษตร สรุปว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของประชาชนในการพัฒนา ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านวัฒนธรรม และปัจจัยด้านจิตวิทยาสังคม

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามีอยู่หลายประการ ที่สำคัญก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเห็นความสำคัญและสนองนโยบายของรัฐในเรื่องนี้ ผู้บริหารจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนให้แน่นแฟ้นอย่าคิดว่าโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนที่เศรษฐกิจดีก็จะได้รับการสนับสนุน นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องสร้างผลงานให้ชุมชนเกิดความศรัทธา เช่น มีผลงานทางวิชาการ เอาใจใส่เด็กนักเรียนเด็กนักเรียนมีผลการเรียนดี เป็นต้น สำหรับในด้านของประชาชนนั้น ส่วนใหญ่คนไทยมีนิสัยชอบทำบุญทำทาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดังนั้นหากโรงเรียนจะต้องร้องขออะไรก็คงจะได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่และประเด็นหลักอยู่ตรงที่ผู้บริหารโรงเรียน ได้เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ครูและชุมชนเข้ามามีบทบาทอยู่ในระดับใด ตรงจุดนี้คือโจทย์ที่จะเป็นตัวชี้วัดการใช้หลักบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหาร

2.3.6.2 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

บำเหน็จ จินขาวำ (2545, น. 33) สรุปเกี่ยวกับอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษานั้นถ้าพิจารณาจากด้านกรรมาการศึกษแล้วจะเห็นว่ากรรมการศึกษายังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของตนยังไม่มีมีความสำคัญ เพราะการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน ในส่วนสถานภาพครอบครัวของกรรมการศึกษาที่มีรายได้ต่ำ ก็จะต้องให้ความสำคัญของการอยู่รอดของครอบครัวก่อน จึงไม่มีเวลาให้กับเจ้าหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษา ส่วนในด้านโรงเรียนนั้นผู้บริหารมักไม่เห็นความสำคัญของกรรมการศึกษา เพราะคิดว่าศักยภาพของโรงเรียนเพียงพอ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 ก, น. 277) กล่าวถึงปัญหาของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนว่า กรรมการมักไม่ทราบบทบาทหน้าที่โรงเรียนก็ไม่ทราบระเบียบปฏิบัติที่แน่นอน โรงเรียนห่างเหินกัน ขาดความสัมพันธ์ ร่วมมือเมื่อมีการประชุมกรรมการศึกษาก็มักขอบริจาค เป็นสาเหตุที่ทำให้กรรมการศึกษาไม่ยอมมาประชุม

กล่าวโดยสรุป อุปสรรคของการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษานั้นถ้าหากจะพิจารณาจากด้านกรรมการศึกษาแล้วจะเห็นว่ากรรมการศึกษายังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของตนไม่มีความสำคัญเพราะการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน ในส่วนสถานภาพครอบครัวของกรรมการศึกษาที่มีรายได้ต่ำก็ต้องให้ความสำคัญของการอยู่รอดของครอบครัวก่อนจึงไม่มีเวลาให้กับหน้าที่คณะกรรมการสถานศึกษา ส่วนในด้านโรงเรียนนั้นผู้บริหารมักไม่เห็นความสำคัญของคณะกรรมการศึกษาเพราะคิดว่าศักยภาพของโรงเรียนมีเพียงพอ

2.3.7 กระบวนการการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา นับเป็นยุทธศาสตร์ที่เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาให้มาก ได้มีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา ดังนี้

Mathews (1996, p. 4) กล่าวถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและระดับความเข้มแข็งของการรวมพลังในชุมชน เพื่อให้เห็นช่องทางและโอกาสในการพัฒนา ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานที่ดี ได้แก่ โอกาสและแหล่งพบปะ แลกเปลี่ยน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันตลอดจนการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน
2. กระบวนการเรียนรู้และตัดสินใจร่วมกันระหว่างคนในชุมชน
3. ลักษณะความเป็นผู้นำ และภาวะผู้นำของประชาชนในชุมชน
4. ระดับความต้องการเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่างๆ ในชุมชน
6. ความรู้สึกนึกคิดในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่างๆ ในชุมชน
7. ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน

1. จัดทำข้อมูล องค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดถึงแหล่งความรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น
2. ศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์กรท้องถิ่นต่างๆ ในชุมชน

3. ผู้บริหารโรงเรียนและครูเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ความคุ้นเคยและความรู้สึกที่ดีต่อกัน
4. ประชาสัมพันธ์โรงเรียนเกี่ยวกับ บทบาท และการให้บริการด้านต่างๆ ของโรงเรียน
5. ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นและผู้นำชุมชนร่วมกันในการคัดเลือกกรรมการโรงเรียน
6. แต่งตั้งกรรมการโรงเรียนและชี้แจงบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ให้คณะกรรมการโรงเรียนเข้าใจอย่างชัดเจน
7. จัดกิจกรรม “ยกโรงเรียนให้ชุมชน” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน
8. จัดกิจกรรมเพื่อให้คณะกรรมการโรงเรียนมีความรู้สึกต้องการพัฒนาโรงเรียน เช่น พาไปศึกษาดูงานโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ และศึกษาจากการดูวีดิทัศน์ เป็นต้น
9. คณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน เช่น
  - 9.1 จัดทำแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียน
  - 9.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน
  - 9.3 ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างการพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน
  - 9.4 รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียนภาคเรียนละหนึ่งครั้ง
  - 9.5 ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนและให้มีการใช้บริการจากโรงเรียนให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
  - 9.6 แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการ เพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่คณะกรรมการโรงเรียนมอบหมาย
10. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และเชิญชวนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมการสนับสนุนการพัฒนานักเรียนในทุกด้าน ทั้งในและนอกโรงเรียน
11. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน

Shadid (1982, pp. 107-122) กล่าวว่ากระบวนการของการมีส่วนร่วมมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ การวางแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการมีส่วนร่วมในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงาน เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ

เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็นชอบ และความคาดหวัง ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

ในกระบวนการมีส่วนร่วมแสวงหาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้น ประชาชนประเวศ วะสี (2544, น. 8-20) ได้เสนอถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนให้เกิดปัญญาว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของสังคมทั้งหมดร่วมกัน ความเข้มแข็งทางปัญญาเกิดจากลักษณะ 5 ประการ คือ 1) สติปัญญาของคนทั้งหมด 2) โครงสร้างของสมอง 3) กระบวนการเรียนรู้ที่สร้าง ความเข้มแข็งทางปัญญา 4) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 5) ความสามารถในการสร้างความรู้

สรุปได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชุมชนในการจัดการศึกษา ถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการบริหาร การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ ซึ่งการมีส่วนร่วมอาจดำเนินการทั้งในส่วนบุคคลหรือองค์คณะบุคคลในระดับต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือการจัดการศึกษาของชาติสามารถวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งการระดมสรรพกำลังหรือเป็นการลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาร่วมกัน จะช่วยให้กระบวนการของการตรวจสอบการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง การศึกษาพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

2.3.8 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีของ Caldwell and Spinks (สคูดาร์ตัน ชาญเลขา, 2545, น. 53, Caldwell and Spinks, 1986) กล่าวถึงการพัฒนาการศึกษาโดยใช้ชื่อว่าวงจรการบริหารในสถาบันการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (The Collaborative School Management Cycle) ประกอบด้วยการกำหนดแผนงาน โครงการ การจัดงบประมาณ การปฏิบัติตามแผนการประเมินผลและปรับปรุงแผนและเมื่อนำมาบูรณาการกับแนวคิดทฤษฎีของ Kaufman (สคูดาร์ตัน ชาญเลขา, 2545, น. 53, อ้างถึงใน

Kaufman, 1972) ซึ่งได้พัฒนาวิธีการเชิงระบบ (System Approach) มาใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนการศึกษาจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การกำหนดปัญหาและการแก้ปัญหา การกำหนดปัญหาเป็นการบอกสภาพปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร (What is) และต่อไปควรจะเป็นอย่างไร (What Should be) จากนั้นก็ต้องระบุทางเลือกที่เป็นไปได้ในการแก้ปัญหาเพื่อบอกว่าจะแก้ปัญหายังไง (How) ส่วนด้านการแก้ปัญหาจะต้องประกอบด้วย การตัดสินใจ การปฏิบัติตามทางเลือกการประเมินผลการปฏิบัติ และการทบทวนการดำเนินการ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในการวางแผนยังเป็นหลักการที่มีประโยชน์ เพราะทำให้สมาชิกในองค์การเกิดการพัฒนา เกิดความเข้าใจในหน่วยงานและทำให้ทุกคนสนองตอบเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ส่วน Hoy and Miskel (1996, p. 225) ยังได้เสริมถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของการวางแผน ว่าในการกำหนดเป้าหมายนั้น เมื่อผู้ร่วมงานยอมรับแล้วจะทำให้ได้ผลงานที่สูงกว่าผู้บริหารทำแต่ลำพังคนเดียว Hirsch (1990, p. 55) กำหนดให้การมีส่วนร่วม มีจุดเด่น 3 ด้าน คือ ด้านบริบท (Context) การมีส่วนร่วมเป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางในการพัฒนาทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการปฏิบัติ (Practical) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและทำให้ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองในการร่วมกันทำงานทั้งในรูปของความคิด การตัดสินใจและการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนมากกว่าการนำโครงการที่กำหนดเรียบร้อยแล้วทุกอย่างจากภายนอกชุมชน แล้วจึงนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือด้านจิตใจ (Moral) การให้

การมีส่วนร่วม มีโครงสร้างพื้นฐานเป็น 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลักษณะของการมีส่วนร่วม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision Making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation)

มิติที่ 2 ใครที่เข้ามามีส่วนร่วม หรือมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกให้เป็นกลุ่มบุคคลที่ชัดเจน 4 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น (Local Residents or Local People)
2. ผู้นำท้องถิ่น (Local Leaders)
3. ผู้นำท้องถิ่นของรัฐ (Government Personnel)

4. คนต่างชาติ (Foreign Personnel)

คุณลักษณะของบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม ที่ควรพิจารณา คือ เพศ อายุ สถานภาพ ของครอบครัว การศึกษา การแบ่งกลุ่มในสังคม ได้แก่ กลุ่มชนชาติ เผ่า เชื้อชาติ ศาสนาที่นับถือชั้นวรรณะ ภาษาที่ใช้ แหล่งกำเนิด และอื่นๆ อาชีพ รายได้

มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นอย่างไร ในมิตินี้มีข้อที่ควรพิจารณา 4 ประเด็นคือ

1. พื้นฐานของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับ
  - 1.1 แรงที่กระทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมาจากเบื้องบน
  - 1.2 แรงที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมาจากที่ใด
2. รูปแบบของการมีส่วนร่วมพิจารณาเกี่ยวกับ
  - 2.1 รูปแบบขององค์กร
  - 2.2 การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม
3. ขอบเขตของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับ
  - 3.1 ระยะเวลาที่เข้ามามีส่วนร่วม
  - 3.2 ช่วงของกิจกรรม
4. ประสิทธิภาพของการมีส่วนร่วม พิจารณาเกี่ยวกับ
  - 4.1 การให้อำนาจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วม
  - 4.2 ปฏิสัมพันธ์ของคุณลักษณะต่างๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการร่วมมือของดอยท์ซ (Deustch's Cooperative Theory) กล่าวว่ากลุ่มคนที่มารวมกันเพื่อทำงานหรือทำกิจกรรมใดๆ ร่วมกัน ต่างมีความเชื่อว่าจะมีความเชื่อมโยงระหว่างจุดประสงค์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน ดังนั้นหากมีสมาชิกกลุ่มคนหนึ่งคนใดกำลังก้าวไปสู่ความสำเร็จ จะทำให้สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มก้าวไปสู่ความสำเร็จด้วยเช่นกัน สมาชิกกลุ่มทุกคนจึงช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะตระหนักดีว่าความสำเร็จของสมาชิกกลุ่มคนหนึ่งคนใดจะเป็นความสำเร็จของผู้อื่นในกลุ่มด้วยกระบวนการร่วมมือจึงกระตุ้นให้เกิดพลังในการทำงาน ที่มีผู้รับผิดชอบหลากหลาย มีการแบ่งภาระความรับผิดชอบกันในระหว่างสมาชิกกลุ่ม ทำให้เกิดผลดีในการทำงาน เพราะจะทำให้ได้เนื้องานมากขึ้น และมีคุณภาพสูงขึ้น สมาชิกกลุ่มมีจุดประสงค์ในการทำงานร่วมกัน จึงมีการแสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน เป็นการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย จึงมีการแสดงความคิดเห็นเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน เป็นการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามความมุ่งหมาย สมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่นว่า ความพยายาม การทดลอง และการเสี่ยงของเขาจะได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำงานและยังทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในระหว่างสมาชิกกลุ่มอีกด้วย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของแอสติน (Astin's Theory of Involvement) กล่าวว่า นักศึกษาเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม (Students Learn By Becoming Involved) อธิบายว่าหลักพื้นฐานของการมีส่วนร่วมมี 5 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ทั้งร่างกายและแรงใจ การมีส่วนร่วมมีทั้งการมีส่วนร่วมในส่วนที่เฉพาะเจาะจง หรือการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปก็ได้
2. การมีส่วนร่วม เป็นมโนทัศน์ที่ต่อเนื่อง นักศึกษาแต่ละคนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการใช้พลังงาน ความสามารถ ทักษะต่างๆ กันในช่วงเวลาและสถานการณ์ที่ต่างกัน
3. การมีส่วนร่วมจะแสดงออกมาทั้งในด้านปริมาณและด้านคุณลักษณะ
4. ปริมาณการเรียนรู้หรือพัฒนาการของบุคคล เป็นสัดส่วนโดยตรงกับปริมาณและคุณภาพของการมีส่วนร่วม
5. สมรรถิผลทางการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการที่สถาบันการศึกษาให้โอกาสนักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนมากน้อยเพียงใด

Gordon (1996, p. 55) ได้เสนอขบวนการร่วมมือร่วมใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน เพื่อให้ผู้อยู่ในความร่วมมือร่วมใจได้เรียนรู้และใช้ข้อมูลอย่างกว้างขวางเพื่อนำไปสู่ข้อยุติร่วมกัน คือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดปัญหา ปัญหาจะต้องถูกกำหนดและจะต้องกำหนดทรัพยากรที่จะใช้และผู้คนที่จะมีสัดส่วนร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดทิศทาง กฎแห่งพื้นฐานจะต้องกำหนดขึ้น ได้แก่การกำหนดขั้นตอน และกำหนดกลุ่มย่อยที่จะทำงาน เพื่อที่จะแสวงหาข้อมูลร่วมกัน แสวงหาทางเลือกและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการ หลักการที่จะทำงานร่วมกับหน่วยสนับสนุนข้างนอก จะต้องกำหนดขึ้น รวมทั้งการจัดองค์กรประกอบในการที่จะตรวจสอบการปฏิบัติ

ทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow (ส่วฒน์ วัฒนวงศ์, 2544, น. 90, อ้างถึงใน Maslow, 1970) ได้เสนอทฤษฎีแรงจูงใจของมนุษย์ในลักษณะของลำดับชั้นความต้องการ (Hierarchy of Needs) โดยแยกออกเป็นลำดับชั้นที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ดังภาพประกอบ 3

ภาพที่ 2.3 ลำดับชั้นความต้องการของ Abraham H. Maslow

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกายหรือทางสรีระวิทยา (Bodily Needs of Physiological Needs) เป็นความต้องการที่มาส์โลว์ และนักจิตวิทยา เห็นว่าเป็น ความต้องการระดับแรกสุด ได้แก่ อาหาร น้ำ เพื่อบรรเทาความหิว ความต้องการทางเพศ การพักผ่อนนอนหลับ การได้หย่อนใจ

ขั้นที่ 2 ความต้องการได้รับความปลอดภัย (Safety Needs) จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการขั้นที่ 1 ได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะแสวงหาความมั่นคง การป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ถ้าหากไม่ได้รับการสนองตอบ คนเราอาจหาทางหลบหนีไปจากสภาพนั้นๆ ก็ได้ ซึ่งขั้นที่ 1 และ 2 เป็นความต้องการส่วนบุคคล (Personal)

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Love and Belonging Needs) เพราะว่าต้องการได้รับความอบอุ่น การยอมรับจากสมาชิก หรือเพื่อนๆ ในกลุ่ม ต้องการทราบว่าตนเองมีฐานอย่างไรในกลุ่ม

ขั้นที่ 4 ต้องการได้รับการยกย่องในด้านความมีชื่อเสียงและเกียรติยศ (Self-esteem Needs) ซึ่งหมายถึงลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความเคารพ ความเชื่อมั่นอื่นๆ ทำให้เกิดความรู้สึกอิสระ มีเสรีภาพ และความมีชื่อเสียงในด้านต่างๆ ซึ่งในขั้นที่ 3 และ 4 เป็นความต้องการทางด้านสังคม (Social)

ขั้นที่ 5 ต้องการได้กระทำตามความสามารถที่แท้จริง (Self Actualization) เป็นขั้นสุดท้ายของความต้องการและเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคล เพื่อแสดงถึงสิ่งที่มีความสามารถและศักยภาพที่จะกระทำได้ ซึ่งเป็น ความต้องการทางสติปัญญา (Intellectual)

การนำหลักการทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนนั้น จะต้องตอบสนองความต้องการของผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ปกครอง ทั้งทางด้านความต้องการส่วนบุคคลความต้องการทางสังคม และความต้องการทางสติปัญญา ซึ่งจะจูงใจให้ผู้ปกครองอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งสามารถกระทำได้ ดังนี้

ความต้องการส่วนบุคคล (Personal) โรงเรียนควรจัดสถานที่ให้สวยงาม เหมาะสม สะอาด เป็นสิ่งแรกพบที่ผู้ปกครองประทับใจ และให้ทุกที่ของโรงเรียนมีความปลอดภัย ผู้ปกครองจะเข้ามาโรงเรียนก็ได้รับความสะดวกสบาย จัดที่นั่งพัก จุดต้อนรับ ผู้ปกครองให้เพียงพอ มีมุมหนังสือ มีมุมข่าว อำนวยความสะดวกด้านน้ำดื่ม ห้องสุขาให้สะอาด ทำให้ผู้ปกครองเกิดความสุขมีความพอใจเมื่อได้เข้ามาในโรงเรียน เป็นต้น

ความต้องการทางสังคม (Social) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้นโยบายกระตุ้นให้ครูบุคลากรในโรงเรียนทุกคน ให้ความสำคัญแก่ผู้ปกครองครองทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด ควรให้เกียรติผู้ปกครอง โดยรับฟังความคิดเห็น ยกย่อง หากจุดดีของผู้ปกครอง หากผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมใดๆ ภายในโรงเรียน ควรสนใจชื่นชมติดตาม หากผู้ปกครองท่านใดมีส่วนร่วมในด้านใดของโรงเรียน พอจบกิจกรรมนั้นๆ ควรมอบเกียรติบัตรยกย่องแก่ผู้ปกครองคนนั้น หรือกล่าวชมในที่ประชุม หรือชื่นชมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมจะทำให้ผู้ปกครองมีความสุขและเห็นตัวอย่างความตั้งใจให้เกียรติจากทางโรงเรียน จะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ปกครองท่านนั้นหรือคนอื่นๆ เห็นตัวอย่างก็จะจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

ความต้องการทางสติปัญญา (Intellectual) โรงเรียนจะต้องศึกษาผู้ปกครอง รู้จักผู้ปกครองเป็นรายบุคคล จากประวัติผู้ปกครองในห้องเรียนเป็นรายบุคคล และดึงศักยภาพของผู้ปกครองที่มีให้เกิดประโยชน์กับทางโรงเรียนและบุตรหลานของเขาให้มากที่สุด ทั้งนี้ ผู้ปกครองจะใช้สติปัญญาของตนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนได้ โรงเรียนต้องพยายามจูงใจให้ตอบสนองความต้องการขั้นต้นที่ผ่านมาก่อน แล้วขั้นสุดท้ายจะเกิดแรงจูงใจที่ตัวผู้ปกครองเองที่จะพยายามมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนตามศักยภาพ ความพร้อมของตนเองเต็มที่ต่อไป

ความสำคัญของทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม สุวัช พานิชวงษ์ (2546, น. 21) ได้กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมมาจากแนวคิดการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Approach) และการบริหารเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) ผู้ที่ริเริ่มแนวคิดนี้ (มัย สุขเอี่ยม, 2535, น. 16) ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมโดย

McGregor, Herberg and Maslow (สุวัช พานิชวงษ์, 2546, น. 21, อ้างถึงใน Wayne, 1995, p. 482-483) ได้แก่ ทฤษฎี y (Theory) ของ McGregor มีพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องพยายามสนับสนุนและพัฒนาการทำงานของคนงาน ซึ่งจะพัฒนาได้โดยการเพิ่มโอกาสของคนงานในความเจริญก้าวหน้า โดยเพิ่มความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร (สุวัช พานิชวงษ์, 2546, น. 21, อ้างถึงใน Kreps, 1986, pp. 88-89) ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg's (Herzberg's Two Factor Theory) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่สำคัญและได้รับความสนใจ ในการศึกษาวิจัย Herzberg's และคณะได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมไว้ 2 ประการ ที่สัมพันธ์กับความพึงพอใจของบุคคล คือ ปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor) และปัจจัยค้ำจุน (Maintenance Factor)

การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากสิ่งจูงใจ สิ่งที่สามารถสร้างความพึงพอใจของบุคคล สอดคล้องกับปัจจัยจูงใจ (Motivation Factor) ตามทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ซเบิร์ก ดังนั้น สิ่งสำคัญในการที่จะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ จะต้องสร้างแรงจูงใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เกิดความพึงพอใจในการที่จะนำลูกเข้ามาศึกษาในโรงเรียน และต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียน ตามจุดประสงค์ที่ผู้ประสงค์ตั้งไว้ เพื่อร่วมกันส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียนให้ดี มีคุณภาพ นั้นหมายถึงผลผลิต คือ บุตรหลานของผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้เสียจะเป็นคนที่มีปัญญา มีคุณธรรม และมีความสุข เป็นอนาคตที่สำคัญของครอบครัว ของสังคมต่อไป

2.4 สิ่งแวดล้อมศึกษา

สิ่งแวดล้อมศึกษา ในที่นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเพื่อจะนำหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษามาประยุกต์ใช้ ดังนั้น จึงขอกกล่าวเฉพาะหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ประกอบด้วย 4 ด้านได้แก่แนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษา ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา จุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาและหลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งรายละเอียดมีดังนี้

1. แนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษา วิวัฒนาการของหลักการ แนวคิด และแผนงานสิ่งแวดล้อมศึกษา จากการประชุมสหประชาชาติ ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร เมื่อเดือนมิถุนายนปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) สหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conferences on Environment and Development : UNCED) หรือ Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ซึ่งก่อให้เกิดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งเป็นแผนที่สำคัญมากที่สุดฉบับหนึ่งของสหประชาชาติ ที่เปรียบเสมือนแผนแม่บทของโลกในการทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนากับสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติ

เพียงพอที่จะให้คนทั้งปัจจุบันและอนาคตดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี แผนปฏิบัติการ 21 ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมศึกษา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1.1 ความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประชาชน ประชาชนจำนวนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจว่า มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมที่สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดการที่ประชาชนยังไม่เข้าใจก็เพราะขาดข้อมูลที่ต้องการและเพียงพอ ดังนั้นจึงต้องเพิ่มพูนความรู้และความรู้สึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาให้กับประชาชนซึ่งการศึกษาจะช่วยให้ประชาชนมีความตระหนัก มีจริยธรรม มีค่านิยมที่ถูกต้อง มีเจตคติ มีทักษะและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ สำหรับการให้การศึกษาแก่นั้นไม่ควรทำแต่เพียงให้ประชาชนมีความรู้แต่เพียงสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพและกายภาพเท่านั้น แต่จะต้องให้มีความรู้ในเรื่องของคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการพัฒนามนุษย์ด้วย

1.2 การขยายระดับการศึกษาของประชาชน ทุกประเทศจะต้องพยายามขยายระดับการศึกษาออกไป โดยให้เด็กทั้งหญิงและชายร้อยละ 80 สำเร็จการศึกษาในระดับประถมในระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียน นอกจากนี้อัตราการไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่ควรลดลงประมาณครึ่งหนึ่งของอัตราในปี พ.ศ.2533 (ค.ศ. 1990) และอัตราการรู้หนังสือของบุรุษกับสตรีควรเท่ากัน

สำหรับการปรับปรุงการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศต่างๆ ควรดำเนินการตาม 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ คือ ขั้นตอนที่ 1 เป็นการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมกับประชาชน ได้แก่ ความรู้และการศึกษาในเรื่องของสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา จะต้องจัดให้กับประชาชนทุกวัย โครงการด้านการศึกษาทุกระดับ จะต้องให้มีแนวความคิดหลักของสิ่งแวดล้อมการพัฒนา และประชากรร่วมเข้าไปด้วยกัน โดยให้มีการวิเคราะห์สาเหตุของประเด็นปัญหาที่สำคัญ ๆ และให้เน้นการให้ความรู้ดังกล่าวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ เป็นพิเศษและจัดให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับสถานะของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นและภูมิภาค รวมทั้งเรื่องของน้ำดื่ม อาหารที่ปลอดภัย การสุขาภิบาล ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมจากการใช้ทรัพยากร ขั้นตอนที่ 2 เป็นการส่งเสริมในเรื่องของสิ่งแวดล้อมศึกษา เนื่องจากโลกกำลังต้องการแรงงาน และบุคลากรที่สามารถจะปรับตัวและพร้อมที่จะไปแก้ปัญหาของสิ่งแวดล้อม ปัญหาของการพัฒนาที่กำลังเพิ่มมากขึ้น และปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ยั่งยืนดังนั้นประเทศต่าง ๆ ควรจะมีการปฏิบัติดังต่อไปนี้ จัดแผนงานฝึกอบรมผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ให้สามารถประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนได้ สนับสนุนภาคต่าง ๆ ในสังคมรวมถึงภาคอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย รัฐบาล องค์กรเอกชน (NGOs) องค์กรต่าง ๆ ของชุมชนในการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน ให้เจ้าหน้าที่เทคนิคทางด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับการคัดเลือกและผ่านการฝึกอบรมในระดับท้องถิ่นมาทำหน้าที่ให้บริการตามความต้องการของชุมชนนั้น ๆ โดยเริ่มที่การให้ความคุ้มครอง

สิ่งแวดล้อมเบื้องต้นส่งเสริมให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยสื่อมวลชนสื่อการแสดงการบันเทิงและสื่อการโฆษณาต่างๆ และสุดท้ายเป็นการนำประสบการณ์และความเข้าใจของคนพื้นเมืองในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาและฝึกอบรม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับเรื่องของสิ่งแวดล้อมแต่ละครั้งจะมีการเน้นที่การให้การศึกษาแก่ประชาชนด้วยเสมอ ดังนั้นทั่วโลกจึงมีการตื่นตัวและศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังในเรื่องกระบวนการของสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการป้องกันและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยประมวผลของการประชุมแต่ละครั้งดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา

2. ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา มีการให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมกันหลากหลาย อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษานั้นมีหลากหลาย แต่ทั้งหมดจะมีใจความที่คล้ายคลึงกันในประเด็นหลัก ดังนี้

สหพันธ์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนานาชาติ หรือ IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2546, น. 17) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้ สิ่งแวดล้อมศึกษา คือ “กระบวนการที่ทำให้คนรู้คุณค่า และทำให้กระจ่างในแนวความคิดหลัก เพื่อที่จะพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจ และซาบซึ้งถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมศึกษายังเป็นการฝึกการตัดสินใจ สร้างมาตรฐานของพฤติกรรมเกี่ยวกับประเด็นขัดแย้งของคุณภาพสิ่งแวดล้อม”

นอกจากนั้น เกษม จันทรแก้ว (2545, น. 36) ได้กล่าวถึงหลักการในการจัดการสิ่งแวดล้อมไว้ว่า มี 3 หลักการ ได้แก่ หลักการที่ 1 การจัดการทรัพยากรให้มีใช้ได้อย่างยั่งยืนต้องมีการวางแผนการจัดการที่เป็นกระบวนการอย่างถูกต้อง เหมาะสมโดยคำนึงถึงความคุ้มค่ากับประสิทธิผลและประสิทธิภาพของแผนงานนั้น หลักการที่ 2 ต้องมีการจัดการของเสียและมลพิษเพราะปัญหาของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมมีเหตุเกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข มิฉะนั้นแล้วปัญหาของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมจะทวีความรุนแรงขึ้นในอนาคตและ หลักการที่ 3 คือ การควบคุมกิจกรรมการจัดการเป็นการสร้างแนวทางปฏิบัติด้วยการแนะนำการสอน การทดสอบ การตรวจจับการออกกฏระเบียบและการทำเครื่องบังคับ/เทคโนโลยีต่อการเกิดพฤติกรรม การใช้เครื่องมือ/อุปกรณ์ร่วมกับพลังงานสร้างงานตามหลักการ/ทฤษฎีเพื่อทำให้กระบวนการธรรมชาติและ/หรือมนุษย์สร้างมีสมรรถนะความยั่งยืนด้วยการผสมผสานกับกิจกรรมอื่นๆ ของระบบการจัดการ การนำสิ่งแวดล้อมศึกษาไปใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ผู้รับอย่างเป็นระบบเพื่อให้ผู้รับได้นำความรู้ไปใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาที่

เกิดขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างความรู้ ทักษะ จิตสำนึก การตอบโต้และทำให้เกิดทักษะในการปฏิบัติ เพื่อลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและเหมาะสม

การให้ความรู้เพื่อให้ประชาชนได้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเป็นการนำรูปแบบของหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามหลักการจัดการ 3 หลักการข้างต้น การสร้างศักยภาพให้กับระบบคือ การที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยในการดำเนินการนี้ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ในหลักการจัดการของเสียการให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำให้การกำจัดของเสียดียิ่งขึ้นเพราะเมื่อประชาชนมีความรู้และยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการกำจัดหรือบำบัดของเสียแล้วจะให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และสำหรับหลักการควบคุมกิจกรรมมนุษย์เป็นการควบคุมกิจกรรมของประชาชนโดยใช้กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งเป็นการให้ความรู้ผ่านสื่อและเครื่องมือในการถ่ายทอด เพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้ถูกต้องส่งผลให้ปัญหาขยะลดความรุนแรงลงดังนั้น กระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนสามารถจัดการสิ่งแวดล้อมได้ถูกต้องและเหมาะสมจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินงานเพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพและส่งผลถึงชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ต่อไป

ในการจัดการทางสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่จัดได้ว่าเป็นกระบวนการสร้างศักยภาพการคงสภาพความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการควบคุมกิจกรรมการจัดการเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไปนั้น หลักส่วนใหญ่ต้องพิจารณาสิ่งแวดล้อมทั้งมวลและมีกระบวนการศึกษาตลอดชีพ และสหวิทยาการ (เกษม จันทรแก้ว, 2545, น. 12) ดังนั้น หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมศึกษาต้องอาศัยหลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษาและจุดมุ่งหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษา ในการนำไปสู่หลักสิ่งแวดล้อมศึกษาทั่วไปที่ในภาพรวม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมทั้งมวลในโลกนี้

ดังนั้น เมื่อก้าวโดยสรุป หลักการของสิ่งแวดล้อมศึกษา จึงเป็นกระบวนการให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อม ที่มีระบบแบบแผนในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ และเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไป โดยหลักการในการให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษานั้นต้องคำนึงถึง เนื้อหาสาระความรู้ที่จะให้ เทคโนโลยีที่ใช้ในการถ่ายทอด และบุคลากรเป้าหมายที่จะรับความรู้ในเรื่องนั้นๆโดยมุ่งหวังให้บุคคลบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายสิ่งแวดล้อมศึกษา 5 ระดับ คือ ด้านความตระหนัก ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ ด้านความสามารถ

ในการประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วม

การประยุกต์หลักสิ่งแวดล้อมศึกษาในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนชนบท สำหรับการวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกันมากระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจพอเพียง เพราะว่าสิ่งแวดล้อมเป็นตัวชี้วัดหรือองค์ประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยนำ

หลักการของการเรียนรู้ในกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษามาประยุกต์ใช้กับกระบวนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวชุมชนบทเพื่อประโยชน์ในการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ จึงมีรายละเอียดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ความตระหนัก เป็นการถ่ายทอดความรู้ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีความห่วงใยในปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ผู้ที่มีความตระหนักที่ดีทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะต้องเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว กิจกรรมที่มุ่งเน้นความตระหนักจะต้องเน้นให้ผู้เรียนคิดและเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้องในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ความรู้ เป็นการเรียนรู้โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการความรู้ทั้งในแนวกว้างและแนวลึก การให้ความรู้ตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องถ่ายทอดให้ผู้เรียนเกิดความรู้ลุ่มลึกเฉพาะด้าน มีการเชื่อมโยงความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการในแนวกว้างเพื่อนำเอาองค์ความรู้ที่ได้มาผสมผสานกัน ในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมที่มุ่งให้ความรู้จะเป็นกิจกรรมที่สอนพร้อมยกตัวอย่างให้เกิดความเข้าใจ ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. เจตคติ เป็นการถ่ายทอดความรู้ทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการมุ่งเน้นให้ผู้รับสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้ รู้ถึงเหตุผลของปัญหาด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีทัศนคติที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาและฝังลึกจนเป็นนิสัย กิจกรรมที่มุ่งสร้างจิตสำนึกจะต้องมีการโต้ตอบกันระหว่างผู้ให้ความรู้กับผู้รับความรู้ เพื่อหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นรวมทั้งสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้นด้วย ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ทักษะ เป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับสูงสุดของการสร้างจิตสำนึกทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ผู้รับความรู้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและต้องทำด้วยความชำนาญและเต็มใจรวบรวมองค์ความรู้และวิธีการทั้งหมดของกระบวนการเรียนรู้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชนในเขตชุมชนชนบท

5. ความสามารถในการประเมินผล มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำในสิ่งที่ถูกต้องในการเข้ามาประเมินปัญหาด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้เรียนจะต้องมีเชี่ยวชาญในการตัดสินใจได้รวดเร็วและถูกต้อง ในการประเมินผลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6. การมีส่วนร่วม มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทำในสิ่งที่ถูกต้องในการเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เรียนจะต้องมีการวางแผน การดำเนินงาน ตรวจสอบและการแก้ไขตามผลการตรวจสอบ ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.5 จิตสำนึกรักท้องถิ่น

2.5.1 ความหมายของจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ความหมายของจิตสำนึกรักท้องถิ่น (Local Consciousness) มีนักการศึกษาให้แนวคิดของจิตสำนึกรักท้องถิ่น ดังนี้

Andrew (2001, p. 160) มีแนวคิดที่ว่า จิตสำนึกรักท้องถิ่น (Local Consciousness) เป็นสภาวะทั่วไปของจิตใจของสภาวะการตื่นตัวของมนุษย์ เป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดจากความเข้าใจในความรู้สึกเป็นความคิด (Thoughts) ความรู้สึก (Feeling) ความรู้หรือความสนใจ (Awareness) ของมนุษย์ที่เห็นความมีคุณค่าทางด้านทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมทั้งภูมิในความเป็นมนุษย์ที่สังกัดในท้องถิ่น

Farthing (1992, p. 209) มีแนวคิดที่ว่าจิตสำนึกรักท้องถิ่น (Local Consciousness) เป็นลักษณะเด่นที่ช่วยให้สังเกตได้ของจิตใจ (Mental Life) ซึ่งมีความหมายต่าง ๆ ดังนี้ 1) เป็นลักษณะอารมณ์ที่มีความรู้สึกตัว 2) เป็นผลหลักจากการแสดงความรู้สึก 3) เป็นความสามารถในการเข้าใจที่เกิดจากการมีประสบการณ์ 4) เป็นผลที่เกิดจากการกระทำของสมอง 5) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อม และ 6) เป็นลักษณะแสดงออกที่เกิดจากประสบการณ์ในแต่ละคนในช่วงเวลาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการมองเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของถิ่นฐานบ้านเกิด (Home Land) ที่หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น

Gardner (1983, p. 72) มีแนวคิดที่ว่าจิตสำนึกรักท้องถิ่น (Local Consciousness)

- 1) เป็นลักษณะของการกล่าวถึง การรู้ตัว (Aware) หรือการรับรู้ (Knowing)
- 2) เป็นลักษณะของบุคคลผู้ซึ่งรู้ตัว
- 3) เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับความสามารถในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นลักษณะซึ่งสังเกตได้จากการใคร่ครวญ และ
- 5) ลักษณะการวิเคราะห์ทางจิต (Psychoanalysis) คือเป็นส่วนหนึ่งที่เหนือกว่าลักษณะภูมิศาสตร์ (Topographic Structure) ที่ซึ่งความมีกระบวนการทางเหตุผลสามารถมีขึ้นเกี่ยวกับการเห็นความสำคัญของท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ภาควิชาจิตในความเป็นชนชาติมรดกทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมลักษณะความหมายของจิตสำนึกดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า จิตสำนึกรักท้องถิ่น คือลักษณะของจิตใจที่รู้ตัว และสามารถวิเคราะห์ได้ถึงถึงความสำคัญของท้องถิ่น เข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและภูมิในมรดกทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากประสาทสัมผัสทั้ง 5

2.5.2 ประเภทของจิตสำนึก

นักการศึกษาให้แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของจิตสำนึก ดังนี้

Andrew (2001, p. 166) ได้จำแนกจิตสำนึกเป็น 2 ด้าน คือ จิตสำนึกในฐานะเป็นภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ และจิตสำนึกในฐานะเป็นสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรมซึ่งสะท้อนสภาวะที่เกิดขึ้นในจิตใจจิตสำนึกในฐานะเป็นภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ จะเป็นการกล่าวถึงจิตสำนึกที่เกี่ยวกับด้านจิตวิทยา เป็นเรื่องของการทำงานเข้าใจถึงสภาวะ หรือคุณสมบัติในใจของคน ซึ่งเป็นการกระทำทำความเข้าใจกระบวนการทางจิตจิตสำนึกในฐานะเป็นสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม มีลักษณะนัยที่บ่งถึงการกระทำอันสะท้อนถึงสิ่งที่อยู่ในใจของผู้กระทำ

Farthing (1992, p. 212) จิตสำนึกเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นความรู้สึกนึกคิดภายในบุคคลที่เกิดขึ้นได้และเกิดขึ้นด้วยการเรียนรู้ จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะหยุดหรือหมดหายไป คนที่มีจิตสำนึก ซึ่งมักจะเป็นจิตสำนึกที่ดีจะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับจิตสำนึกและใช้จิตสำนึกของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่างๆ จิตสำนึกที่ควรจะต้องสร้างขึ้นในตัวเด็ก และเยาวชนควรจะมีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) เป็นจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาตนเองทำให้ตนเองเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความมานะอดทน ความรับผิดชอบ ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ จิตสำนึกในจรรยาบรรณ คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

2. จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) เป็นจิตสำนึกของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มชนหนึ่ง สังคมหนึ่ง เช่น ความรัก ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

3. จิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันหรือคำนึงถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมสัมพันธ์เป็นกลุ่มเดียวกัน ได้แก่ จิตสำนึกด้านเศรษฐกิจ (เศรษฐกิจแบบพอเพียงแบบช่วยเหลือกันแบบพึ่งตนเอง และเพื่อการแข่งขันในสังคมโลก) จิตสำนึกด้านการเมือง (การเมือง การประชาธิปไตย ก้าวหน้า การมีส่วนร่วมของประชาชน) จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) จิตสำนึกด้านสุขภาพ (การดูแลรักษาตนเอง) จิตสำนึกด้านสังคม (การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคม) จิตสำนึกด้านวัฒนธรรม (ความเป็นไทย การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นฐานไทย) รวมไปถึงจิตสำนึกการรวมกลุ่มจะเห็นได้ว่าเราสามารถจำแนกจิตสำนึกออกเป็น 3 ประเภท คือจิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคมหรือจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งจะมีคุณลักษณะทางด้านภาวะหรือคุณสมบัติของจิตใจ และสิ่งที่แสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งสะท้อนสภาวะที่เกิดขึ้นจิตใจ ในแต่ละด้านนั้นๆ

2.5.3 การเกิดจิตสำนึก

Raymond (1999, p. 223) จิตสำนึกของคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของปัจจัยแวดล้อมมากมาย จำแนกได้เป็นปัจจัยภายนอกและภายในคือ

1. สำนึกที่ก่อเกิดจากปัจจัยภายนอก เมื่อมนุษย์อยู่ในสังคมย่อมหลีกเลี่ยงอิทธิพลของภาวะแวดล้อมได้ ภาวะดังกล่าวได้อบรมกล่อมเกลตาและสะสมการรับรู้ที่ละเอียดที่ละน้อยจนเกิดเป็นรูปแบบอันหลากหลายของสำนึก ในลักษณะของการตัดสินใจและแยกแยะว่าอะไรดี-ไม่ดี อะไรควร-ไม่ควร กระบวนการในการพัฒนาจิตสำนึกในคน ๆ หนึ่ง มีที่มาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมเริ่มตั้งแต่พ่อแม่ ญาติ เพื่อน ครู สื่อมวลชน คนทั่วไป ฯลฯ ตลอดจนระดับที่สูงขึ้น เช่นองค์กรวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งล้วนมีส่วนในการสร้างสำนึกทั้งทางดีและทางเลว

2. สำนึกที่เกิดจากภายใน หมายถึง การครุ่นคิด ไตร่ตรอง ตรึกตรองของคนแต่ละคน ในการพิจารณาตัดสินใจการให้คุณค่าและความดีงาม ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะการปฏิบัติทางจิตใจเพื่อขัดเกลาตัวเองให้เป็นไปทางใดทางหนึ่งฉะนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนสามารถสร้างสำนึกให้ตนเองได้ โดยนำพาการรับรู้จากการเรียนรู้การมองเห็น การคิด ฯลฯ แล้วนำมาพิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าต้องการสร้างสำนึกแบบใดก็มีการฝึกฝนและสั่งสมสำนึกแบบนั้น ตัวอย่างเช่น คนๆ หนึ่ง แม้จะเคยใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยมานาน แต่มาวันหนึ่งได้สติว่าพฤติกรรมอย่างนั้นเป็นสิ่งไม่ดี ก็สามารถปรับเปลี่ยนสำนึกของตัวเองให้ยึดถือในเรื่องของการประหยัดอดออม การมีวินัยในการใช้จ่าย เป็นการสร้างสำนึกใหม่เรียกว่า ใช้ปัจจัยภายในเพื่อสร้างสำนึกตัวเองยังผ่านการขัดเกลา ตอกย้ำและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คล้ายดั่งนักปฏิบัติธรรมที่ใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเกล่อมเกลตาสำนึกของตัวเองจนกลายเป็นนิสัย และเป็นจิตใต้สำนึก

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในต่อการเกิดจิตสำนึก ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นปฏิสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกัน ไม่มีต้นไม่มีปลาย สำนึกที่มาจากภายนอกเป็นการเข้ามาโดยธรรมชาติ กระทบต่อจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดของคนแล้วกลายเป็นสำนึกธรรมชาติและมักไม่รู้ตัว แต่สำนึกที่เกิดจากภายในเป็นการจงใจ เป็นการเลือกสรรรู้ตัว สร้างขึ้นเอง แท้จริงทุกขณะจิตมีการปรับเปลี่ยน มีการตอบโต้ระหว่างกัน สิ่งที่มากระทบภายนอกและสิ่งที่คิดเองจากภายใน เช่น สิ่งที่มากระทบจากภายนอกมีคนมาบอกว่าทำดีไม่เห็นได้ดี แต่เรามีสำนึกภายในดี จึงเกิดการต่อสู้กัน เพราะเราเชื่อว่าทำดีได้ดี การที่จะทำให้คนมีสำนึกที่ดีจะต้องทำทั้งสองทางพร้อมกันทางหนึ่งต้องส่งเสริมให้เกิดความรักและสร้างสำนึกที่ดีให้ตนเอง พร้อมกันนั้นต้องพยายามหาวิธีการผลักดันส่งเสริม รมรงค์ให้สังคมโดยทั่วไปทั้งกลุ่มคนและองค์กรมีการสร้างกิจกรรมหรือมีโครงการที่จะนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดี

2.5.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก

จากการศึกษาเอกสารทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึก (ประสาธ อิศรปรีดา, 254, น. 86-94) พบว่า มีพัฒนาการมาจากแนวคิดของนักจิตวิทยา 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) โดยมีนักจิตวิทยาที่สำคัญคือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) จะเน้นกระบวนการการศึกษาในเรื่องจิตไร้สำนึก (Consciousness) และกระบวนการทำงานของจิตไร้สำนึก โดยนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้จะเชื่อว่าจิตไร้สำนึกเป็นสาเหตุสำคัญในการจูงใจให้บุคคลมีพฤติกรรมแทบทุกอย่าง ส่วนระดับจิตสำนึกจะมีการกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยซึ่งโครงสร้างของจิตตามแนวคิดของฟรอยด์มี 3 ลักษณะคือ Id, Ego และ Super Ego Id เป็นพลังที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ไม่มีระบบ ไม่มีเหตุผล ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาประกอบด้วยแรงขับทางชีวภาพ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม การขับของเสีย การหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ความต้องการทางเพศ ความก้าวร้าว เป็นหลักของความพอใจทันทีที่ถูกกระตุ้นหรือได้รับแรงขับ โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือความชอบธรรมใดๆ มักถือความพอใจของตนเป็นหลัก Ego เป็นพลังที่พัฒนามาจากการเรียนรู้โลกตามความเป็นจริงตั้งแต่วัยเด็กเพื่อสนองพลัง Id พลังนี้จะรับรู้โลกตามข้อเท็จจริง จะเป็นพฤติกรรมที่มีเหตุผลและสังคมยอมรับ เด็กจะเกิดการเรียนรู้ว่าแรงขับของตนนั้นจะไม่ได้รับการตอบสนองที่พึงพอใจอย่างทันที เช่น เมื่อหิวก็ต้องรอกจนกว่าจะถึงเวลารับประทานอาหาร นั่นคือการนำเอาโลกแห่งความเป็นจริงมาพิจารณาการรอเวลาเพื่อสนองตอบต่อแรงขับทำให้บุคคลจำเป็นต้องปรับบุคลิกภาพให้เหมาะสม ซึ่ง Ego จะเป็นตัวที่ตัดสินว่าควรแสดงพฤติกรรมเช่นใดจึงจะเหมาะสม และแรงขับ ID ควรได้รับความพึงพอใจในลักษณะใด Ego จึงเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงระหว่างความต้องการของ Id กับความต้องการของ Super Ego ซึ่ง Super Ego พัฒนามาจากกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ คือจิตสำนึกแห่งคุณธรรม ความดีงาม ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี Super Ego เป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับจิตสำนึกของแต่ละบุคคล จะเป็นตัวตัดสินว่าการกระทำใดเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิดนอกจากโครงสร้างทางจิตดังกล่าวแล้ว ฟรอยด์ได้เสนอลำดับขั้นของจิตสำนึก 3 ลักษณะ คือ

1.1 จิตสำนึก (Consciousness) คือ การที่คนรู้ตัวตลอดเวลาที่กำลังทำอะไร อยู่รู้อารมณ์เรามาอะไรเกิดขึ้น

1.2 จิตก่อนสำนึก (Preconsciousness) เป็นลำดับขั้นที่อยู่ระหว่างจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก ภาวะทางจิตยังไม่ถึงจิตสำนึกแต่พร้อมจะไปถึงจิตสำนึก

1.3 จิตใต้สำนึก (Unconsciousness) จะมีอิทธิพลเหนือจิตสำนึก กระตุ้นให้มีพฤติกรรมประจำวันต่างๆ ไป เป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมไร้เหตุผล และผิดปกติในลักษณะ ต่าง ๆ จิตใต้สำนึกตามแนวคิดของ ฟรอยด์ มักหมายถึงความคิด ความรู้สึกด้านลบเป็นส่วนใหญ่

1.4 กลุ่มโครงสร้างของจิต (Structuralism) หรือกลุ่มโครงสร้างนิยม นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มบุกเบิกในการทำให้จิตวิทยาได้รับการยอมรับว่าเป็นวิทยาศาสตร์แขนง

หนึ่ง โดยมีวิลเฮล์มแมกซ์ วุนด์ (Wilhelm Max Wundt) เป็นผู้ก่อตั้ง มุ่งศึกษาเรื่องจิตธาตุ (Mind) โดยเน้นย้ำที่องค์ประกอบที่สำคัญของจิตในส่วนที่เรียกว่า จิตสำนึก (Conscious) นักจิตวิทยากลุ่มนี้มีความเชื่อที่สำคัญว่า มนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจทั้งสองส่วนต่างก็เป็นอิสระแก่กัน แต่ทำงานสัมพันธ์กัน พฤติกรรมเกิดจากการกระทำของร่างกาย ส่วนการกระทำของร่างกายนั้นย่อมเกิดจากการควบคุมสั่งการของจิตใจและจิตใจได้รับแนวความคิดจากการทำงานของร่างกายซึ่งสามารถสรุปแนวคิดได้ ดังนี้

1.4.1 บุคคลประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วนคือ ร่างกายและจิตใจ

1.4.2 พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากแนวความคิดของเขา

1.4.3 การแสดงพฤติกรรมให้ปรากฏออกมาย่อมเกิดจากการกระทำของร่างกาย

1.4.4 การเกิดแนวความคิดนั้นย่อมเกิดจากการกระทำของจิตใจ

1.4.5 แนวความคิดย่อมเกิดจากจิตธาตุมารวมกันหรือแนวความคิดของบุคคลย่อมเกิดจากจิตผสม

1.4.6 จิตธาตุที่สำคัญมีอยู่ 3 ส่วน คือ

1) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับสัมผัส

2) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้สึกร

3) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจินตนาการ

สำหรับวิธีการที่นักจิตวิทยากลุ่มโครงสร้างของจิตใช้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมภายในของบุคคลเรียกว่า การตรวจสอบจิต (Introspections) ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้รับการทดลองต้องบรรยายความคิดอารมณ์ และสิ่งที่จดจำไว้ในใจให้ผู้ศึกษาทราบตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน โดยกลุ่มนี้เชื่อว่าตนเองย่อมรู้เรื่องภายในใจของตนดีที่สุดในแนวคิดทฤษฎีเรื่องของจิตสำนึกของนักจิตวิทยาทั้งสองกลุ่ม จะเห็นได้ว่า มีจุดมุ่งหมายและประเด็นที่ใช้ในการศึกษาแตกต่างกัน คือ นักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์จะให้ความสำคัญและมุ่งเน้นที่จะศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในส่วนของจิตใต้สำนึกส่วนนักจิตวิทยาโครงสร้างของจิตจะมุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในส่วนของจิตสำนึก

2.5.5 ระดับจิตสำนึก

Farthing (1992, pp. 9-20) ได้อธิบายแนวคิดของคาร์ลสตอม (Khalstrom, 1984) ว่าแบ่งระดับชั้นจิตสำนึกให้เป็นความแตกต่างของ จิตสำนึกและจิตใต้สำนึกอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการแบ่งแยกจิตสำนึกโดยมีพื้นฐานมาจากวิธีจำแนกการพิจารณาความคิดตน (Combination Of Introspection) ซึ่งคาร์ลสตอมได้อธิบาย และแบ่งระดับจิตสำนึกออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. **ชั้นความตระหนักรายนอก (Peripheral Awareness)** เป็นจิตสำนึกขั้นต่ำสุดยังไม่ถือว่าเป็นความตระหนักราย (Awareness) ที่ชัดเจนลักษณะของจิตสำนึกขั้นนี้ประกอบด้วย 2 ชั้น คือ

1.1 **ความจำระยะสั้น (Info. In Short-Term Memory)** คือเหตุการณ์ที่เราได้รับรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 เมื่อไม่นานนัก และได้ตีความเหตุการณ์นั้นแล้วอยู่ในความทรงจำระยะสั้นเป็นเพียงการจำชั่วขณะหนึ่ง เป็นเหตุการณ์ที่เราเคยตระหนักรายเมื่อไม่นานนัก และ เหตุการณ์เหล่านั้นยังคงอยู่ในความทรงจำเป็นครั้งคราว พอจะเกิดความตระหนักรายได้ในบางขณะ เป็นข้อมูลจำนวนเล็กน้อยที่เราเก็บไว้ในลักษณะเตรียมพร้อมที่จะใช้

1.2 **ความตระหนักรายต่อสิ่งเร้าชั่วขณะ (Stimuli Vaguely Aware)** คือ เหตุการณ์ที่เราได้รับรู้อยู่ในความทรงจำระยะสั้นและตระหนักรายต่อสิ่งเร้า นั้น

2. **จิตสำนึกขั้นต้น (Primary Consciousness)** เป็นความสำนึกที่ความตระหนักรายต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น มีการรับรู้ (Percepts) ความรู้สึก (Feelings) ความคิด (Thoughts) ความทรงจำ (Memories) นั่นคือ เกิดการตอบสนอง (Response) รวมทั้งความทรงจำที่เกิดขึ้นจินตนาการ (Images) ความฝัน (Dreams) และความเพ้อฝัน (Daydreams) นั่นคือ ตัวเราจะถูกทำให้คิดให้รู้สึก เป็นการแสดงออกทางความคิดต่อวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ลักษณะของจิตสำนึกขั้นนี้ประกอบด้วย

2.1 **ความตั้งใจจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (Attended Sensory Percepts)** คือ สภาพที่มีความปรารถนาและจดจ่ออยู่กับการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ที่รับความรู้สึกและมีการเปลี่ยนแปลงความหมายอย่างมีความชัดเจนและเด่นชัดมากกว่าสิ่งอื่นในขณะเดียวกัน เป็นการตระหนักรายเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว ด้วยประสาทสัมผัสโดยอาศัยประสบการณ์เดิมและการคิด ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของความคิด เป็นระดับความเข้มข้นและเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของจิตสำนึก

2.2 **ความรู้สึก (Feeling)** หมายถึง ประสบการณ์ของอารมณ์เพียงชนิดเดียวเท่านั้นเช่น ดีใจ เสียใจ ซึ่งหากเป็นความหมายของคำว่า อารมณ์ (Emotion) จะใช้ในความหมายที่กว้างกว่าคือ เป็นการแสดงความรู้สึกต่างๆ อาจหลายชนิดรวมกัน

2.3 **การระลึกได้ (Recalled Memories)** หมายถึง การที่บุคคลสามารถบอกถึงสถานการณ์ต่างๆ จากความจำโดยไม่มีเหตุการณ์นั้นปรากฏตรงหน้า เป็นการฟื้นความทรงจำด้วยการนึก เป็นการฟื้นความทรงจำจากสิ่งของ บุคคลหรือเหตุการณ์ที่ตนเคยพบมาแล้วในอดีตด้วยการเรียกสิ่งที่อยู่ในความทรงจำเก่าให้กลับคือมาด้วยการนึกเอง

2.4 **ความรู้สึกภายใน (Inner Speech ; Mental Images)** หรือจินตภาพเป็น การใช้ความคิดในคนเราเป็นขั้นที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เพื่อที่จะนำไปสื่อสารกับคนอื่นต่อไป

3. **จิตสำนึกขั้นสะท้อน (Reflective Consciousness)** เป็นการแสดงความคิดจาก

บุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นำไปสู่การประเมินการปฏิบัติตนเองและวางแผนตัดสินใจในการปฏิบัติตนเอง ในอนาคต จิตสำนึกขั้นนี้ประกอบด้วย

3.1 การพิจารณาความคิดตนเอง (Introspection) เป็นการพิจารณาความคิดตนเป็นการมองดูภายในจิตใจ เช่น เราคิดกับตนเองว่า ฉันรับรู้อะไร กำลังรู้สึกอะไร กำลังคิดอะไรและเรากำลังหาคำตอบให้กับตนเอง นั้นแสดงว่าเรากำลังพิจารณาความคิดตนเองเป็นการสังเกตพิจารณาถึงความคิดภายในของตนซึ่งขึ้นอยู่กับหลักการและการสังเกตเฉพาะบุคคล มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้าที่ค่อนข้างแน่นอน เป็นการรายงานความรู้สึกที่ได้รับจากการกระตุ้นจากสิ่งเร้า

3.2 ความตระหนักรู้ของ (Self-Awareness) เป็นภาวะจิตใจที่ไม่สามารถแยกออกเป็นความรู้สึก หรือความคิดเพียงอย่างเดียวที่โดดเด่นได้ ซึ่งเกิดจากเจตคติที่มีต่อสิ่งเร้าอันได้แก่บุคคล สถานการณ์ กลุ่มสังคมและสิ่งต่างๆ ที่โน้มเอียงหรือพร้อมที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้ (Awareness) กับจิตสำนึก (Consciousness) และเจตคติ (Attitude)

2.5.6 กระบวนการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

จิตสำนึกรักท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการมองเห็นความสำคัญของท้องถิ่น มีความเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและภูมิใจในมรดกทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ดังนี้

2.5.6.1 การสร้างให้บุคคลเข้าใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่นและบรรพบุรุษ ซึ่งหมายถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

2.5.6.2 การสร้างให้มองเห็นความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ

2.5.6.3 การสร้างให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

2.5.6.4 การสร้างให้บุคคลได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

2.5.7 การวัดจิตสำนึก

สมพร สุทัศน์ย์ (2544, น. 22-30) มีแนวคิดว่าวิธีการวัดทางจิตวิทยาในปัจจุบันว่ามีวิธีการหลายวิธี ได้แก่

1. การสังเกต เป็นวิธีการศึกษาพฤติกรรมที่ใช้ได้ง่าย สะดวก และใช้กันมากในการศึกษาวิจัย เราสามารถควบคุมให้การสังเกตมีระบบและเป็นปรนัยได้ ถ้าผู้ศึกษาวิจัยใช้การสังเกตอย่างมีระบบและเป็นปรนัยแล้วจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น ศึกษาพัฒนาการของบุคคลความแตกต่างระหว่างบุคคล และสาเหตุของพฤติกรรมเพื่อให้เข้าใจบุคคลได้ ประเภทของการสังเกตที่สำคัญสามารถแบ่งออกเป็น 2 เรื่องที่สำคัญ คือ

1.1 การสังเกตตามสภาพธรรมชาติ แบ่งออกเป็น การสังเกตแบบไม่เป็นทางการเป็นการสังเกตที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และการสังเกตอย่างมีวัตถุประสงค์โดยจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการสังเกตว่าจะสังเกตพฤติกรรมอะไรบ้าง และจะสังเกตเฉพาะพฤติกรรมที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวได้แก่ พฤติกรรมทางกาย พฤติกรรมทางเชาว์ปัญญาและพฤติกรรมทางอารมณ์และสังคม

1.2 สังเกตในห้องทดลอง เมื่อต้องการศึกษาพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งที่ยากแก่การสังเกตได้ในสภาพการณ์ธรรมดา จะต้องจัดสถานการณ์ในห้องทดลอง โดยมีสถานการณ์เฉพาะที่ต้องการศึกษาร่วมกับสถานการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วลอบสังเกตพฤติกรรมทางกระจกทางเดียว โดยไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว

2. การสังเกตตนเอง หรือรายงานตนเอง เป็นวิธีศึกษาพฤติกรรมภายในที่เป็นข้อมูลส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง มักจะมีข้อจำกัดตรงที่มีอคติส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่าการสังเกตจากผู้อื่น แต่บุคคลสามารถฝึกฝนการสังเกตด้วยตนเองให้ถูกต้องและมีระบบยิ่งขึ้นได้ ทำให้บุคคลสามารถจำแนกสิ่งที่เขารู้สึก คิด หรือจะกระทำจากสิ่งที่เขาควรจะรู้สึกคิดหรือกระทำแล้วรายงานด้วยตนเองการรายงานตนเองนั้น จะมีแบบสังเกตที่เป็นลักษณะการเติมคำในช่องว่างหรือมาตราประมาณค่าที่บุคคลสามารถบันทึกได้ตามความเหมาะสม

3. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดพฤติกรรมที่ใช้กันมานานและเป็นวิธีประเมินบุคลิกภาพวิธีหนึ่ง การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการวัดพฤติกรรมที่ใช้กันมานานและเป็นวิธีประเมินบุคลิกภาพวิธีหนึ่งการสัมภาษณ์เป็นการได้รับข้อมูลจากคำพูดของผู้รับสัมภาษณ์ถึงการกระทำของตนเองและทำให้ผู้สัมภาษณ์สังเกตเห็นกริยาท่าทางการเคลื่อนไหว คำพูดของผู้รับการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ควรจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ไว้ด้วย การสัมภาษณ์มักจะใช้ในการสืบค้นข้อมูลที่ลึกซึ้ง เช่น ในการจ้างการคัดเลือก กลั่นกรอง ประเมินผลงาน และในการให้คำปรึกษา เป็นต้น

4. การใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินพฤติกรรมในโรงเรียนและสถานที่อื่นๆ ที่ต้องการให้ผู้ประเมินคุณค่าเป็นระดับที่ต่อเนื่องกัน สามารถใช้เก็บรวบรวมพฤติกรรมได้รวดเร็วและประหยัดกว่าการสังเกตและการสัมภาษณ์ และสามารถเก็บข้อมูลที่ละมากๆ เสียเวลาและค่าใช้จ่ายน้อย

5. การใช้แบบทดสอบ แบบทดสอบทางจิตวิทยามักเป็นแบบทดสอบความสามารถที่มีคำตอบถูกและผิด แบบทดสอบเชาวน์ปัญญา ความถนัดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนอกจากแนวคิดในการวัดทางด้านจิตวิทยาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวัดตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสรุปได้ว่าเครื่องมือวัดจิตสำนึกที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ท 5 ระดับซึ่งมีระดับ คะแนนเป็น 1 2 3 4 และ 5 โดยมีทั้งข้อคำถามเชิงลบและบวกคละกันจากการศึกษาแนวการสร้างเครื่องมือทั้งในส่วนของแนวคิด และเอกสารงานวิจัยในการวัดจิตสำนึก ได้ใช้มาตราส่วน

ประมาณค่าแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ มีระดับคะแนนเป็น 1 2 3 4 และ 5 เป็นรูปแบบในการสร้างแบบวัดเนื่องจากไม่ยุ่งยากในการสร้าง มีความสะดวก มีความเชื่อมั่นสูง สามารถได้คำตอบที่ครอบคลุม สามารถใช้เก็บรวบรวมพฤติกรรมได้รวดเร็ว สามารถเก็บข้อมูลได้ที่ละมาก ๆ เสียเวลาและค่าใช้จ่ายน้อย

สรุปการประเมินระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านหมากมาย จากการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา ในครั้งนี้ เป็นการวัดระดับความคิดเห็นที่มีต่อการอนุรักษ์วิถีชุมชนในการปลูกข้าว การรักท้องถิ่น การซึมซับวิธีการจากการปฏิบัติ การรักท้องถิ่น เป็นต้น โดยใช้แบบสอบถาม และการสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของนักเรียน จากแบบสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก ที่มีในด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่น

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

สาโรจน์ พานิชานนท์ (2553, น. 131-132) ได้ศึกษาจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านป่าละอู ในโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ ห้วยสัตว์ใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดี มีคะแนนเฉลี่ยระดับจิตสำนึกอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำในระดับปานกลาง และคะแนนเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำในระดับสูง การทดสอบสมมติฐาน สรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมฯ มีผลต่อระดับจิตสำนึกฯ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมฯ ระดับดี และ ดีมาก มีจิตสำนึกฯ ในระดับสูง กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนร่วมฯ ระดับปานกลาง และ ไม่ดี มีจิตสำนึกฯ ในระดับปานกลาง สำหรับระดับการมีส่วนร่วมฯ มีผลต่อระดับพฤติกรรมฯ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่มีการมีส่วนร่วมฯ ระดับดีมาก ดี ปานกลาง และไม่ดี ต่างมีพฤติกรรมฯ ในระดับสูง ส่วนระดับจิตสำนึกฯ มีผลต่อระดับพฤติกรรมฯ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่มี จิตสำนึกฯ ระดับปานกลาง และ สูง มีพฤติกรรมฯ ในระดับสูง ส่วนกลุ่มที่มีจิตสำนึกฯ ระดับต่ำมีพฤติกรรมฯ ในระดับปานกลาง ด้านปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้ รายได้ส่วนบุคคล มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมฯ และระดับจิตสำนึกฯ ในขณะที่จำนวนที่ดินทำกิน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมฯ และระดับพฤติกรรมฯ ส่วนสิทธิบนที่ดินทำกิน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมฯ ทั้งนี้ จากผลการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าต้นน้ำเป้าหมาย เมื่อเปรียบเทียบกับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 – 2549 สรุปได้ว่า พื้นที่ป่าต้นน้ำถูกทำลายลดลง และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมได้รับการฟื้นฟูมากขึ้นป่าต้นน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น

กล่าวโดยสรุป คือ การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ก่อให้เกิดจิตสำนึก และพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ส่งผลให้สภาพพื้นที่ป่าต้นน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

อรวรรณ บุญส่ง (2551, น. 105) ได้ศึกษาผลการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาลิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริง พบว่า 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริงมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาลิ่งแวดล้อมทั้ง 2 ด้าน สูงขึ้นทุกสัปดาห์ 2) หลังการใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และ

ธีระวัชร ภูระธีระ (2551) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อความยั่งยืน โดยศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงวิเคราะห์ ในจังหวัดนครราชสีมา และขอแนกจำนวน 400 ราย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการรายย่อยมี 10 ปัจจัย คือ ความรู้ทักษะ ลักษณะการบริหาร เทคโนโลยี ความสนใจ แรงจูงใจ ทำเลที่ตั้ง เวลาในการประกอบธุรกิจทุน ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการปรับตัว ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลในทางตรง คือความสามารถในการบริหารงาน ทุน และความคิดสร้างสรรค์

มุกิตา แพทย์ประทุม (2549) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาลิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่มด้วยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประชาชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาลิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ที่มีความเชื่อมโยง และมีความสัมพันธ์กันในการพัฒนาลิ่งแวดล้อมในชุมชนของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมคิดค้นและการวิเคราะห์ปัญหา และสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมในวางแผน กำหนดการวางแผนงานร่วมกันด้วยการกำหนดความสำคัญ กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ และสร้างผู้นำรุ่นใหม่การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม และการส่งเสริมช่วยเหลือให้การปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามแผน การมีส่วนร่วมในการลงทุน เป็นทุนที่อยู่ในรูปของงบประมาณทุนทางปัญญา การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลและตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานและสอบถามความคิดเห็น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาลิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นไป และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม

จิณฉัตร ปะโคทัง (2549) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่นโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากบุคคลหลักจำนวน 44 คน เลือกรูปแบบตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตและจดบันทึก พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่นมีอยู่ 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานการมีส่วนร่วมแบบเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน การมีส่วนร่วมในการระดมทุน และการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยทั้ง 5 กลุ่ม มีความเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน รูปแบบที่เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น 5 ประการ คือ การระดมความคิด การร่วมวางแผน การร่วมลงมือทำ การร่วมติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์ร่วมกัน

ประดิษฐ์ นัตทะยาย (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบูรณาการกองทุนชุมชนศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยนโยบายรัฐ และชุมชนเป็นบางส่วนมุ่งเพิ่มรายได้แก่ชาวชุมชนบทเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีระเบียบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน บริหารจัดการในรูปกรรมการสำหรับการพัฒนาแนวคิดและรูปแบบการบูรณาการชุมชน ใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นหลัก แล้วขยายสู่กิจกรรมอื่นๆ ใช้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ผู้นำกองทุนต่างๆ ร่วมกันจัดเวทีประชาคมเพื่อหารูปแบบการบูรณาการ และตัวแทนกองทุนประชุมหาข้อสรุปร่วมกัน

ธนพรรณ ธานี (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบบ้าน วัดและโรงเรียน ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยศึกษา 2 ระยะ คือ รูปแบบการทำกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จ และนำผลวิจัยสู่ชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น และหนองบัวลำภู พบว่า รูปแบบกิจกรรมที่ทำร่วมกัน ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ การจัดแข่งขันกีฬา การรณรงค์ และการสอนพุทธศาสนาจริยธรรมส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ ผู้นำที่เข้มแข็ง พลังกลุ่มของสมาชิกในชุมชนและวัฒนธรรมประเพณี สำหรับลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละความเชื่อ ความศรัทธา ความห่วงใย ความสงบเรียบร้อย ความสำนึกในบ้านเกิด ความมีเกียรติการร่วมมือกันและการมีรายได้เพิ่มขึ้น

ประจักษ์ ผลเรือง (2546) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 7 จังหวัด จำนวน 350 แห่งโดยการศึกษาเชิงสำรวจ และเชิงวิเคราะห์ ด้วยการศึกษาระยะ 3 ระยะ คือ ศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการการสร้างรูปแบบ และการพัฒนา รูปแบบ พบว่า กองทุนหมู่บ้านประสบปัญหาปานกลาง โดยปัญหาที่รุนแรงที่สุด ได้แก่ ระบบหมู่บ้าน สมาชิก ระบบสนับสนุน องค์กรบริหาร ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลตรงและอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ คือ ระบบ องค์กรบริการจัดการ ซึ่งตัวรูปแบบยุทธศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมี 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาระบบงาน กองทุน การพัฒนาองค์กรบริหารกองทุน การกำหนดทิศทางพัฒนาหมู่บ้าน และการเสริมสร้างระบบ บรรยายภาคกองทุน

วรรณ ถิ่นหัวเสือ (2546) ได้ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของผู้นำ ชุมชน ตำบลบ้านระกาศ อำเภอบางบัวจังหวัดสมุทรปราการ ขั้นตอนของการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน เพื่อนำมากำหนดเป็นปัญหา เชิงพัฒนา การร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การนำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ กำหนดขึ้นไปทดลองใช้ และการประเมินประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำไปปฏิบัติ กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนา จำนวน 30 คน เก็บ รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มการประชุมระดมความคิด พบว่า ผู้นำ ชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีปัญหาด้านการขาดความรู้และทักษะในการเขียนโครงการ การถ่ายทอด ความรู้ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนยังทำได้ไม่ดี และการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรชุมชนยังไม่มี ประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายจึงต้องการเพิ่มพูนความรู้และความสามารถทั้ง 3 ด้านให้ สูงขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน ได้แก่ การอบรมการศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติ และการ กระตุ้นเสริมแรงจากผู้วิจัยเป็นระยะ ๆ และผลการประเมินประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ นำมาใช้ พบว่าผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจในการเขียนโครงการ การ ถ่ายทอดความรู้และข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนและการบริหารจัดการองค์กรชุมชนสูงขึ้น เกิดผลลัพธ์ที่ ดีขึ้นในชุมชน ได้แก่ ชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการต่าง ๆ มากขึ้นประชาชนได้รับรู้ข้อมูล ของทางราชการทั่วถึงมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ศิริ ฮามโพธิ์ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนา ศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน จำนวน 40 หมู่บ้านๆ ละ 30 ครัวเรือน พบว่า หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องมีองค์ประกอบ 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคมวัฒนธรรมซึ่งศักยภาพในการพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับต่ำ และเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านแรงงานภาวะผู้นำ การมีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกใน ชุมชน การรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายทุนทางสังคมในหมู่บ้าน การเรียนรู้ร่วมกัน ศักยภาพของ หมู่บ้านในการจัดการและพัฒนาตนเองและการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

สมพร รัตนบุรี (2546) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวชุมชนบท ด้านคติความเชื่อและ พิธีกรรม ในการตั้งศาลพระภูมิ ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดบางสะแกใน และชุมชนสามัคคีธรรม แขวงตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรในพื้นที่ชุมชนวัดบางสะแกใน 7 คน ชุมชนสามัคคีธรรม 20 คน ประชาชนชาวชุมชนบท 2 ท่าน พบว่า คติความเชื่อและพิธีกรรมในการตั้งศาลพระภูมินั้น มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนวัดบางสะแกในและชุมชนสามัคคีธรรม ใน 4 ด้าน คือ ด้านสังคมเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านจิตใจ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันในสังคม ด้านการศึกษา ชาวชุมชนบทเชื่อว่าการตั้งศาลพระภูมิเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่ส่งผลนำไปสู่จิตใจที่ตื่นตัวรู้จักแยกแยะดีชั่ว เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดมีการใช้จ่ายหมุนเวียนตามอุปสงค์ อุปทานของชุมชน ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในส่วนนี้เริ่มตั้งแต่ผู้ทำศาลพระภูมิเป็นอาชีพ ทำให้เกิดเป็นโซ่ขึ้นห่วงหนึ่งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย และด้านสิ่งแวดล้อม ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าบ้านเป็นอย่างดี ทำให้บริเวณนั้นเป็นที่น่าพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งสะอาด ระเบียบเรียบร้อย ระบบนิเวศน์ก็สมดุลยิ่งขึ้น ผู้อยู่อาศัยก็มีสุขภาพจิตที่ดี

กำธร ธิฉลาด (2543) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบริหารกองทุนหมู่บ้าน โดยมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้การบริหารกองทุน ระหว่างชุมชนในตำบลและกับชุมชนภายนอกตำบล ใช้การศึกษาจากเอกสารทั้งของทางราชการและของกลุ่มที่รวบรวมไว้ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง การประชุม การอบรม รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาได้แก่ผู้นำชุมชนและผู้นำกองทุน จำนวน 13 หมู่บ้านผลการศึกษาพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกสามารถที่จะเรียนรู้การบริหารและสามารถปรับเปลี่ยนการบริหารได้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนแนวทางการบริหารกองทุนในอนาคต จะต้องพิจารณาถึงการสรุปบทเรียนการเรียนรู้ข้อผิดพลาดในอดีตของการบริหารกองทุน ต้องมีการแจ้งให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์และติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดต่อการเรียนรู้ด้านการบริหารกองทุนการบริหารกองทุนในชุมชนในอนาคตที่ยั่งยืน ควรเอื้ออำนวยให้ออกาสแก่ชุมชนในการตัดสินใจผนวกกองทุนที่เหมือนกันเข้าเป็นกองทุนเดียวกัน จึงจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Peterson (2004, p. 1449-A) ได้ศึกษาการสร้างกรณีศึกษาเพื่อการทำทนายประสิทธิผลของวงจรคุณภาพ (วางแผน ตรวจสอบ กระทำ แก้ไข) : พื้นฐานของระบบการจัดการคุณภาพในปัจจุบันและอนาคต โดยมีแนวคิดว่าคุณภาพเป็นเรื่องที่มนุษย์มีความสนใจมาหลายพันปี แต่รูปแบบที่เป็นกลไกหรือเป็นศูนย์กลางสำหรับการจัดการคุณภาพภายในช่วง 75 ปีที่ผ่านมาเองที่เป็นที่รู้จักในชื่อย่อว่าวงจรคุณภาพ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสถานภาพปัจจุบันของ

วงจรพีดีซีเอ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำของโลกในด้านการจัดการคุณภาพส่วนแรกของการวิจัยเป็นการซักถามศึกษารากเหง้าของพีดีซีเอ และในที่สุดมาถึงการประยุกต์ใช้ในปัจจุบันในการจัดการคุณภาพมาตรฐาน ผลการวิจัยได้ยืนยันว่า วงจรพีดีซีเอ ได้เริ่มขึ้นในฐานะเป็นวิธีการปรับทางด้านการบริหารจัดการจากวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนมีการตกทอดมาในการประยุกต์ใช้ และความเชื่อถือของวิธีนี้ได้พัฒนาถึงขีดสูงสุดเมื่อเดมมิ่งได้นำมาปรับและนำไปใช้ในงานของตนกับการช่วยชาวญี่ปุ่นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และต่อมาในวงการอุตสาหกรรมสหรัฐ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากผลงานของเดมมิ่ง และส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยการค้าทั่วโลก ปรากฏว่าแรงผลักดันทั่วโลกสู่มาตรฐานการจัดการคุณภาพได้พบว่าเป็นการเหมาะสมที่จะใช้วงจรพีดีซีเอเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในศูนย์กลางของความคิดเห็น ดังนั้นพีดีซีเอจึงถูกรวมเข้าไว้โดยผู้เขียนทั้งหลายที่รับเอามาตรฐานจำนวนคุณภาพไปใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพของผู้ทำการจัดการคุณภาพ ปัจจุบันได้เผยให้เห็นข้อสรุปชั่วคราว 2 ประการคือ พีดีซีเอไม่ปรากฏว่ามีผลกระทบการคิดประจำวันเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพ และที่จริงแล้วจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ลึกลงไปอีกได้เผยให้เห็นรูปแบบที่แตกต่างออกไปโดยสิ้นเชิง จึงได้มีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และพัฒนารูปแบบการจัดการคุณภาพใหม่ ซึ่งรูปแบบใหม่นี้ได้เรียกชื่อเป็นการชั่วคราวว่า “รูปแบบการเรียนรู้” เป็นการรวมเอาสิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และประสบการณ์กว้างขวางของรูปแบบใหม่นี้กำลังทำการทดลอง

Groves and Pugh (2002, p. 381-390) ได้ศึกษาการหยุดยั้งความทรงจำที่เป็นสิ่งลวงตาการเรียนรู้อันประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ซับซ้อน ผลการศึกษาพบว่าการสอนและการเรียนรู้หัวข้อที่ซับซ้อนและทำให้ผู้เรียนสับสนในปัจจุบันเกี่ยวกับรูปแบบปัญหาหรือสถานการณ์คล้ายความซับซ้อนกว่าความเป็นจริงทางจิตใจของผู้เรียนที่อดกลั้น สิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบปัญหาที่คายความซับซ้อนกว่าความเป็นจริงสามารถระบุเป็น “ความทรงจำที่ลวงตา” ซึ่งขัดขวางความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาที่ถูกต้อง และผลสำรวจความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสามารถสร้างความสำคัญในการแทรกแซงการขับเคลื่อนการเรียนระยะสั้นโดยการใช้วิธีการทางปัญญา แต่อะไรที่เป็นคะแนนที่แท้จริงก็ยังคงต่ำกว่าสิ่งที่ยอมรับได้ในครั้งหลัง ดังนั้นการกระตุ้นการเรียนระยะสั้นสามารถแทรกแซงผลผลิตบางระดับของความรู้ที่ได้รับ มากกว่าระดับข้อเท็จจริง แต่สิ่งลวงความจำที่ทำต่อไปเพื่อเป็นการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเท่านั้นเอง

Gold (2000, p. 2338-A) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครอง และนักการศึกษา ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษาพบว่า การจัดการของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัวกับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้าง การอ่านออกเขียนได้ และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น

การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย สามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ยังคงมีอยู่ในชุมชนและครัวเรือนการจัดเวทีเสวนา ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน และสาธิตทดลอง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน การใช้เวทีประชาคมและการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ เป็นการเรียนรู้และพัฒนาระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ตามศักยภาพและการเรียนรู้ของชุมชนนั้นๆ ผลการต่อยอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยนำองค์ความรู้เดิมและใหม่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำชุมชน นักวิจัย นักพัฒนาและผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่จะนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่วนผลการส่งเสริมและพัฒนาได้นำไปสู่การผลิตเพื่อการยังชีพแบบพึ่งตนเองในระดับครอบครัว อย่างพออยู่พอกินเกิดการรวมกลุ่มพึ่งพาอาศัยกัน มีการเชื่อมโยงความร่วมมือจากองค์กรภายนอก ซึ่งแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจากผลการศึกษาทั้งหมดข้างต้น คือ การสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองไม่กระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ชุมชนต้องเร่งฟื้นฟูฐานทางทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อเป็นทุนทางธรรมชาติ อันเป็นแนวทางนำไปสู่การดำรงชีวิตที่มีความสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืน

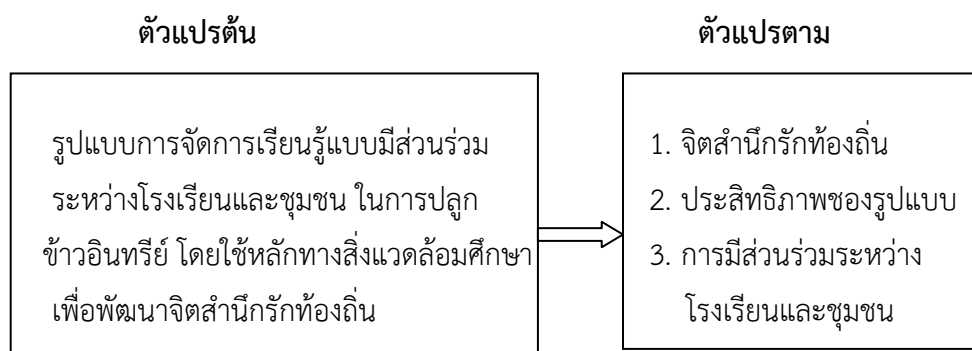
ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ทั้งโรงเรียน ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน มีความสำคัญที่ยิ่งใหญ่ต่อการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้หลักสิ่งแวดล้อมศึกษาแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเป็นคณะกรรมการ การเข้าร่วมโครงการ สถานภาพภายในกลุ่ม การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน การมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ การมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ระดับการมีส่วนร่วมแต่ละคน และการเปิดรับข่าวสาร รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

2.7 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้างอินทรี โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

จากการทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาสรุปองค์ประกอบของรูปแบบในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูก

ข้างอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ได้ตั้งปรากฏในภาพประกอบที่ 4

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะคือ ศึกษาสภาพแบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และศึกษาผลของการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ตลอดทั้งเปรียบเทียบระดับจิตสำนึก ในแต่ละระยะดังนี้

1. ระยะของการวิจัย
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดการกระทำกับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
7. ผลที่จะได้รับ

3.1 ระยะของการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และศึกษาระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากร คือ ประชาชนชาวบ้านและชุมชนบ้านหมากมายหมู่ที่ 3, 13, 17 จำนวน 2,171 คน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรในโรงเรียนจำนวน 15 คน นักเรียนโรงเรียนบ้านหมากมาย ทุกระดับชั้น ปีการศึกษา 2559 จำนวน 230 คน รวม 2,416 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง แบ่งตามประชากรในแต่ละระยะวิจัยได้ดังนี้

3.2.2.1 ระยะศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นการศึกษาเชิงสำรวจในกลุ่มตัวอย่าง ชาวชุมชนกำหนดขนาดตัวอย่างและวิธีการเลือกตัวอย่างเป็นการคัดเลือกแบบโควตา (Quota Sampling) ตามกลุ่มผู้นำ ประชาชนชาวบ้าน และชาวชุมชน โดยใช้เกณฑ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key Informant Person) ที่ให้ข้อมูลได้หลากหลาย ตามลักษณะทางบุคคล เวลา สถานที่ เพื่อยืนยันข้อมูลตามหลักการของเทคนิคสามเส้า (Triangulation) (องอาจ นัยวัฒน์, 2549, น. 139) แล้วทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน โดยการคัดเลือกๆ หมู่บ้านละ 10 คน จำแนกเป็นผู้นำ 1 คน ประชาชน/แกนนำ 5 คน ชาวชุมชนชนบท 4 คน) และผู้บริหารและครูโรงเรียนบ้านหมากมาย 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 45 คน

การศึกษาระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 โรงเรียนบ้านหมากมาย ปีการศึกษา 2559 จำนวน 73 คน

3.2.2.2 ระยะพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นคณะวิพากษ์ ประเมินและยืนยันรูปแบบ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูผู้สอนจำนวน 3 คน ประชาชนชาวบ้าน/ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์ จำนวน 5 คน อาจารย์มหาวิทยาลัย ราชภัฏมหาสารคาม จำนวน 2 คน พัฒนาการอำเภอผู้รับผิดชอบ จำนวน 1 คน และผู้ใหญ่บ้าน/กรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน

3.2.2.3 ระยะศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น และศึกษาระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนหลังการใช้รูปแบบ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาผลการใช้

รูปแบบฯ ใช้ในการศึกษาระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่น ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2560 จำนวน 73 คน

3.3 เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม เพื่อแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ดูแลการสร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. ดร.ชวลิต จันทร์ศรี อดีตผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3
2. นายระพีณ สุวรรณมุข ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ อดีตผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายโสธร เขต 2
3. ดร.อาทิตย์ อัจหาญ อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยและประเมินผล คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
4. ดร.ประหยัด ทิทา ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนอนุบาลกาฬสินธุ์
5. ดร.ดำรง มูลป้อม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดงบังนาแก้ววิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้ คือ
  - 1.1 แบบสัมภาษณ์ครู ชุมชนชาวบ้าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยกำหนดประเด็นคำถามสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประเด็นคำถามสำหรับการเรียนรู้ตามหลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา (ครอบคลุมด้านความตระหนัก ความรู้ เจตคติ ทักษะ ความสามารถ ประเมินผล การมีส่วนร่วม) และประเด็นคำถามสำหรับการมีส่วนร่วม (ครอบคลุมด้านวางแผน กระทำ ตรวจสอบ แก้ไข) ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 2 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและกลุ่มแบบกึ่งโครงสร้าง
  - 1.2 แบบสอบถามชุมชนชาวบ้าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ในข้อ 1.1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจำนวน 1 ชุด แยกเป็น 4 ตอนได้แก่
    - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานภาพ สมรส รายได้เฉลี่ย การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ตำแหน่งในชุมชน และการเป็นสมาชิกองค์กรในชุมชน

ตอนที่ 2 ระดับปฏิบัติตนในการเรียนรู้ตามหลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือก (Rating Scale) ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ระดับปฏิบัติตนการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การปลูกข้าวอินทรีย์ โดยให้เลือกตอบ 3 ตัวเลือก (Rating Scale) ได้แก่ ทำประจำทำบางครั้ง และนานๆ ทำครั้ง และ

ตอนที่ 4 คำถามปลายเปิดด้านความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการเรียนรู้ตามหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา และการมีส่วนร่วม

1.3 แบบประเมินรูปแบบ เป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีต่อรูปแบบฯ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถาม 1 ข้อ และเป็นประเภทเลือกตอบ 5 ตัวเลือก (เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด) ตอนที่ 2 คำถามปลายเปิดสำหรับเสนอแนะรูปแบบและอื่นๆ

1.4 แบบสอบถามระดับความคิดเห็นด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถาม 1 ข้อ และเป็นประเภทเลือกตอบ 5 ตัวเลือก (เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย และเหมาะสมน้อยที่สุด) ตอนที่ 2 คำถามปลายเปิดสำหรับเสนอแนะรูปแบบและอื่นๆ

1.5 แบบประเมินกระบวนการระหว่างการทำโครงการ 5 ระยะ และแบบประเมินหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ เพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบ เป็นลักษณะการประเมินการปฏิบัติ กิจกรรมระดับดำเนินงาน 5 ระดับ จากมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

1.6 แบบสังเกตพฤติกรรมการมีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

2. การสร้างเครื่องมือการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ครู ชุมชนชาวบ้าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา มีขั้นตอนสร้าง ดังนี้

2.1.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ครอบคลุมขอบข่ายการเรียนรู้ทางหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา (ความตระหนัก ความรู้ เจตคติ ทักษะ ความสามารถประเมินผลและการมีส่วนร่วม) การมีส่วนร่วม (วางแผน กระทำ ตรวจสอบ แก้ไข) และการปลูกข้าวอินทรีย์ (ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจิตใจ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม)

2.1.2 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา หรือ ผู้เชี่ยวชาญ ดูเนื้อหาสาระว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ แล้วนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสม

2.1.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองกับชาวชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 คน และนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 5 คน (นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2559) เพื่อตรวจสอบภาษาที่ใช้ในการตั้งคำถามว่าชาวชุมชนมีความเข้าใจในคำถามที่ถามหรือไม่ และความเป็นไปได้ เหมาะสมกับการใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2.1.4 นำแบบสัมภาษณ์มาแก้ไขปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่าย และเหมาะสมกับชาวชุมชนชนบท นักเรียน และรายงานผลให้กับอาจารย์ที่ปรึกษารับทราบ

2.1.5 ผลการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษาแล้วนำไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างจริง

2.2 แบบสอบถามชุมชนชาวบ้าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.2.1 กำหนดขอบข่ายการเรียนรู้ (ครอบคลุมด้านจิตใจ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และสังคมและวัฒนธรรม) ประเด็นคำถามสำหรับการเรียนรู้ทางหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา (ครอบคลุมด้านความตระหนัก ความรู้ เจตคติ ทักษะ ความสามารถประเมินผลการมีส่วนร่วม) และประเด็นคำถามสำหรับการมีส่วนร่วม (ครอบคลุมด้านวางแผน กระทำ ตรวจสอบ แก้ไข) ทำการออกแบบแบบสอบถามโดยร่างข้อคำถามให้ครอบคลุม

2.2.2 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พิจารณาเนื้อหาและโครงสร้างว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ แล้ววัดความตรงเชิงโครงสร้าง เชิงเนื้อหา และภาษาที่ใช้ แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC. Index) โดยคัดเลือกค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 0.5 – 1.0 ผลพบว่าได้ค่า IOC. = 0.66-1.0 แล้วนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไขภาษาให้เหมาะสม ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC. Index) = 1.00

2.2.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองกับครูในสังกัดศูนย์เครือข่ายที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 3 คน ชาวชุมชนชนบทที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบภาษาที่ใช้ในการตั้งคำถามว่าชาวชุมชนชนบทมีความเข้าใจในคำถามที่ถามหรือไม่

2.2.4 นำแบบสอบถามมาแก้ไขปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่าย และเหมาะสมกับชาวชุมชน ชนบทในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่หมู่บ้านที่ศึกษา จำนวน 10 คน แล้วนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ด้วยตนเองอีกครั้งโดยนัดขอรับคำปรึกษาล่วงหน้าก่อนเข้าพบ แล้วรายงานผลให้กับอาจารย์ที่ปรึกษารับทราบ

2.2.5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับชาวชุมชนชนบทจำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้เทคนิค

Item-total Correlation (ยุทธ ไกยวรรณ, 2550, น. 91) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.83 และค่าอำนาจจำแนกทั้งหมด 0.74

2.3 แบบประเมินรูปแบบ มีขั้นตอนสร้าง ดังนี้

2.3.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสร้างแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฯ ตามที่ได้มาจากผลการศึกษาในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ของการศึกษาในครั้งนี้

2.3.2 นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ดูเนื้อหาสาระว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

2.3.3 นำแบบประเมินที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปประเมินโดยสอบถามปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน

2.3.4 นำแบบประเมินมาแก้ไขตามคำแนะนำ ปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่ายและเหมาะสมกับชาวชุมชนชนบท แล้วรายงานผลให้อาจารย์ที่ปรึกษารับทราบ แล้วนำไปทดลองใช้ในกลุ่มตัวอย่างจริง

2.4 แบบสอบถามระดับความคิดเห็นด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

2.4.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างแบบสอบถาม

2.4.2 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน พิจารณาเนื้อหาและโครงสร้างว่ามีความเหมาะสมกับการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ แล้ววัดความตรงเชิงโครงสร้าง เชิงเนื้อหา และภาษาที่ใช้ แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC. Index) โดยคัดเลือกค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 0.5 – 1.0 ผลพบว่าได้ค่า IOC. = 0.66-1.0 แล้วนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงแก้ไขภาษาให้เหมาะสม ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC. Index) = 1.00

2.4.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัก (Cronbach's Alpha Coefficient) และหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อโดยใช้เทคนิค Item-Total Correlation (ยุทธ ไกยวรรณ, 2550, น. 91) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.88 และค่าอำนาจจำแนกทั้งหมด 0.85

2.5 แบบประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ แบ่งเป็นแบบประเมินกระบวนการ 5 ระยะ และแบบประเมินหลังกระบวนการ

2.5.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างแบบสังเกตฯ

2.5.2 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน
ดูเนื้อหาสาระว่ามีความเหมาะสมแบบสังเกตที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปประเมิน

2.5.3 นำแบบประเมินมาแก้ไขตามคำแนะนำ ปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่ายและ
เหมาะสมกับนักเรียน แล้วรายงานผลให้อาจารย์ที่ปรึกษารับทราบ แล้วนำไปทดลองใช้ในกลุ่ม
ตัวอย่างจริง

2.6 แบบสังเกตพฤติกรรมกรมการมีจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

2.6.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างแบบสังเกตฯ

2.6.2 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน
ดูเนื้อหาสาระว่ามีความเหมาะสมแบบสังเกตที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปประเมิน

2.6.3 นำแบบประเมินมาแก้ไขตามคำแนะนำ ปรับภาษาให้เข้าใจได้ง่ายและ
เหมาะสมกับนักเรียน แล้วรายงานผลให้อาจารย์ที่ปรึกษารับทราบ แล้วนำไปทดลองใช้ในกลุ่ม
ตัวอย่างจริง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 ดังต่อไปนี้

1. ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ขออนุญาตลงพื้นที่วิจัย แจ่งสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4 และโรงเรียนบ้านหมากมาย
2. ประสานเจ้าหน้าที่งานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน
3. ลงพื้นที่เพื่อสังเกต และดูบันทึกข้อมูลบริบททั่วไป และจัดหมวดหมู่กิจกรรมพอเพียง
ตามกรอบแนวคิดที่วางไว้ ในแบบสัมภาษณ์
4. ศึกษารายงานของหมู่บ้านจากเอกสาร และจัดทำกรอบบัญชีรายชื่อประชากรอายุ 15 ปี
ขึ้นไป พร้อมจำแนกรายชื่อตามการเป็นและไม่เป็นสมาชิกองค์กรกลุ่มในชุมชน และสอบถามหาบุคคล
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มของแต่ละหมู่บ้าน
5. จัดเตรียมสมุดบันทึกทั่วไป และแบบสัมภาษณ์ พร้อมประสานงานกลุ่มตัวอย่างเพื่อ
ศึกษาเชิงลึก พร้อมนัดหมายไว้ล่วงหน้า โดยใช้หลักการยืนยันคุณภาพข้อมูลด้วยแหล่งข้อมูลของ
เทคนิคสามเส้า (Triangulation) คือ กลุ่มผู้นำ/คณะกรรมการ และชาวชุมชนชนบททั่วไป
6. นำแบบสอบถาม นำแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สร้างไว้ ไปสังเกต
สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย และเก็บข้อมูลตามบริบทของงานวิจัย ในการสัมภาษณ์และตอบ
แบบสอบถามของชุมชนชาวบ้าน กระทำโดยการจัดเวทีชาวบ้าน

6. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และแยกหมวดหมู่องค์ประกอบของรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วม

7. นำแบบสอบถามระดับจิตสำนึกสอบถามกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และ มัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 จำนวน 73 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 2 การจัด Focus Group เพื่อพัฒนารูปแบบฯ ดังต่อไปนี้

1. ทำหนังสือเชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 ท่าน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม

2. ประสานสถานที่ และจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เอกสารในการประชุม

3. จัดกิจกรรม Focus Group

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 3 เพื่อประเมินการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน และเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกของนักเรียน หลังการใช้รูปแบบ

1. เก็บข้อมูลแบบสอบถามวัดระดับจิตสำนึกกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2560 หลังการใช้รูปแบบ

2. นำแบบประเมินกระบวนการ และประเมินหลังเสร็จสิ้นกระบวนการสอบถามระดับ จิตสำนึกสอบถามกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 73 คน ตามระยะการวิจัย

3. ผู้วิจัยสรุปผลการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมด้านจิตสำนึกกรก้องถิ่นของนักเรียน

4. วิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอผลแก่อาจารย์ที่ปรึกษา

3.5 การจัดการกระทำกับข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การจัดการกระทำกับข้อมูล มีดังนี้

3.5.1.1 กรณีแบบสอบถาม แบบประเมิน กรณีข้อมูลเชิงปริมาณ ได้นำเข้าข้อมูลใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์สำหรับการประมวลผลหรือการจัดการข้อมูล เพื่อตรวจสอบข้อมูล เบื้องต้นด้วยการพิจารณาค่าของข้อมูลที่ผิดปกติ ข้อมูลที่สูญหายไป ในขณะที่ป้อนข้อมูล แล้วทำการ แก้ไข

3.5.1.2 กรณีแบบสัมภาษณ์ สังเกตและข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเชิงคุณภาพ ได้ทำการประมวลผลด้วยการจัดหมวดหมู่ ตีความ แยกแยะข้อมูลตาม วัตถุประสงค์และโครงสร้างเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยในแต่ละระยะที่ศึกษา

3.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

3.5.2.1 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ทำการแจกแจงความถี่ข้อมูลในแต่ละตอนของแบบสอบถามเพื่อแจกแจงค่าจำนวน ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่าผิดปกติ (Outlier) ค่าข้อมูลที่สูญหาย (Missing) แล้วพิจารณาปรับปรุงแก้ไขก่อนวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำคะแนนเฉลี่ยโดยภาพรวมและรายด้านของการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาฯไปเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

3.5.2.2 เตรียมนำคะแนนที่ได้มาเปรียบเทียบตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย และทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้ตามหลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และการมีส่วนร่วม

3.5.2.3 กรณีวิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบความแปรปรวนทางเดียว เปรียบเทียบระดับจิตสำนึก ก่อน-หลัง การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

3.5.2.4 แบบประเมินกระบวนการเพื่อหาประสิทธิภาพของรูปแบบ นำคะแนน 5 ระดับ แปลงเป็นคะแนนร้อยละ

3.5.2.5 สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเตรียมสร้างรูปแบบจากข้อมูลที่ได้มาทั้งหมด และวิเคราะห์ และสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

3.5.2.6 นำข้อมูลจากข้างต้นมาสังเคราะห์และทำการพัฒนารูปแบบฯ แล้วนำข้อมูลและรูปแบบที่ได้ไปขอรับคำปรึกษาปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นนำมาปรับปรุง

3.5.2.7 นำรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นของนักเรียนไปเผยแพร่ และทดลองใช้ต่อไป

สำหรับเกณฑ์การแปลผลข้อมูล สามารถแยกการวัดผลตามเครื่องมือแต่ละประเภทได้ดังนี้

1. ข้อมูลเชิงพรรณนาทั่วไป มีดังนี้

1.1 กรณีข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามการเรียนรู้ฯ นำผลการสอบถาม

ตอนที่ 1 มาตรฐานสอบหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนใน

ตอนที่ 2 การปฏิบัติของแต่ละระดับในการเรียนรู้ และการปลูกข้าวอินทรีย์

กำหนดตัวเลขแทนตั้งแต่ 1-5 คะแนน ซึ่งใช้เกณฑ์ดังนี้

มากที่สุด กำหนดให้ 5 คะแนน

มาก กำหนดให้ 4 คะแนน

ปานกลาง กำหนดให้ 3 คะแนน

น้อย กำหนดให้ 2 คะแนน

น้อยที่สุด/ไม่ปฏิบัติ กำหนดให้ 1 คะแนน

จากนั้นนำค่าคะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2551, น. 78-79)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีระดับการเรียนรู้/ปฏิบัติมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีระดับการเรียนรู้/ปฏิบัติมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีระดับการเรียนรู้/ปฏิบัติปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีระดับการเรียนรู้/ปฏิบัติน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีระดับการเรียนรู้/ปฏิบัติที่น้อยที่สุด

1.2 แบบสอบถามการมีส่วนร่วมฯ ตอนที่ 3 นำมากำหนดตัวเลข แทนระดับคะแนน ตั้งแต่ 1 – 3 โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมาย ดังนี้ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2551, น. 78-79)

ทำเป็นประจำ กำหนดให้ 3 คะแนน

ทำเป็นบางครั้ง กำหนดให้ 2 คะแนน

นานๆ ทำครั้ง/ไม่ปฏิบัติ กำหนดให้ 1 คะแนน

จากนั้นนำค่าคะแนนการมีส่วนร่วมที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์ Mid Point ในการแปลความหมาย ดังนี้ (ยุทธ ไกยวรรณ, 2550, น. 91)

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.00 หมายถึง มีส่วนร่วมปฏิบัติมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีส่วนร่วมปฏิบัติปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีส่วนร่วมปฏิบัติที่น้อย

1.3 แบบประเมิน กำหนดตัวเลขแทนคะแนนตั้งแต่ 1 – 5 จากเหมาะสมน้อยที่สุด ถึง เหมาะสมมากที่สุด ตามลำดับ แล้วนำค่าคะแนนที่ได้ไปหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) โดยใช้เกณฑ์ Mid Point ในการแปลความหมาย ดังนี้ (ยุทธ ไกยวรรณ, 2550, น. 91)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง เหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง เหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

2. ข้อมูลตามแต่ละวัตถุประสงค์ที่วางไว้ สำหรับการเปรียบเทียบเชิงอ้างอิง มีดังนี้

2.1 นำค่าสถิติเชิงอนุมานที่ได้ตามสมมุติฐานไปเปรียบเทียบกับโอกาสผิดพลาดในการทดสอบสมมุติฐานทางสถิติที่วางไว้ (ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05)

2.2 พิจารณาตัดสินใจสรุปในแต่ละสมมุติฐานการวิจัยของการศึกษาคั้งนี้และเตรียมแปลผลข้อมูลตามแต่ละวัตถุประสงค์ที่วางไว้

3.6 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 สถิติที่หาคุณภาพเครื่องมือ ใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้านการเรียนรู้ตามหลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และการมีส่วนร่วม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient หรือ α - Coefficient) ส่วนการหาค่าอำนาจจำแนก ใช้ Item-total Correlation

3.6.2 สถิติพื้นฐาน ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง นำเสนอด้วย ค่าจำนวน ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.6.2 สถิติหาประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพของผลลัพธ์ ใช้ค่าร้อยละ

3.6.3 สถิติทดสอบสมมุติฐาน ใช้สถิติการทดสอบ t-test (Dependent Sample) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 109)

3.7 ผลที่จะได้รับ

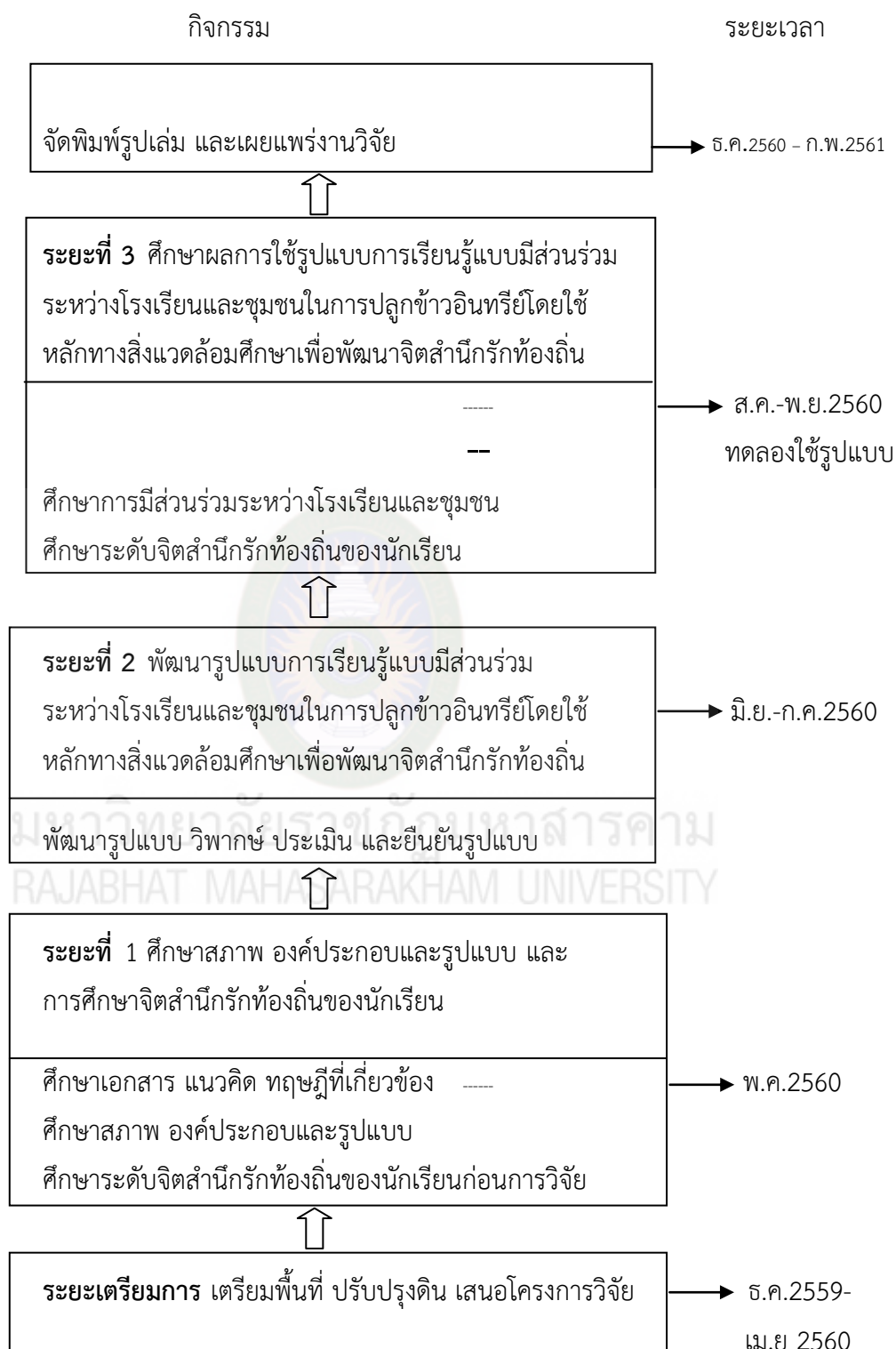
3.7.1 ทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา องค์ประกอบ ของการมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านหมากมาย เพื่อเป็นข้อมูล สารสนเทศในการการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

3.7.2 ทำให้ได้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

3.7.3 นักเรียนมีระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นสูงขึ้น

การออกแบบงานวิจัย ตามภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 การออกแบบงานวิจัย

ตารางที่ 3.1

สรุปขั้นตอนและวิธีการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ระยะการวิจัย/ วัตถุประสงค์การวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	ขั้นตอน/การดำเนินงาน	เครื่องมือและสถิติการวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพ ปัจจุบัน ปัญหา และ ความต้องการ	แหล่งข้อมูล - ข้อมูล เอกสาร ที่เกี่ยวข้อง - ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบ โควต้า - ผลการตอบแบบสอบถามระดับ จิตสำนึกรักท้องถิ่นของ นักเรียน	1. ศึกษาเอกสาร 2. สร้างแบบสอบถาม แบบ สัมภาษณ์ 3. เก็บข้อมูล 4. จัดเวทีชาวบ้าน 5. สรุป และร่างรูปแบบ 6. สร้างเครื่องมือวิจัย	เครื่องมือวิจัย 1.แบบวัดระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่น 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. เอกสาร อุปกรณ์ ที่ใช้ในงานเวที ชาวบ้าน	- ทำให้ทราบสภาพ องค์ประกอบ รูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนและชุมชน และระดับ จิตสำนึกของนักเรียน เป็นข้อมูล ในการจัดทำร่างรูปแบบการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน และชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์
วัตถุประสงค์การวิจัย - ศึกษาสภาพการมีส่วน ร่วม ร่างรูปแบบ - ศึกษาระดับจิตสำนึกของ นักเรียน	กลุ่มตัวอย่าง - กลุ่มตัวอย่างแบบโควต้า 30 คน - นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1,2 ปีการศึกษา 2559		สถิติที่ใช้ สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน การพรรณนา วิเคราะห์ หาค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญในการ พิจารณาเครื่องมือ	โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ระยะการวิจัย/ วัตถุประสงค์การวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	ขั้นตอน/การดำเนินงาน	เครื่องมือและสถิติการวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียน และชุมชนในการปลูก ข้าวอินทรีย์โดยใช้หลัก ทางสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตสำนึก ท้องถิ่น	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง - กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือ ผู้เชี่ยวชาญ	1. เตรียมร่างรูปแบบฯ จากข้อมูล ในระยะเวลาที่ 1 2. จัดกิจกรรม Focus Group 3. สรุป ประเมิน ยืนยันรูปแบบ และให้ข้อเสนอแนะ	เครื่องมือ - เอกสารร่างรูปแบบ และวัสดุ อุปกรณ์ในการ Focus Group สถิติการวิจัย - การหาค่า IOC	รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการ ปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทาง สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนา จิตสำนึกท้องถิ่น
วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบการ เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและ ชุมชนในการปลูกข้าว อินทรีย์โดยใช้หลักทาง สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อ พัฒนาจิตสำนึก ท้องถิ่น				

(ต่อ)

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ระยะการวิจัย/ วัตถุประสงค์การวิจัย	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง	ขั้นตอน/การดำเนินงาน	เครื่องมือและสถิติการวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
ระยะที่ 3 ศึกษาผลการใช้ รูปแบบการเรียนรู้ฯ และศึกษาระดับ จิตสำนึกรักท้องถิ่นของ นักเรียน	แหล่งข้อมูล/กลุ่มตัวอย่าง - กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือ ผู้เชี่ยวชาญ - นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น	1. จัด Focus Group 2. เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของ นักเรียน 3. เก็บข้อมูลประเมินกระบวนการ และประเมินผลลัพธ์ 4. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล	เครื่องมือ -รูปแบบการเรียนรู้ฯ - แบบสอบถามระดับจิตสำนึก รักท้องถิ่นของนักเรียน - แบบประเมินกระบวนการและ ผลลัพธ์ -แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ สถิติการวิจัย สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อย ละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน E1/E2การพรรณนาวิเคราะห์ และการทดสอบ t-test	- รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการ ปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทาง สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนา จิตสำนึกรักท้องถิ่น ที่มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล - นักเรียนมีระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่น สูงขึ้น
วัตถุประสงค์การวิจัย 1. เพื่อศึกษาผลการใช้ รูปแบบฯ 2. เพื่อเปรียบเทียบระดับ จิตสำนึกรักท้องถิ่นของ นักเรียน				

บทที่ 4

สภาพบริบทพื้นที่วิจัย

4.1 บริบทชุมชน

ชุมชนบ้านหมากมาย

จากข้อมูลด้านเอกสารของทางอำเภอ การสัมภาษณ์ผู้รู้เชิงลึกและการเก็บแบบสอบถามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน สามารถนำเสนอบริบทชุมชนในชุมชนต่างๆ ได้ดังนี้

บ้านหมากมาย หมู่ที่ 3

(บ้านหมากมาย หมู่ที่ 3, 2558, น. 1-31)

1. ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

บ้านหมากมายหมู่ที่ 3 ได้อพยพมาจากบ้านสร้างสา ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านปัจจุบัน ประมาณ 1 กิโลเมตร ในสมัยนั้นได้เกิดโรคระบาดการป้องกันและรักษาไม่ดี เหมือนปัจจุบันนี้ คนแต่ก่อนเขาถือว่าบ้านเดือดจึงได้อพยพหนีไปคนละทิศละทาง ส่วนหนึ่งได้มาตั้งเป็นบ้านหมากมาย ในปัจจุบันเป็น พ.ศ. ไตไม่มีใครรู้ และคนที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งไม่ทราบเพราะไม่มีผู้ทำประวัติไว้ เพราะเป็นเวลานาน 200-300 ปี มาแล้ว เหตุที่เขาตั้งชื่อบ้านหมากมาย เพราะเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เรียกว่าต้นหมากมายปัจจุบันยังมีอยู่ บ้านหมากมายเดิมมีประมาณ 20 ครัวเรือน เป็นบ้านฝากของบ้านกลาง ในราวปี พ.ศ.2470 หลวงบรรจงกำนัน ตำบลกลางได้แต่งตั้งหลวงพรม สาละวัน เป็นผู้ช่วยประจำหมู่บ้าน ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2482 ก็ได้ตั้งเป็นหมู่บ้านและได้แต่งตั้งนาย ชู วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหมากมาย หมู่ 3 และได้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดบ้านหมากมายต่อมาในราวปี พ.ศ. 2494 ก็ได้ย้ายโรงเรียนออกจากวัดไปตั้งทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2512 นายชู วิภาหะ เกษียณอายุได้แต่งตั้ง นายช้อน วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้ย้ายโรงเรียนไปทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เพราะที่เดิมไม่กว้างพอ และได้ตัดถนนเป็นซอยมาตรฐาน นายช้อน วิภาหะ เกษียณอายุ พ.ศ.2518 จึงได้เลือกตั้ง นายสอน โตนันท์ เป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน นายสอน โตนันท์ เสียชีวิตปี พ.ศ. 2525 ได้เลือก นายวงศ์ อินทวงค์ นายคำแปลง วิภาหะ ได้เกษียณอายุตามลำดับของอายุราชการ ปัจจุบันมีนาย วิเชียร วันดี เป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านหมากมาย หมู่ 3

2. ข้อมูลประชากร,อาชีพ,รายได้,จำนวนประชากร
  - 2.1 จำนวนครัวเรือน 210 ครัวเรือน
ประชากร 734 คน ชาย 383 คน หญิง 351 คน
  - 2.2 อาชีพหลัก (1) ทำนา จำนวน 210 ครัวเรือน
  - 2.3 อาชีพเสริม (1) รับจ้างทั่วไป จำนวน 115 ครัวเรือน
    - 2.3.1 ค้าขาย จำนวน 7 ครัวเรือน
    - 2.3.2 สวนยางพาราจำนวน 42 ครัวเรือน
    - 2.3.3 เลี้ยงสัตว์ โค-กระบือจำนวน 58 ครัวเรือน
  - 2.4 รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 33,000 บาท/ครัวเรือน/ปี
  - 2.5 รายได้นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 15,000 บาท/ครัวเรือน/ปี
  - 2.6 รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2554) 40,794 บาท/คน/ปี
  - 2.7 ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี)
2. ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน/ชุมชน
  - 2.1 พื้นที่อยู่อาศัย 136 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 3,892 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง
  - 2.2 พื้นที่ทำนา 2,716 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 420 ไร่ พื้นที่ทำสวน 323 ไร่
  - 2.3 พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 421 ไร่
  - 2.4 ป่าชุมชน 1 แห่ง คือ จำนวน 121 ไร่
  - 2.5 แหล่งน้ำสาธารณะ 2 แห่ง
  - 2.6 ประปา 1 แห่ง ผู้ใช้ 210 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ 2 แห่ง
  - 2.7 โรงเรียน (ระดับประถมศึกษา-มัธยมตอนต้น) 1 แห่ง วัด 1 แห่ง
  - 2.8 จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 210 ครัวเรือน ร้อยละ.100.....
  - 2.9 โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง ส่วนตัว (เบอร์บ้าน) 40 เครื่อง
  - 2.10 โทรศัพท์มือถือ 430 เครื่อง
  - 2.11 หอกระจายข่าว 1 แห่ง วิทยุชุมชน.-.แห่ง
  - 2.12 ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน - แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง
  - 2.13 ศาลาประชาคม/ 1 แห่ง
3. ข้อมูลงานประเพณี/แหล่งท่องเที่ยว
  - 3.1 บุญบั้งไฟ เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน
  - 3.2 เทียนพรรษา เดือนกรกฎาคม ในระหว่างวันที่ 17 -30 กรกฎาคม
  - 3.3 สงกรานต์ เดือนเมษายน ในระหว่างวันที่ 12-15 เมษายน
  - 3.4 ออกพรรษา เดือน ตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน

ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม มีกลุ่มอาสาสมัครเกษตร มีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลและ **ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตร** อาสาพัฒนาชุมชน สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ มีจุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีบุญบั้งไฟ

จุดอ่อนของชุมชน คือ ขาดความรู้ในด้านการเกษตร ใช้สารเคมีในการเกษตร และขาดจิตสำนึกในการป้องกันโรค

โอกาสของชุมชน คือ ทำคลองส่งน้ำผ่านพื้นที่การเกษตร มีถนนสู่ไร่นา ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร และชลประทานแหล่งน้ำ

ข้อจำกัดของชุมชน คือ ท้องถิ่นขาดแคลนงบประมาณ ชาวบ้านยากจน

4. ประเภทและปัญหาของชุมชน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนยังไม่เป็นคอนกรีตทุกสายในหมู่บ้าน น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ไฟฟ้าตามจุดต่าง ๆ กระจายไม่เพียงพอ

ด้านเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ชาวบ้านไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ชุมชนดูแลไม่ทั่วถึงทำให้เยาวชนเสี่ยงต่อ ยาเสพติด ไม่เห็นความสำคัญของการไปใช้สิทธิ์

ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี วิทยุรับฟังการเรียน การเรียนต่ำต่ำ เด็กติด ยาเสพติด ก่ออาชญากรรม ชุมชนไม่ค่อยสนใจข่าวสารบ้านเมือง บุคลากรในการถ่ายทอดภูมิปัญญาน้อย

ด้านสาธารณสุข ชุมชนไม่ค่อยออกกำลังกาย พื้นที่ชุมชนมีน้ำขัง

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรม

วิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ของหมู่บ้าน

วิสัยทัศน์ อยากให้ชุมชนมีความเจริญ ได้รับการศึกษาหาความรู้ ได้มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง มีโรงเรียนมัธยมตอนปลายในชุมชน

พันธกิจ

1. ชุมชนจะต้องสามัคคีให้ความร่วมมือในหมู่คณะ
2. สร้างความเข้มแข็งในชุมชน กำหนดแผนต่าง ๆ
3. เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
4. แต่งตั้งกรรมการในหมู่บ้าน รับผิดชอบหน้าที่ในแต่ละด้าน

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. จัดให้มีการประชุมแกนนำครัวเรือนละ 1 คน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดทำกฎระเบียบของหมู่บ้าน โดยการจัดประชาคมเพื่อการยอมรับในกฎหมายหมู่บ้าน
3. จัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน
4. ให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน เพื่อดำเนินการในหมู่บ้าน
5. ปลุกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ทุกครัวเรือน
6. ทำปุ๋ยอินทรีย์ ใช้เพื่อลดรายจ่ายและสารเคมีตกค้าง
7. จัดตั้งกลุ่มภูมิปัญญาไทยในชุมชน
8. ทุกครัวเรือนมีการออมเพื่อมีทุนสำรองใช้ในครัวเรือนและประหยัดลดรายจ่ายไม่ซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น

ไม่จำเป็น

9. ช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
10. ให้การสงเคราะห์และดูแลผู้สูงอายุ เด็กและผู้พิการหรือผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือ

เกื้อกูลในชุมชน

11. ทุกครัวเรือนลดละเลิกสิ่งอบายมุข
12. อบต. ผู้นำเสนอของบประมาณมาดำเนินการแก้ไขส่วนที่เป็นปัญหาในชุมชน

บ้านหมากมาย หมู่ที่ 13

(บ้านหมากมาย หมู่ที่ 13, 2558, น. 1-29)

ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

เดิมเป็นบ้านหมากมายหมู่ที่ 3 ได้อพยพมาจากบ้านสร้างสา ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร ในสมัยนั้นได้เกิดโรคระบาดการป้องกันและรักษาไม่ดี เหมือนปัจจุบันนี้ คนแต่ก่อนเขาถือว่าบ้านเดือดจึงได้อพยพหนีไปคนละทิศละทาง ส่วนหนึ่งได้มาตั้งเป็นบ้านหมากมาย ในปัจจุบันเป็น พ.ศ. ไตไม่มีใครรู้ และคนที่เป็นผู้นำในการก่อตั้งไม่ทราบเพราะไม่มีผู้ทำประวัติไว้ เพราะเป็นเวลานาน 200-300 ปี มาแล้ว เหตุที่เขาตั้งชื่อบ้านหมากมาย เพราะเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง เรียกว่าต้นหมากมายปัจจุบันยังมีอยู่ บ้านหมากมายเดิมมีประมาณ 20 ครัวเรือน เป็นบ้านฝากของ บ้านกลาง ในราวปี พ.ศ.2470 หลวงบรรจง กำนัน ตำบลกลางได้แต่งตั้งหลวงพรม สาละวัน เป็นผู้ช่วยประจำหมู่บ้าน ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2482 ก็ได้ตั้งเป็นหมู่บ้านและได้แต่งตั้งนาย ชู วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหมากมาย หมู่ 3 และได้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดบ้านหมากมายต่อมาในราวปี พ.ศ. 2494 ก็ได้ย้ายโรงเรียนออกจากวัดไปตั้งทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2512 นายชู วิภาหะ เกษียณอายุได้ แต่งตั้ง นายช้อน วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้ย้ายโรงเรียนไปทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เพราะที่เดิม ไม่กว้างพอ และได้ตัดถนนเป็นซอยมาตรฐาน นายช้อน วิภาหะ เกษียณอายุ พ.ศ.2518 จึงได้เลือกตั้ง นายสอน โตนันท์ เป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน นายสอน โตนันท์ เสียชีวิตปี พ.ศ. 2525

บ้านหมากมาย หมู่ 13 ได้แยกออกจากบ้านหมากมาย หมู่ 3 เมื่อปี พ.ศ. 2536 มีนายคำกอง อินทวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาหมู่ 13 ได้ขยายออกเป็นหมู่ 17 เมื่อนายคำกอง อินทวงศ์ หมดวาระเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2547 ต่อมาได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ คือนายสวน ไชยรัตน์ เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2547 จนถึงปัจจุบัน

ข้อมูลประชากร,อาชีพ,รายได้,จำนวนประชากร

1. จำนวนครัวเรือน 228 ครัวเรือน
ประชากร 627 คน ชาย 347 คน หญิง 280 คน
2. อาชีพหลัก (1) ทำนา จำนวน 228 ครัวเรือน
3. อาชีพเสริม (1) รับจ้างทั่วไป จำนวน 10 ครัวเรือน
(2) ทำไร่ จำนวน 1 ครัวเรือน
4. รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 70,000 บาท/ครัวเรือน/ปี
5. รายได้จอกภาคเกษตรเฉลี่ย 35,000_บาท/ครัวเรือน/ปี
6. รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2559) 45,675.56 บาท/คน/ปี
7. ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี)

ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน/ชุมชน

1. พื้นที่อยู่อาศัย 122 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 4,289 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง
2. พื้นที่ทำนา 3,171 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 215 ไร่ พื้นที่ทำสวน 647 ไร่
3. พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 244 ไร่ พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน (เขตสูบน้ำด้วยไฟฟ้า
คลองชลประทาน).....ไร่
4. ป่าชุมชน 2 แห่ง คือ ดงป่าช้า,ดงปู่ตา จำนวน 42 ไร่
5. แหล่งน้ำสาธารณะ 1 แห่ง
6. ประปา 2 แห่ง ผู้ใช้ 288 ครัวเรือน บ่อสาธารณะ = แห่ง
7. โรงเรียน (ระดับประถมศึกษา-มัธยมตอนต้น) = แห่ง วัด 1 แห่ง
8. จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 228 ครัวเรือน ร้อยละ..100.....
9. โทรศัพท์สาธารณะ = แห่ง ส่วนตัว (เบอร์บ้าน) = เครื่อง
10. โทรศัพท์มือถือ 430 เครื่อง
11. หอกระจายข่าว 1 แห่ง วิทยุชุมชน.....แห่ง
12. ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน = แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน = แห่ง
13. ศาลาประชาคม/ 1 แห่ง อื่น ๆ.....-

ข้อมูลงานประเพณี/แหล่งท่องเที่ยว

1. บุญบั้งไฟ เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน

2. เทียนพรรษา เดือนกรกฎาคม ในระหว่างวันที่ 17 -30 กรกฎาคม
3. สงกรานต์ เดือนเมษายน ในระหว่างวันที่ 12-15 เมษายน
4. ออกพรรษา เดือน ตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน

ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม มีกลุ่มอาสาสมัครเกษตร มีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล และ ประชาชน ชาวบ้านด้านการเกษตร อาสาพัฒนาชุมชน สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ มีจุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีบุญบั้งไฟ

จุดอ่อนของชุมชน คือ ขาดความรู้ในด้านการเกษตร ใช้สารเคมีในการเกษตร และขาดจิตสำนึกในการป้องกันโรค

โอกาสของชุมชน คือ ทำคลองส่งน้ำผ่านพื้นที่การเกษตร มีถนนสู่ไร่นา ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร และชลประทานแหล่งน้ำ

ข้อจำกัดของชุมชน คือ ท้องถิ่นขาดแคลนงบประมาณ ชาวบ้านยากจน

ประเภทและปัญหาของชุมชน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนยังไม่เป็นคอนกรีตทุกสายในหมู่บ้าน น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ไฟฟ้าตามจุดต่าง ๆ ละครแวกคุ้มไม่เพียงพอ

ด้านเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ชาวบ้านไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ชุมชนดูแลไม่ทั่วถึงทำให้เยาวชนเสี่ยงต่อ ยาเสพติด ไม่เห็นความสำคัญของการไปใช้สิทธิ์

ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี วิทยุร่นหลบการเรียน การเรียนตำตำ เด็กติดยาเสพติด ก่ออาชญากรรม ชุมชนไม่ค่อยสนใจข่าวสารบ้านเมือง บุคลากรในการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีน้อย

ด้านสาธารณสุข ชุมชนไม่ค่อยออกกำลังกาย พื้นที่ชุมชนมีน้ำขัง

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรม

วิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ของหมู่บ้าน

วิสัยทัศน์ อยากให้ชุมชนมีความเจริญ ได้รับการศึกษาหาความรู้ ได้มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง มีโรงเรียนมัธยมตอนปลายในชุมชน

พันธกิจ

1. ชุมชนจะต้องสามัคคีให้ความร่วมมือในหมู่คณะ
2. สร้างความเข้มแข็งในชุมชน กำหนดแผนต่าง ๆ
3. เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
4. แต่งตั้งกรรมการในหมู่บ้าน รับผิดชอบหน้าที่ในแต่ละด้าน
5. ชุมชนร่วมกันปลูกป่า

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. จัดให้มีการประชุมแกนนำครัวเรือนละ 1 คน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดทำกฎระเบียบของหมู่บ้าน โดยการจัดประชาคมเพื่อการยอมรับในกฎหมายหมู่บ้าน
3. จัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน
4. ให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน เพื่อดำเนินการในหมู่บ้าน
5. ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ทุกครัวเรือน
7. ทำปุ๋ยอินทรีย์ ใช้เพื่อลดรายจ่ายและสารเคมีตกค้าง
8. จัดตั้งกลุ่มภูมิปัญญาไทยในชุมชน
9. ทุกครัวเรือนมีการออมเพื่อมีทุนสำรองใช้ในครัวเรือนและประหยัดลดรายจ่ายไม่ซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น

ไม่จำเป็น

10. ช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
10. ให้การสงเคราะห์และดูแลผู้สูงอายุ เด็กและผู้พิการหรือผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน
12. ทุกครัวเรือนลดละเลิกสิ่งอบายมุข
13. อบต. ผู้นำ เสนอขอของบประมาณมาดำเนินการแก้ไขส่วนที่เป็นปัญหาในชุมชน

บ้านหมากมาย หมู่ที่ 17

(บ้านหมากมาย หมู่ที่ 17, 2558, น. 1-29)

ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

(บอกความเป็นมาของหมู่บ้าน, ที่มาของชื่อหมู่บ้าน, ผู้นำในการจัดตั้งหมู่บ้าน, จำนวนผู้นำหมู่บ้าน, และผู้นำหมู่บ้านปัจจุบัน)

เดิมเป็นบ้านหมากมายหมู่ที่ 3 ได้อพยพมาจากบ้านสร้างสา ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร ในสมัยนั้นได้เกิดโรคระบาดการป้องกันและรักษาไม่ดี เหมือนปัจจุบันนี้ คนแต่ก่อนเขาถือว่าบ้านเดือดจึงได้อพยพหนีไปคนละทิศละทาง ส่วนหนึ่งได้มาตั้งเป็นบ้านหมากมาย ในปัจจุบันเป็น พ.ศ. ไตไม่มีใครรู้ และคนที่เป็ผู้นำในการก่อตั้งไม่ทราบเพราะไม่มีผู้ทำประวัติไว้ เพราะเป็นเวลานาน 200-300 ปี มาแล้ว เหตุที่เขาตั้งชื่อบ้านหมากมาย เพราะเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง

เรียกว่าต้นหมากมายปัจจุบันยังพอมืออยู่ บ้านหมากมายเดิมมีประมาณ 20 ครัวเรือน เป็นบ้านฝากของบ้านกลาง ในราวปี พ.ศ.2470 หลวงบรรจง กำนัน ตำบลกลางได้แต่งตั้งหลวงพรหม สาละวัน เป็นผู้ช่วยประจำหมู่บ้าน ต่อมาในราวปี พ.ศ. 2482 ก็ได้ตั้งเป็นหมู่บ้านและได้แต่งตั้งนาย ชู วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านหมากมาย หมู่ 3 และได้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดบ้านหมากมายต่อมาในราวปี พ.ศ. 2494 ก็ได้ย้ายโรงเรียนออกจากวัดไปตั้งทางทิศใต้ของหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2512 นายชู วิภาหะ เกษียณอายุได้แต่งตั้ง นายช้อน วิภาหะ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้ย้ายโรงเรียนไปทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เพราะที่เดิมไม่กว้างพอ และได้ตัดถนนเป็นซอยมาตรฐาน นายช้อน วิภาหะ เกษียณอายุ พ.ศ.2518 จึงได้เลือกตั้ง นายสอน โตนันท์ เป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน นายสอน โตนันท์ เสียชีวิตปี พ.ศ. 2525

ต่อมาได้แยกออกเป็นบ้านหมากมายหมู่ที่ 17 เมื่อปี พ.ศ. 2544

โดยมีผู้ใหญ่บ้านเรียงลำดับได้ดังนี้

1. นายอรุณ ยอยเงิน พ.ศ. 2544-2547
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายประเทือง สีเทา
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นางเจียงคำ เหล็กดี
2. นายบุญเลิศ ประเสริฐ พ.ศ. 2548-
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายจำปา โมคติพิย์
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายทองแดง สังคะโห
3. นายวรจักร วันแสวง คนปัจจุบัน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายเที่ยง วรพุด
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นางอำมรณ ยีรัมย์

ข้อมูลประชากร, อาชีพ, รายได้, จำนวนประชากร

1. จำนวนครัวเรือน 161 ครัวเรือน
ประชากร 810 คน ชาย 413 คน หญิง 397 คน
2. อาชีพเสริม (1) รับจ้างทั่วไป จำนวน 80 ครัวเรือน
(2) เลี้ยงสัตว์ จำนวน 27 ครัวเรือน
(3) สวนยางพาราจำนวน 17 ครัวเรือน
(4) ค้าขาย จำนวน 3 ครัวเรือน
3. รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 25,000 บาท/ครัวเรือน/ปี
4. รายได้จกภาคเกษตรเฉลี่ย 20,000_บาท/ครัวเรือน/ปี
5. รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี 2554). 42,641.05 บาท/คน/ปี
6. ครัวเรือนยากจน (รายได้ไม่ถึง 23,000 บาท/คน/ปี) ปี 2554 จำนวน - ครัวเรือน

ข้อมูลสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน/ชุมชน

1. พื้นที่อยู่อาศัย 114 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 4,617 ไร่ ทำนาปีละ 1 ครั้ง
2. พื้นที่ทำนา 3,534 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 248 ไร่ พื้นที่ทำสวน 690 ไร่
3. พื้นที่การเกษตรอื่น ๆ 120 ไร่ พื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน (เขตสูบน้ำด้วยไฟฟ้า คลองชลประทาน).....-.....ไร่
4. ป่าชุมชน 1 แห่ง คือ ป่าชุมชนสาธารณะประโยชน์ จำนวน 75 ไร่
5. แหล่งน้ำสาธารณะ 2 แห่ง
6. ประปา 1 แห่ง ผู้ใช้ 161_ครัวเรือน บ่อสาธารณะ 18 แห่ง
7. โรงเรียน (ระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น) 1 แห่ง วัด _ แห่ง
8. จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 161 ครัวเรือน ร้อยละ..100.....
9. โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง ส่วนตัว (เบอร์บ้าน) 2 เครื่อง
10. โทรศัพท์มือถือ 450 เครื่อง
11. หอกระจายข่าว 1 แห่ง วิทยุชุมชน.....-.....แห่ง
12. ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน _ แห่ง
13. ศาลาประชาคม/ 1 แห่ง อื่น ๆ.....กองทุนหมู่บ้าน.....

ข้อมูลงานประเพณี/แหล่งท่องเที่ยว

1. บุญบั้งไฟ เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน ทำเพื่อรักษาวัฒนธรรมประเพณีอีสานไว้
2. เทียนพรรษา เดือนกรกฎาคม ในระหว่างวันที่ 17 -30 กรกฎาคม ทำทุกปีแบบ ประหยัด
3. สงกรานต์ เดือนเมษายน ในระหว่างวันที่ 12-15 เมษายน ทำพิธีรดน้ำดำหัวขอพร ผู้สูงอายุ
4. ออกพรรษา เดือน ตุลาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน ทำพิธีแบบวิถีชาวบ้าน บุญกฐิน

ข้อมูลด้านการบริหารหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม มีกลุ่มอาสาสมัครเกษตร มีคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลและ **ปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตร** อาสาพัฒนาชุมชน สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำสาธารณะเพื่อการเกษตร และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ มีจุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน ด้านประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีบุญบั้งไฟ

จุดอ่อนของชุมชน คือ ขาดความรู้ในด้านการเกษตร ใช้สารเคมีในการเกษตร และขาดจิตสำนึกในการป้องกันโรค

โอกาสของชุมชน คือ ทำคลองส่งน้ำผ่านพื้นที่การเกษตร มีถนนสู่วิถีนา ไฟฟ้าเพื่อการเกษตร และชลประทานแหล่งน้ำ

ข้อจำกัดของชุมชน คือ ท้องถิ่นขาดแคลนงบประมาณ ชาวบ้านยากจน

ประเภทและปัญหาของชุมชน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ถนนยังไม่เป็นคอนกรีตทุกสายในหมู่บ้าน น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ไฟฟ้าตามจุดต่าง ๆ ละครวมไม่เพียงพอ

ด้านเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย ชาวบ้านไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน

ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ชุมชนดูแลไม่ทั่วถึงทำให้เยาวชนเสี่ยงต่อ ยาเสพติด ไม่เห็นความสำคัญของการไปใช้สิทธิ์

ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี วิทยุร่นหลบการเรียน การเรียนต่ำต่ำ เด็กติด ยาเสพติด ก่ออาชญากรรม ชุมชนไม่ค่อยสนใจข่าวสารบ้านเมือง บุคลากรในการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีน้อย

ด้านสาธารณสุข ชุมชนไม่ค่อยออกกำลังกาย พื้นที่ชุมชนมีน้ำขัง

ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่า ส่วนรวมทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรม

วิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ของหมู่บ้าน

วิสัยทัศน์ อยากให้ชุมชนมีความเจริญ ได้รับการศึกษาหาความรู้ ได้มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง มีโรงเรียนมัธยมตอนปลายในชุมชน

พันธกิจ

1. ชุมชนจะต้องสามัคคีให้ความร่วมมือในหมู่คณะ
2. สร้างความเข้มแข็งในชุมชน กำหนดแผนต่าง ๆ
3. เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน
4. แต่งตั้งกรรมการในหมู่บ้าน รับผิดชอบหน้าที่ในแต่ละด้าน

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. จัดให้มีการประชุมแกนนำครัวเรือนละ 1 คน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
2. จัดทำกฎระเบียบของหมู่บ้าน โดยการจัดประชาคมเพื่อการยอมรับในกฎหมู่บ้าน
3. จัดทำแผนชุมชนของหมู่บ้าน
4. ให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงทุกครัวเรือน เพื่อดำเนินการในหมู่บ้าน
5. ปลุกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ทุกครัวเรือน
6. ทำปุ๋ยอินทรีย์ ใช้เพื่อลดรายจ่ายและสารเคมีตกค้าง
7. จัดตั้งกลุ่มภูมิปัญญาไทยในชุมชน

8. ทุกครัวเรือนมีการออมเพื่อมีทุนสำรองใช้ในครัวเรือนและประหยัดลดรายจ่ายไม่ซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น

9. ช่วยกันอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

10. ให้การสงเคราะห์และดูแลผู้สูงอายุ เด็กและผู้พิการหรือผู้ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

11. ทุกครัวเรือนลดละเลิกสิ่งอบายมุข

12. อบต. ผู้นำเสนอของบประมาณมาดำเนินการแก้ไขส่วนที่เป็นปัญหาในชุมชน

ข้อมูลโรงเรียนบ้านหมากมาย

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อโรงเรียนบ้านหมากมาย ที่ตั้งหมู่ 17 ตำบลกลาง อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โทร 0-4537-0660 e-mail website <http://www.banmarkmai.com> เปิดสอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื้อที่ 153 ไร่

เขตพื้นที่บริการ มี 3 หมู่บ้านได้แก่

บ้านหมากมายหมู่ที่ 3 บ้านหมากมาย หมู่ที่ 13 และบ้านหมากมายหมู่ที่ 17

ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

โรงเรียนบ้านหมากมาย ตั้งเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2482โดยมีนายสุข ยุพกรณ์ ศึกษาธิการอำเภอดงขุดม เป็นผู้จัดตั้งโดยให้แต่งตั้งให้ นายสมพร เจริญสุข เป็นครูใหญ่และมีนายจรศรีสุพรรณ เป็นครูสอนร่วมใช้ศาลาวัดเป็นอาคารเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4

พ.ศ.2510 นายลี โพธิสนธิ์ เป็นครูใหญ่ได้ย้ายมาจากศาลาวัดมาสร้างอาคารเรียนชั่วคราวในที่ดินของนายชู วิภาหะ ต่อมาเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2513 ทางราชการได้แต่งตั้งให้นายบุญมาก งามพันธ์ เป็นครูใหญ่แทนนายลี โพธิสนธิ์ พ.ศ. 2514 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน 3 ห้องเรียนใช้งบประมาณ 7,500 บาท จึงได้ปลูกสร้างบนที่ดินของโรงเรียนในเนื้อที่ 153 ไร่ และชาวบ้านได้สร้างหอประชุมชั่วคราว 1 หลัง พ.ศ. 2521 ได้รับงบประมาณสร้างหอประปา โดยชาวบ้านบริจาคเงินสมทบจำนวน 1,000,000 บาท พ.ศ. 2522ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1 ซ ใต้ถุนสูง 2 ห้องเรียนงบประมาณ 140,000 บาท และก่อสร้างส้วม 5 ที่นั่ง 1 หลังงบประมาณ 15,000 บาท

พ.ศ.2523 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ ป.1 ซ ใต้ถุนสูงจำนวน 2 ห้องเรียนหนึ่งหลังงบประมาณ 32,000 บาท พ.ศ. 2525 ได้รับงบประมาณต่อเติมชั้นล่างทั้งสองหลัง พ.ศ. 2526 ได้รับงบประมาณก่อสร้างส้วม 1 หลัง 3 ที่แบบ สปช. 601/26

พ.ศ. 2526 นายบุญมาก งามพันธ์ ได้ลาออกจากราชการโดยแต่งตั้งให้ นายบัญชา ห่อพราวม มาดำรงตำแหน่งแทน พ.ศ. 2527 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์แบบ สปช. 206/26 งบประมาณ 28,000 บาท

วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2529 ทางราชการได้แต่งตั้ง นายเสน่ห์ บัวงาม มาดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ปีการศึกษา 2533 ได้รับโครงการ กศ.พช. และได้เจาะบ่อน้ำบาดาลจากกรมทรัพยากรธรณี จำนวน 1 บ่อและได้สร้างถังเก็บน้ำฝนแบบ ผ.33 จำนวน 2 ชุด

พ.ศ. 2534 ได้รับงบประมาณสร้างส้วม 1 หลัง 8 ที่ ใช้งบประมาณ 16,000 บาทและในปีงบประมาณ 2535 ได้รับถังเก็บน้ำฝน แบบ ผ.33 จำนวน 1 ชุด

พ.ศ.2534 นายเสน่ห์ บัวงาม ได้เสียชีวิตและได้แต่งตั้ง นายศิริ กลิ่นบัว มาดำรงตำแหน่งแทน ปีงบประมาณ 2536 ได้งบประมาณจากกระทรวงมหาดไทยสร้างถังเก็บน้ำฝนจำนวน 1 ชุด (4 ถัง)

พ.ศ. 2541 ได้รับงบประมาณจากหน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ที่ 65 ชุดบ่อเลี้ยงปลาขนาดกว้าง 45 เมตร ยาว 9 เมตรลึก 3 เมตร และต่อมาได้อนุมัติให้เปิดขยายชั้นเรียนเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาและได้รับงบประมาณสร้างห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์และห้องปฏิบัติการทางภาษา

พ.ศ. 2542 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช.105/29 ขนาด 4 ห้องเรียน งบประมาณ 1,834,000 บาทสร้างสนามบาสเกตบอล 1 สนาม งบประมาณ 233,000 บาท สร้างถังเก็บน้ำฝน ผ.33 พิเศษ จำนวน 1 ชุด งบประมาณ 85,000 บาท ต่อมา พ.ศ. 2545 ทางราชการได้แต่งตั้งให้ นายจรัส ชูพล มาดำรงตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่และได้สับเปลี่ยนกับนายสิทธิศักดิ์ จันทร์ศรี อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านท่าหลวงนาคำ มาดำรงตำแหน่งแทนที่โรงเรียนบ้านหมากมาย จนถึง วันที่ 30 ธันวาคม 2551 ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนอื่น

พ.ศ. 2551 นายบัวกันต์ บุญมาโฮม ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสวรรค์ ได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหมากมายจนกระทั่งปัจจุบัน

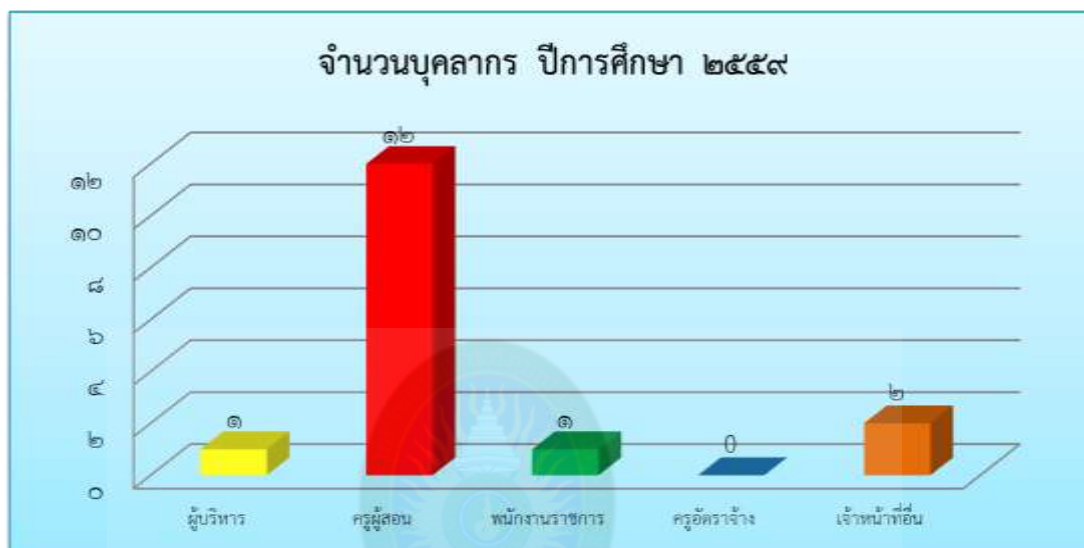
2. ข้อมูลบุคลากรของสถานศึกษา

2.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน ชื่อ-สกุล นายบัวกันต์ บุญมาโฮม โทรศัพท์ 09-4269-8778
วุฒิการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท สาขา การบริหารการศึกษา
ดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2551 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 8. ปี 6 เดือน

2.2 จำนวนบุคลากร

บุคลากร	ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	พนักงาน ราชการ	ครูอัตราจ้าง	เจ้าหน้าที่อื่น
ปีการศึกษา 2559	1	12	1	-	2

ภาพที่ 4.1 จำนวนบุคลากร ปีการศึกษา 2559

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2.3 วุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคลากร

จำนวนบุคลากร	ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	รวม
ปีการศึกษา 2559	2	3	11	-	16

ภาพที่ 4.2 วุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคลากร

ที่	กลุ่ม/สาระการเรียนรู้	จำนวน (คน)	ภาระงานสอนเฉลี่ย 1คน:สัปดาห์
1	บริหารการศึกษา	9	19 คาบ ต่อสัปดาห์
2	คณิตศาสตร์	1	19 คาบ ต่อสัปดาห์
3	วิทยาศาสตร์	-	
4	ภาษาไทย	-	
5	สังคมศึกษา	-	
6	สุขศึกษาและพลศึกษา	-	
7	การงานอาชีพและเทคโนโลยี	-	
8	ภาษาอังกฤษ	-	
9	ศิลปะ	-	
10	ปฐมวัย	1	22 คาบ ต่อสัปดาห์
11	แนะแนว	-	
12	ประถมศึกษา	2	22 คาบ ต่อ สัปดาห์
13	หลักสูตรและการสอน	1	19 คาบ ต่อสัปดาห์
เฉลี่ย / รวม		14	

3. ข้อมูลนักเรียน

3.1 จำนวนนักเรียนปีการศึกษา 2559 รวม 191 คน (ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2559)

ระดับชั้น นักเรียน		ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	รวม	ม.1	ม.2	ม.3	รวม	รวม ทั้งหมด
จำนวนห้อง		1	1	1	1	2	1	7	1	1	1	3	10
เพศ	ชาย	4	8	6	7	17	11	53	13	20	12	45	98
	หญิง	6	9	9	15	14	5	58	8	16	11	35	93
รวม		10	17	15	22	31	16	111	21	36	23	80	191

4. ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสถานศึกษา

จำนวนและร้อยละของนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่ละรายวิชาในระดับ 3 ขึ้นไป ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ปีการศึกษา 2559

จำนวนนักเรียน ทั้งหมดแต่ละชั้น	12	16	15	22	30	15
วิชา	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
ภาษาไทย	6	10	11	16	18	10
คณิตศาสตร์	3	10	11	5	9	2
วิทยาศาสตร์	5	6	12	8	11	4
สังคมฯ	8	12	11	8	14	5
สุขศึกษา	7	10	11	10	17	10
ศิลปะ/ดนตรี	8	6	14	13	18	9
การงาน	7	13	14	21	23	10
อังกฤษ	3	3	11	8	9	5
จำนวนนักเรียน ทั้งหมดแต่ละชั้น	20	20	34	33	23	23
วิชา	ม.1 เทอม 1	ม.1 เทอม 2	ม.2 เทอม 1	ม.2 เทอม 2	ม.3 เทอม 1	ม.3 เทอม 2
ภาษาไทย	11	10	24	24	20	20
คณิตศาสตร์	2	7	5	14	4	10

วิทยาศาสตร์	10	11	16	13	21	23
สังคมฯ	12	13	24	25	18	15
สุขศึกษา	16	17	29	26	17	19
ศิลปะ/ดนตรี	7	10	29	25	20	19
การงาน	20	18	33	27	23	22
อังกฤษ	10	10	14	26	9	17

5. ผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2559

5.1 ผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2559

คะแนนเฉลี่ยร้อยละผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2559

ด้านภาษา	51.00	42.69	53.33
ด้านคำนวณ	36.99	31.14	44.19
ด้านเหตุผล	53.38	44.45	55.81
รวมความสามารถสามด้าน	47.13	39.43	51.11

ร้อยละของจำนวนนักเรียนที่มีผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐาน
ของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2559
จำแนกตามระดับคุณภาพ

ความสามารถ	ปรับปรุง	พอใช้	ดี	ดีมาก
ด้านภาษา	13.33	33.33	40.00	13.33

ด้านคำนวณ	13.33	33.33	46.67	6.67
ด้านเหตุผล	20.00	33.33	13.33	33.33
รวมความสามารถสามด้าน	46.67	100	100	53.33

5.2 ผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประจำปีการศึกษา 2558 – 2559

5.2.1 เปรียบเทียบภาพรวมผลการประเมินการทดสอบความสามารถพื้นฐานของผู้เรียนระดับชาติ (NT) และร้อยละของผลต่างระหว่างปีการศึกษา 2558 – 2559

ความสามารถ	ปีการศึกษา 2558	ปีการศึกษา 2559	ร้อยละของผลต่างระหว่างปีการศึกษา
ด้านภาษา	58.39	52.33	
ด้านคำนวณ	44.60	44.19	
ด้านเหตุผล	57.27	55.81	
รวมความสามารถสามด้าน	53.42	51.11	

5.3 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET)

5.3.1 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2559

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2559 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ระดับ/รายวิชา	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมฯ	ภาษาอังกฤษ
คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียน	48.90	33.33	31.90	36.33	22.67
คะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัด	48.70	35.16	38.33	42.67	29.40

คะแนนเฉลี่ย สังกัด สพฐ.	51.88	38.76	40.27	45.08	31.11
คะแนนเฉลี่ยประเทศ	52.98	37.91	39.91	44.91	31.01
สรุปคะแนนเฉลี่ย...คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยของนักเรียน สูงกว่า คะแนนเฉลี่ยทั้งระดับจังหวัด					

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2559 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ระดับ/รายวิชา	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมฯ	ภาษาอังกฤษ
คะแนนเฉลี่ยของโรงเรียน	50.61	26.08	33.22	53.57	28.70
คะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัด	43.61	26.08	32.90	46.30	28.82
คะแนนเฉลี่ย สังกัด สพฐ.	46.81	29.53	35.12	49.34	31.39
คะแนนเฉลี่ยประเทศ	46.36	29.31	34.99	49.00	31.80
สรุป คะแนนเฉลี่ยวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนสูงกว่า คะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัด ส่วนวิชาภาษาไทยของนักเรียนสูงกว่า คะแนนเฉลี่ยระดับจังหวัด ระดับสพฐ. และ					

5.3.2 เปรียบเทียบผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2558 – 2559

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (O-NET)
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2558 – 2559

ระดับ/รายวิชา	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมฯ	ภาษาอังกฤษ
ปีการศึกษา 2558	41.20	31.00	38.84	39.04	26.90

ปีการศึกษา 2559	48.90	33.33	31.90	36.33	22.67
สรุป...ในปีการศึกษา 2559 วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ สูงกว่าปีการศึกษา 2558 ส่วนวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศึกษาฯ และวิชาภาษาอังกฤษ ในปีการศึกษา 2559 ต่ำกว่าปีการศึกษา 2558					

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ปีการศึกษา 2558 – 2559

ระดับ/รายวิชา	ภาษาไทย	คณิตศาสตร์	วิทยาศาสตร์	สังคมฯ	ภาษาอังกฤษ
ปีการศึกษา 2558	41.11	30.19	38.07	46.00	25.11
ปีการศึกษา 2559	50.61	26.08	33.22	53.57	28.70
สรุป...ในปีการศึกษา 2559 วิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษาฯ และวิชาภาษาอังกฤษ สูงกว่าปีการศึกษา 2558 ส่วนวิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ ในปีการศึกษา 2559 ต่ำกว่าปีการศึกษา 2558					

5.4 ข้อมูลการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน ปีการศึกษา 2559
จำนวนครั้งของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้แหล่ง
เรียนรู้ในโรงเรียนใน ปีการศึกษา 2559

สถานที่	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3
ห้องสมุด	20	20	30	60	60	60	120	120	120
ห้องวิทยาศาสตร์	5	10	15	40	40	40	120	120	120
ห้องคอมพิวเตอร์	40	40	40	40	40	40	80	80	80
ห้องสหกรณ์	5	6	15	20	20	16	40	40	40
บ่อเลี้ยงปลา	3	5	15	20	20	16	40	40	40
บ่อเลี้ยงกบ	3	5	15	20	20	16	40	40	40
แปลงเกษตร	3	6	15	22	31	16	21	36	23
ทุ่งนา	10	10	10	10	10	10	10	10	10
สวนยาง	10	10	10	10	10	10	10	10	10

จำนวนครั้งของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้แหล่ง
เรียนรู้นอกโรงเรียนใน ปีการศึกษา 2559

สถานที่	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3
สวนนารมณ	10	17	15	22	31	16	0	0	0
สวนสัตว์อุบล	10	10	15	22	31	16	0	0	0
วัดบ้านนาเมือง	10	40	15	22	31	16	0	0	0
พิพิธภัณฑจังหวัด อุบลราชธานี	10	6	15	22	31	16	0	0	0
วัดหนองบัว	10	5	15	22	31	16	0	0	0
ค่ายสิงห์คำ	0	0	0	0	0	0	21	36	23
วัดพระธาตุ เรืองรอง	10	5	15	22	31	16	21	36	23
มหาวิทยาลัยราช ภัฏอุบลฯ	0	0	0	0	0	0	21	36	0

ส่วนที่ 2 ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 1 คุณภาพผู้เรียน

ระดับคุณภาพ : .....ดี.....

1 กระบวนการพัฒนา

สถานศึกษามีกระบวนการพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครูจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามศักยภาพของผู้เรียน และเป็นไปตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรมีการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยมีการจัดการเรียนรู้ทั้งรูปแบบการระดมสมอง แบบลงมือปฏิบัติจริง แบบร่วมมือกันเรียนรู้ แบบใช้กระบวนการคิดกระบวนการใช้ปัญหาเป็นหลัก และเน้นเรื่องการอ่านออกของผู้เรียนเป็นเรื่องสำคัญที่สุดโดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคนอ่านออกและเขียนได้ตั้งแต่ระดับชั้น ป.1 พัฒนาคู่มือทุกคนให้มีความสามารถในการนำเทคนิควิธีสอนให้ตรงตามศักยภาพผู้เรียน ใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน มีแหล่งเรียนรู้และแหล่งสืบค้นข้อมูล ได้แก่ ห้องสมุด ครู กำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลแบบบูรณาการ ครูเน้นการใช้คำถามเพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน

นอกจากนี้ สถานศึกษาได้มีการดำเนินการเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และตามนโยบายของผู้บริหาร โดยการจัดค่ายคุณธรรมกับนักเรียนทุกระดับชั้น จัดกิจกรรมการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัย พัฒนาคุณธรรม เน้นให้ผู้เรียนมีวินัย ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะ มีระบบ

การแนะแนวและการดูแลสุขภาพจิต นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนการสอนและมีการเรียนรู้ในโลกกว้าง การเข้าไปศึกษากับภูมิปัญญาในชุมชนรอบๆ สถานศึกษาจัดกิจกรรม ให้ความรู้เรื่องพิษภัยจากขนมกรุบกรอบ น้ำหวาน น้ำอัดลม ส่งเสริมการออกกำลังกาย และเพิ่มเวลารู้เรื่องอาชีพ เช่น การนำดื่มเพื่อสุขภาพ การทำของหวาน การทำของชำร่วย การประดิษฐ์ดอกไม้ เป็นต้น

2. ผลการดำเนินงาน

ในด้านผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ผู้เรียนสามารถอ่านออกและอ่านคล่องตามมาตรฐานการอ่านในแต่ละระดับชั้น สามารถเขียนสื่อสารได้ดี รู้จักการวางแผนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีตามหลักประชาธิปไตย กล้าแสดงออก และแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์ได้อย่างสร้างสรรค์ สืบค้นข้อมูลหรือแสวงหาความรู้จากสื่อ เทคโนโลยีได้ด้วยตนเอง รวมทั้งสามารถวิเคราะห์ จำแนก แยกแยะได้ว่าสิ่งไหนดี สำคัญ จำเป็น รวมทั้งรู้เท่าทันสื่อและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนรู้และตระหนักถึงโทษและพิษภัยของสิ่งเสพติดต่างๆ เลือกรับประทานอาหารที่สะอาด และมีประโยชน์ รักการออกกำลังกาย นักเรียนทุกคนสามารถเล่นกีฬาได้อย่างน้อยคนละประเภท ยอมรับในกฎกติกาของกลุ่ม ของสถานศึกษาของสังคม มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต รวมถึงมีความเข้าใจเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลและระหว่างวัย

3. จุดเด่น

ผู้เรียนอ่านหนังสือออกและอ่านคล่อง รวมทั้งสามารถเขียนเพื่อการสื่อสารได้ทุกคนสามารถใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในระดับดี

ผู้เรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสมรรถภาพทางกายและน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์มีระเบียบวินัย เป็นที่ยอมรับของชุมชนโดยรอบในเรื่องความมีวินัย เคารพกฎกติกา มารยาทของสังคม ได้แก่การเข้าคิวซื้ออาหาร รับประทานอาหารกลางวัน

4. จุดควรพัฒนา

ผู้เรียนในระดับชั้น ป.1 – ป.3 ยังต้องเร่งพัฒนาด้านการนำเสนอ การอภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสมเหตุสมผล และต้องพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนในระดับชั้น ม.1 – ม.3 ยังต้องได้รับการส่งเสริมในด้านทัศนคติที่ดีต่อความเป็นไทย ไม่หลงใหลกับค่านิยมต่างชาติ จนเกิดการลอกเลียนแบบ ทำให้ลี้มวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหาร ระดับคุณภาพ : ดีเยี่ยม
สถานศึกษา

---

1. กระบวนการพัฒนา

โรงเรียนได้ดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลการจัดการศึกษาที่ผ่านมา โดยการศึกษาข้อมูลสารสนเทศจากผลการนิเทศ ติดตาม ประเมินการจัดการศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาและจัดประชุมระดมความคิดเห็น จากบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อวางแผนร่วมกันกำหนดเป้าหมายปรับวิสัยทัศน์ กำหนดพันธกิจ กลยุทธ์ ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนมีการปรับแผนพัฒนาคุณภาพจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการพัฒนา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษาพร้อมทั้งจัดหาทรัพยากร จัดสรรงบประมาณ มอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบ ดำเนินการพัฒนามตามแผนงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปผลการดำเนินงาน

2. ผลการพัฒนา

2.1 สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์และพันธกิจสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาของสถานศึกษา นโยบายการปฏิรูปการศึกษา ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปตามแผนการศึกษาชาติ

2.2 แผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ตามมาตรฐานตำแหน่ง ข้อมูลสารสนเทศมีความถูกต้อง ครบถ้วน ทันสมัย นำไปประยุกต์ใช้ได้ ดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีกิจกรรมจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่กระตุ้นผู้เรียนให้ใฝ่เรียนรู้

2.3 สถานศึกษามีการปรับแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษาโดยผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการพัฒนาและร่วมรับผิดชอบ

2.4 ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการร่วมวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และรับทราบ รับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษา

2.5 สถานศึกษามีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการบริหารและการจัดการศึกษา ที่เหมาะสม เป็นระบบและต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.6 สถานศึกษามีรูปแบบการบริหารและการจัดการเชิงระบบ โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ยึดหลักธรรมาภิบาล และแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา

2.7 สถานศึกษามีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากเครือข่ายอุปถัมภ์ ส่งผลให้สถานศึกษามีสื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

3. จุดเด่น

โรงเรียนมีการบริหารและการจัดการอย่างเป็นระบบ โรงเรียนได้ใช้เทคนิคการประชุมที่หลากหลายวิธี เช่น การประชุมแบบมีส่วนร่วม การประชุมระดมสมอง การประชุมกลุ่ม เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ที่ชัดเจน มีการปรับแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี ที่สอดคล้องกับผลการจัดการศึกษา สภาพปัญหา ความต้องการพัฒนา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ มีการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน และจัดทำรายงานผลการจัดการศึกษา และโรงเรียนได้ใช้กระบวนการวิจัยในการรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้เป็นฐานในการวางแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

4. จุดควรพัฒนา

4.1 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียน

4.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษา และการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น
สำคัญ

ระดับคุณภาพ : ดี

---

1. กระบวนการพัฒนา

โรงเรียนดำเนินการส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการดำเนินงาน/กิจกรรมอย่างหลากหลาย ได้แก่ งานหลักสูตรมีการประชุมปฏิบัติการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาสู่ประชาคมอาเซียนและมาตรฐานสากล มีการบูรณาการภาระงาน ชิ้นงาน โดยทุกระดับชั้นจัดทำหน่วยบูรณาการอาเซียน เศรษฐกิจพอเพียงปรับโครงสร้างรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ สัดส่วนคะแนนแต่ละหน่วยกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ สนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนที่สร้างโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วม ได้ลงมือปฏิบัติจริงจนสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง จัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิด เช่น จัดการเรียนรู้อยู่ด้วยโครงการ ครูมีการมอบหมายหน้าที่ให้นักเรียนจัดป้ายนิเทศ และบรรยากาศตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ครูใช้สื่อการเรียนการสอน นวัตกรรมและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพของสื่อการสอนที่ใช้ ครูทุกคนทำงานวิจัยในชั้นเรียน ปีการศึกษาละ 1 เรื่อง และได้รับการตรวจให้คำแนะนำโดยคณะกรรมการวิจัยของโรงเรียน

2. ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงาน/โครงการ/กิจกรรมอย่างหลากหลาย มีกระบวนการเรียนการสอนที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอนที่ยึดโยงกับบริบทของชุมชนและท้องถิ่น มีการตรวจสอบและประเมินความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลให้ผลการประเมินคุณภาพมาตรฐานที่ 3 อยู่ในระดับดี

3. จุดเด่น

ครูมีความตั้งใจ มุ่งมั่นในการพัฒนาการสอน โดยจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการคิด ได้ปฏิบัติจริง มีการให้วิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากสื่อเทคโนโลยีด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และผลงานวิจัยในชั้นเรียนของครูทุกคน

4. จุดควรพัฒนา

ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้และการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนทันทีเพื่อนักเรียนนำไปใช้พัฒนาตนเอง

มาตรฐานที่ 4 ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล

1. กระบวนการพัฒนา

โรงเรียนดำเนินการประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา 8 ประการ ได้แก่ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษามุ่งเน้นคุณภาพตามมาตรฐาน 3) จัดการและบริหารข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบโดยใช้เทคโนโลยีช่วยในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเป็นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน 4) จัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา 5) ดำเนินการติดตาม ตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) ประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เสนอผลการประเมินคุณภาพภายใน 8) โรงเรียนดำเนินการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยจัดประชุมคณะกรรมการ ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษานำเสนอผลการดำเนินงานรายงานประจำปีของสถานศึกษาในปีการศึกษาที่ผ่านมา วิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายในจากรายงานประจำปีของปีการศึกษาที่ผ่านมา วิเคราะห์จุดเด่นจุดที่ควรพัฒนา และจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีตามจุดที่ควรพัฒนา ประกอบด้วยโครงการ/กิจกรรมที่จะพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานของสถานศึกษา โดยเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จัดทำโครงการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา มีกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในให้ครูทุกคนในโรงเรียน เพื่อให้คณะกรรมการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียน ให้ปฏิบัติหน้าที่ติดตามตรวจสอบและประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐานของสถานศึกษา ภาคเรียนละ 1 ครั้ง จัดทำเครื่องมือให้นักเรียนประเมินตนเองในการเรียนรู้ ครูประเมินตนเองรายบุคคลตามแผนพัฒนาตนเองที่วางไว้ คณะกรรมการประกันคุณภาพของโรงเรียนประเมินการดำเนินงานตามมาตรฐานและสรุปผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาปรับปรุงตลอดปีการศึกษา ติดตามการประเมินโครงการและกิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน ปรับปรุงการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โรงเรียนจัดทำแบบสำรวจความพึงพอใจและประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนจากนักเรียน ผู้ปกครองคณะกรรมการของสถานศึกษาในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2. ผลการดำเนินงาน

โรงเรียนมีการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีผลการประเมินคุณภาพภายในที่ระดับคุณภาพดี และคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนมีความพึงพอใจในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนการ

3. จุดเด่น

โรงเรียนให้ความสำคัญกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเน้นการสร้าง ความเข้าใจและให้ความรู้ด้านการประกันคุณภาพการศึกษาแก่คณะครู บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่ ชัดเจน เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของ โรงเรียนเน้นการมีส่วนร่วม ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการสร้างวัฒนธรรมการประกันคุณภาพ ภายในของสถานศึกษาให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

4. จุดควรพัฒนา

โรงเรียนจัดระบบให้ครูประเมินตนเองรายบุคคลตามแผนพัฒนาตนเอง แต่ยังขาดการให้ข้อมูล ย้อนกลับแก่ครูในการพัฒนาตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียน นักเรียนมีการประเมินตนเองในการเรียนรู้ แต่ก็ยังขาดการติดตาม ช่วยเหลือด้านการเรียนรู้ของ นักเรียนเป็นรายคน

สรุปผลการประเมินในภาพรวม

ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาอยู่ในระดับ 3 ดี

จากผลการดำเนินงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ ส่งผลให้สถานศึกษาจัดการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ในแต่ละมาตรฐาน จากผลการประเมินสรุปว่าได้ระดับ ดีเยี่ยม ทั้งนี้ เพราะมาตรฐานที่ 1 ผลการจัดการศึกษา อยู่ในระดับดีมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหาร และการจัดการศึกษา อยู่ในระดับดีเยี่ยม มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับดี มาตรฐานที่ 4 ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล อยู่ใน ระดับดีทั้งนี้ สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลายที่เป็นไปตามปัญหา และความต้องการพัฒนาตามสภาพของผู้เรียน สอดคล้องกับจุดเน้นของสถานศึกษาและสภาพของ ชุมชนท้องถิ่น จนมีผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอยู่ในระดับดีเยี่ยมพัฒนาการของค่าเฉลี่ยผลการ ทดสอบระดับชาติสูงขึ้น ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านและเขียน การสื่อสารทั้งภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ ความสามารถในการคิดคำนวณ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ดี และมีความ ประพฤติดีด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะตามที่สถานศึกษากำหนดปรากฏอย่าง ชัดเจน ดังที่ปรากฏผลประเมินในมาตรฐานที่ 1 ในด้านกระบวนการบริหารจัดการของผู้บริหาร สถานศึกษามีผลประเมินในรายมาตรฐานอยู่ในระดับดีเยี่ยม สถานศึกษามีการวางแผน ออกแบบ กิจกรรมและดำเนินงานตามแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วม ใช้ผลการประเมินและการดำเนินงานที่ผ่าน มาเป็นฐานในการพัฒนา และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนา ตรวจสอบผลการดำเนินงาน และ การปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ครูจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมี ผลประเมินอยู่ในระดับดี วิเคราะห์ ออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เป็นไปตามความต้องการของ หลักสูตร และบริบทสถานศึกษา พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ใช้สื่อการเรียนรู้ ติดตามตรวจสอบและ

ช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหารายบุคคล และการประเมินผลจากสภาพจริงในทุกชั้นตอน สถานศึกษาดำเนินงานตามระบบการประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นขั้นตอน จนเกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลจนมีผลประเมินอยู่ในระดับดี โดยสถานศึกษาให้ความสำคัญกับ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อเกิดความร่วมมือในการวางระบบและดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของ สถานศึกษาเป็นอย่างดี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความมั่นใจต่อระบบการบริหารและการจัดการของ สถานศึกษาในระดับปานกลาง

ส่วน 3

สรุปผล แนวทางการพัฒนาและความต้องการการช่วยเหลือ

1. สรุปผล

จุดเด่น	จุดพัฒนา
<p>1.คุณภาพผู้เรียน</p> <p>1.1 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ</p> <p>ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน เขียน การสื่อสาร คิดคำนวณ ตามเกณฑ์ของแต่ละ ระดับชั้น</p> <p>ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณ์งานอภิปรายแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นและแก้ปัญหา</p> <p>ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และการสื่อสาร</p> <p>ผู้เรียนมีความรู้ความก้าวหน้าทางการ เรียนตามหลักสูตร</p> <p>ผู้เรียนมัธยมศึกษา มีระดับมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูง</p> <p>ผู้เรียนมีความพร้อมในการศึกษาต่อ การ ฝึกงานหรือการทำงาน</p> <p>ผู้เรียนอ่านหนังสือออกและอ่านคล่อง รวมทั้งสามารถเขียนเพื่อการสื่อสารได้ทุกคน</p> <p>1.2 ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน</p> <p>ผู้เรียนมีคุณลักษณะค่านิยมที่ดีตามที่</p>	<p>1.คุณภาพผู้เรียน</p> <p>1.1 มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ</p> <p>นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา ยังมีผล การทดสอบระดับชาติ (o-net)ในวิชา วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษแลสังคมศึกษาฯ อยู่ ในระดับต่ำ</p>

จุดเด่น	จุดพัฒนา
<p>สถานศึกษากำหนดและไม่ขัดต่อกฎหมายและวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม</p> <p>ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย</p> <p>ผู้เรียนมีการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความ</p>	
<p>แตกต่างกันหลากหลาย</p> <p>ผู้เรียนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมีสมรรถภาพทางกายและน้ำหนักร่างกายสูงตามเกณฑ์ มีระเบียบวินัยเป็นที่ยอมรับของ</p> <p>ชุมชนโดยรอบในเรื่องความมีวินัย เคารพกฎ กติกา ระเบียบของสังคมเช่น การเข้าคิวซื้ออาหาร เป็นต้น</p>	
<p>2.กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา</p> <p>ผู้บริหารมีความตั้งใจ มีความมุ่งมั่นมีหลักการบริหาร และมีวิสัยทัศน์ที่ดีในการบริหารงาน สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน และคณะกรรมการสถานศึกษามีความตั้งใจ และมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท</p> <p>โรงเรียนมีการบริหารและการจัดการอย่างเป็นระบบ โรงเรียนได้ใช้เทคนิคการประชุมที่หลากหลายวิธี เช่นการประชุมแบบมีส่วนร่วม การประชุมระดมสมอง การประชุมกลุ่ม เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายที่ชัดเจน มีการปรับแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาแผนปฏิบัติการประจำปีที่สุดอดคล้องกับผลการจัดการศึกษา สภาพปัญหา ความต้องการพัฒนา และนโยบาย</p>	<p>2.กระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา</p> <p>ควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนมากขึ้น</p> <p>ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีความเข้มแข็งมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา และการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษา</p>

จุดเด่น	จุดพัฒนา
<p>การปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้ ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตรของ สถานศึกษา ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ได้ อย่างมีคุณภาพ มีการดำเนินการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล</p>	
<p>การดำเนินงาน และจัดทำรายงานผลการจัด การศึกษา และโรงเรียนได้ใช้กระบวนการวิจัยในการ รวบรวมข้อมูลมาใช้เป็นฐานในการวางแผน พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา</p> <p>3.กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ</p> <p>ครูพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความตั้งใจ มุ่งมั่น ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มเวลาและ ความสามารถ</p> <p>ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนแสวงหาความรู้ จากสื่อเทคโนโลยีด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง</p> <p>ครูให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัด บรรยากาศ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้</p> <p>ครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้จากการ คิด ได้ปฏิบัติจริงด้วยวิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่ หลากหลาย</p> <p>ผลงานวิจัยในชั้นเรียนของครูทุกคนได้รับ การตรวจประเมินและคำแนะนำจาก คณะกรรมการวิจัย</p>	<p>3.กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ</p> <p>ครูควรจัดกิจกรรมเน้นให้ผู้เรียนได้มี ความสามารถในการคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ อย่างหลากหลาย และใช้แหล่งเรียนรู้ในการ พัฒนาตนเอง</p> <p>ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใน ระดับชั้น ป.1 – ป.3 ให้สามารถนำเสนอ อภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง สมเหตุสมผล และมีทักษะในการแก้ปัญหาตาม สถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม</p> <p>ครูควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใน ระดับชั้น ม.1 – ม.3 ให้มีพฤติกรรมทัศนคติที่ดี ต่อความเป็นไทยไม่หลงใหลกับค่านิยมต่างชาติ จนเกิดการลอกเลียนแบบ ทำให้ลี้มวัฒนธรรม อันดีงามของไทย</p> <p>ครูควรจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการ ที่หลากหลาย สอดคล้องกับมาตรฐานการ เรียนรู้ ตัวชี้วัดตามหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน และฝึกให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์หา ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยีให้มาก</p>

จุดเด่น	จุดพัฒนา
	<p>ขึ้น และพัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้ จัดเตรียมห้องปฏิบัติการให้อยู่ในสภาพดีและพร้อมใช้งานเสมอ</p> <p>ครูควรวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน</p>
<p>4. ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล</p> <p>โรงเรียนให้ความสำคัญกับการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเน้นการสร้าง ความเข้าใจและให้ความรู้ด้านการประกันคุณภาพการศึกษากับ คณะครู บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเน้นการมีส่วนร่วมโดยดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการสร้างวัฒนธรรมการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกระดับ</p>	<p>ด้วยวิธีที่หลากหลายตามสภาพจริง สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ และ ธรรมชาติวิชา</p> <p>ครูควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้</p> <p>ครูควรให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนทันทีเพื่อนักเรียนนำไปใช้พัฒนาตนเอง</p> <p>4. ระบบการประกันคุณภาพภายในที่มีประสิทธิผล</p> <p>สถานศึกษาจัดระบบให้ครูประเมินตนเองรายบุคคลตามแผนพัฒนาตนเอง แต่ยังคงขาดการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ครูในการพัฒนาตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียน</p> <p>นักเรียนมีการประเมินตนเองในการเรียนรู้ แต่ยังคงขาดการติดตาม ช่วยเหลือด้านการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายคน</p>

2. แนวทางการพัฒนาในอนาคต

2.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลให้ชัดเจนขึ้น

2.2 การส่งเสริมให้ครูเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการ

จัดทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ

2.3 การพัฒนาบุคลากรโดยส่งเข้ารับการอบรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานที่ได้รับมอบหมาย ติดตามผลการนำไปใช้และผลที่เกิดกับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

2.4 การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

2.5 ส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่มีคุณภาพเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

2.6 สร้างความเข้มแข็งแก่สถานศึกษาโดยยึดหลักการบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานเน้นความมีส่วนร่วม

2.7 ส่งเสริมการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์

2.8 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

2.9 ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรยึดหลักคุณธรรมนำความรู้และดำรงตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3. ความต้องการและการช่วยเหลือ

3.1 การพัฒนาครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

3.2 การสร้างข้อสอบที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามแนวทางของการประเมิน O-NET และ PISA

3.3 การจัดสรรครูผู้สอนให้ตรงตามวิชาเอกที่โรงเรียนมีความต้องการและจำเป็น

3.4 การสนับสนุนทรัพยากร ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการ

บทที่ 5 ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1-3 ของโรงเรียนบ้านหมากมาย ตำบลกลาง อำเภอดงขุขันธ์ จังหวัดดุษุบลราชธานี โดยผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ และเป็นตอน ๆ ตามกระบวนการและวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละระยะ ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามระยะของการวิจัยตามลำดับ คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยระยะที่ 1

ตอนที่ 2 ผลการวิจัยระยะที่ 2

ตอนที่ 3 ผลการวิจัยระยะที่ 3

ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยระยะที่ 1

ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา และระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ และระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาในการปลูกข้าวอินทรีย์ของชุมชนชาวบ้าน

ผลการศึกษาระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการนำหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ ของชุมชนชาวบ้านปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 5.1

ระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการนำหลักสิ่งแวดล้อมศึกษามาใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ ของชุมชนชาวบ้าน

ข้อที่	รายการปฏิบัติตน	ระดับการปฏิบัติ			ค่าเฉลี่ย /		แปลค่า
		มาก ที่สุด	มาก ที่สุด	ปานกลาง	น้อย น้อย	ค่าเบี่ยง เบน	
1	ท่านมีความตระหนัก ในหลักความพอเพียง	10	12/0.357	8	-	-	4.07 มาก
2	ท่านมีความเข้าใจใน หลักความพอเพียง	10	12/0.357	8	-	-	4.07 มาก
3	ท่านพึงตนเองในการ ดำเนินชีวิตแบบพอเพียง	5	20/0.333	5	-	-	4.00 มาก
4	ท่านดำเนินชีวิตตาม แนวทางแบบพอเพียง	15	5/0.900	8	2	-	4.10 มาก
5	ท่านสามารถตัดสินใจใน การพึ่งตนเอง	20	10/0.443	-	-	-	4.67 มากที่สุด
6	ท่านร่วมกิจกรรมชุมชน ในการดำเนินตามหลัก ความพอเพียง	5	10/0.667	15	-	-	3.67 มาก
	รวม/เฉลี่ย	N = 30	4.097/0.509	มาก			

จากตารางที่ 5.1 แสดงว่า ระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการนำหลักสิ่งแวดล้อมศึกษามาใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ ของชุมชนชาวบ้าน ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า มีการตัดสินใจในการพึ่งตนเองมีการปฏิบัติมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.67) รองลงมาคือ การดำเนินชีวิตตามแนวทางพอเพียงมีการปฏิบัติในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.10) การมีเข้าใจและความตระหนักในหลักความพอเพียง มีการปฏิบัติในระดับมากเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.07) การพึ่งตนเองในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีการปฏิบัติในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) และการร่วมกิจกรรมชุมชนในการดำเนินตามหลักความพอเพียง มีการปฏิบัติในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.67) ตามลำดับ

ผลการศึกษาระดับการปฏิบัติตนของชุมชนชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการปลูกข้าวอินทรีย์ ปรากฏผลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 5.2

ระดับการปฏิบัติตนของชุมชนชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน การปลูกข้าวอินทรีย์

ข้อที่	รายการปฏิบัติตน	ระดับการปฏิบัติ		ค่าเฉลี่ย/ แปลค่า	
		เป็นประจำ	เป็นบางครั้ง	นานๆ ครั้ง/ ไม่ปฏิบัติ	ค่าเบี่ยงเบน
1	ท่านมีส่วนร่วมวางแผนการจัดการเรียนการสอน	-	5/0.280	25 1.17	นานๆ ครั้ง
2	ท่านร่วมปฏิบัติในการสอน	-	10/0.443	20 1.33	นานๆ ครั้ง
3	ท่านร่วมสังเกตและบันทึกผลการสอน	-	10/0.443	20 1.33	นานๆ ครั้ง
4	ท่านร่วมสะท้อนผลการสอน	-	525/0.280	1.17	นานๆ ครั้ง
	รวม/เฉลี่ย	N = 30	1.250/0.362		นานๆ ครั้ง

จากตารางที่ 5.2 แสดงว่า ในภาพรวมการปฏิบัติตนของชุมชนชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการปลูกข้าวอินทรีย์ อยู่ในระดับนานๆ ครั้งหรือไม่ปฏิบัติ (ค่าเฉลี่ย 1.250) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกรายการมีการปฏิบัติในระดับนาน ๆ ครั้งหรือไม่ปฏิบัติ โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ร่วมปฏิบัติในการสอนและร่วมสะท้อนผลการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 1.33) และการร่วมวางแผนการจัดการเรียนการสอนและร่วมสะท้อนผลการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 1.17) ตามลำดับ

และข้อเสนอแนะความคิดเห็นในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน แสดงได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5.3

ความถี่ความคิดเห็นในการข้อเสนอแนะในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
1.	ควรให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์	13	43.33
2.	ควรให้ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถเป็นพี่เลี้ยง	10	33.33
3.	ครูควรจัดกิจกรรมร่วมชุมชนบ่อย ๆ	10	33.33
4.	ครูควรปลูกฝังให้เด็กนำความรู้ไปใช้ที่บ้าน	7	23.33
5.	ครูควรให้เด็กมีรายได้	5	16.67
6.	ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลา	2	6.67
7.	หน่วยงานรัฐควรเข้ามาสนับสนุน	2	6.67
8.	ควรเป็นโครงการของ อบต.	1	3.33
9.	ยินดีเป็นพี่เลี้ยงเด็กโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย	1	3.33

จากตารางที่ 5.3 ข้อเสนอแนะของชุมชนชาวบ้านในการเสนอแนะในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน เรียงลำดับจากร้อยละของข้อเสนอแนะจากมากไปหาน้อย คือ ควรให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์ ร้อยละ 43.33 รองลงมาคือ ควรให้ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถเป็นพี่เลี้ยง และครูควรจัดกิจกรรมร่วมชุมชนบ่อย ๆ ร้อยละ 33.33 ครูควรปลูกฝังให้เด็กนำความรู้ไปใช้ที่บ้าน ร้อยละ 23.33 ครูควรให้เด็กมีรายได้ ร้อยละ 16.67 ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีเวลา ควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ร้อยละ 6.67 เท่ากัน และเห็นว่าควรเป็นโครงการของ อบต. และยินดีเป็นพี่เลี้ยงเด็กโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ร้อยละ 3.33 เท่ากัน ตามลำดับ

ผลการวัดระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 73 คน ปรากฏผลดังตารางที่ 6

ตารางที่ 5.4

ระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 ปีการศึกษา 2559

ข้อที่	รายการประเมิน	ระดับปฏิบัติ					ค่าเฉลี่ย/ ค่าเบี่ยงเบน	แปลค่า
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด		
1.	นักเรียนรู้ประวัติของหมู่บ้าน	3	5	15	30	20	1.93/0.97	น้อย
2.	นักเรียนรู้ประวัติชุมชน ท้องถิ่น	3	5	15	30	20	1.93/0.97	น้อย
3.	นักเรียนช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ	10	20	30	10	3	2.51/0.73	มาก
4.	นักเรียนร่วมงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน ชุมชน	15	20	30	6	1	3.91/0.54	มาก
5.	นักเรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน	15	20	30	7	-	4.13/0.56	มาก
6.	นักเรียนปฏิบัติ ร่วมการทำงานกับผู้ปกครอง	20	15	30	7	-	4.71/0.77	มากที่สุด
7.	นักเรียนช่วยรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้าน	20	15	15	22	-	3.93/0.78	มาก
8.	นักเรียนอยากเป็นเกษตรกร	5	5	15	15	37	1.93/0.85	น้อย
9.	นักเรียนอยากประกอบอาชีพเดิมของพ่อแม่	3	5	15	30	18	2.33/0.81	น้อย
10.	นักเรียนภูมิใจในอาชีพผู้ปกครอง	7	10	33	31	13	2.94/0.97	ปานกลาง
11.	นักเรียนต้องการพัฒนาชุมชน หมู่บ้าน	10	10	40	10	3	2.93/0.97	ปานกลาง
12.	นักเรียนเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม โบราณวัตถุ	10	10	40	10	3	2.93/0.97	ปานกลาง
13.	นักเรียนภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี โบราณวัตถุ ในชุมชนหมู่บ้าน	3	5	15	30	20	1.93/0.97	น้อย
14.	นักเรียนภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี โบราณวัตถุ ในชุมชนหมู่บ้าน	3	5	15	30	20	1.93/0.97	น้อย
รวม/เฉลี่ย N=73		3.56/0.89			มาก			

จากตารางที่ 5.4 แสดงว่า นักเรียนมีระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นในภาพรวมก่อนการใช้รูปแบบในระดับมาก และมีกิจกรรมการร่วมทำนากับผู้ปกครองในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.53) และความภาคภูมิใจในอาชีพผู้ปกครองมีความภูมิใจในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.55)

ตอนที่ 2 ผลการวิจัยระยะที่ 2

ระยะพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

จากการนำร่างรูปแบบที่ได้จากผลการวิจัยระยะที่ 1 พัฒนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ผลการประเมินรูปแบบ แสดงได้ดังตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5

ผลการประเมินรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

รายการ ที่	ประเด็นการประเมิน	ความเหมาะสม					ค่าเฉลี่ย	ค่า เบี่ยง เบน	การ แปลค่า
		มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
1.	แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน	12	3	-	-	-	4.8	0.32	มากที่สุด
2.	วัตถุประสงค์	12	3	-	-	-	4.8	0.32	มากที่สุด
3.	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้	-----					4.115	-0.311	-----
	- ขั้นการสร้างความตระหนัก	-	15	-	-	-	4.00	0.00	มาก
	- ขั้นเข้าใจปัญหา	5	10	-	-	-	4.33	0.443	มาก
	- ขั้นหาวิธีแก้ปัญหา	4	10	1	-	-	4.20	0.427	มาก
	- ขั้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้	2	10	3	-	-	3.93	0.375	มาก
4.	ระบบสังคม	5	10	-	-	-	4.33	0.443	มาก
5.	หลักการตอบสนอง	5	10	-	-	-	4.33	0.443	มาก
6.	ระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรู้	105	-	-	-	4.67	0.398		มากที่สุด
	เฉลี่ย/รวมN= 15						4.377	0.352	มาก

จากตารางที่ 5.5 แสดงว่า ผลการประเมินรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 ท่าน ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.377) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ในรายการประเมินคู่มือรูปแบบแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานและวัตถุประสงค์ มีความเหมาะสมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.8) รองลงมาคือระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.67) ระบบสังคมและหลักการตอบสนอง มีความเหมาะสมในระดับมากเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.33) และขั้นตอนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากเป็นลำดับสุดท้าย (ค่าเฉลี่ย 4.115) และเมื่อพิจารณาในรายย่อยองค์ประกอบของประเด็นในขั้นตอนการเรียนรู้ เรียงลำดับความเหมาะสมจากมากไปหาน้อย พบว่า ขั้นเข้าใจปัญหา มีความเหมาะสมมาก (ค่าเฉลี่ย 4.33) ขั้นหาวิธีแก้ปัญหา มีความเหมาะสมมาก (ค่าเฉลี่ย 4.20) ขั้นการสร้างความตระหนัก มีความเหมาะสมมาก (ค่าเฉลี่ย 4.00) และขั้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้ มีความเหมาะสมมาก (ค่าเฉลี่ย 3.93) ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แสดงได้ดังตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6

ความถี่ความคิดเห็นในการเสนอแนะรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

รายการ ที่	ประเด็นการเสนอแนะ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1.	แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน	-เหมาะสมแล้ว	12
2.	วัตถุประสงค์	-เหมาะสมแล้ว	12
3.	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้		
	- ขั้นตอนการสร้างความตระหนัก	- เหมาะสมแล้ว	12
		- ให้นักเรียนปฏิบัติให้มาก	1
		- ใช้ประเด็นคำถามนำเป็นกรณีตัวอย่าง	1
	- ค้นหาวิธีแก้ปัญหา	- เหมาะสมแล้ว	10
	- เพิ่มกิจกรรมการอภิปรายร่วมกัน		2
	- ค้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้	-เหมาะสมแล้ว	10
	- ให้ผู้ปกครองร่วมประเมิน สะท้อนผล		1
4.	ระบบสังคม	- เหมาะสมแล้ว	10
		- ให้ความเป็นกันเอง ร่วมปฏิบัติ	2
5.	หลักการตอบสนอง	- เหมาะสมแล้ว	10
6.	ระบบสนับสนุนการจัดการ	- เหมาะสมแล้ว	10
7.	ข้อเสนอแนะอื่น	- ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเป็นระยะ	1

จากตารางที่ 5.6 แสดงว่า ในภาพรวมรายละเอียดในคู่มือรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนมีความเหมาะสม มีข้อสังเกตเพิ่มเติมเป็นข้อพึงสังเกตในการเพิ่มเติมกิจกรรมระหว่างดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตอนที่ 3 ผลการวิจัยระยะที่ 3

ระยะศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นด้านจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แสดงได้ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7

ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

การทดสอบ	จำนวนนักเรียน	ค่าเฉลี่ย	ΣD	ΣD^2	t
ก่อนใช้รูปแบบ	73	3.56	147	1744	*4.74
หลังใช้รูปแบบ	73	4.74			

หมายเหตุ. $T(0.05, df = 72) = 1.942$

จากตารางที่ 5.7 ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05

ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (E1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ของรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แสดงได้ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.8

ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (E₁) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E₂) ของรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

การประเมิน	ค่าเฉลี่ยร้อยละของการทดสอบ	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
กระบวนการ		*83.50
ครั้งที่ 1	83.33	
ครั้งที่ 2	87.44	
ครั้งที่ 3	85.57	
ครั้งที่ 4	82.33	
ครั้งที่ 5	81.34	
ผลลัพธ์		*91.50

หมายเหตุ. E₁/ E₂ = 83.50/91.50

จากตารางที่ 5.9 แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E₁/ E₂ = 83.50/91.50

ข้อเสนอแนะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2560 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น แสดงได้ดังตารางที่ 5.9

ตารางที่ 5.9

ความถี่ของข้อเสนอแนะ/ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2560 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่	ร้อยละ
1.	รักท้องถิ่นชุมชนมากขึ้น	50	
2.	ทำให้เข้าใจบทบาทผู้ปกครองมากขึ้น	33	
3.	มีความภาคภูมิใจที่ได้ปลูกข้าวอินทรีย์จนสามารถเก็บเกี่ยวได้	20	
4.	รักและเข้าใจครู ผู้ปกครอง ชุมชน	15	
5.	จะใช้เวลาในการพัฒนาการปลูกข้าว การทำนาช่วยผู้ปกครอง	14	
6.	ท้องถิ่นชุมชนเราเลี้ยงตนเองได้อย่างพอเพียง	12	
7.	ตั้งใจจะเป็นชาวนา	5	
8.	ภูมิใจในอาชีพผู้ปกครองและบรรพบุรุษ	3	
9.	จะเผยแพร่ขั้นตอนการปลูกข้าวอินทรีย์	1	
10.	ไม่อายุที่จะเป็นชาวนา	1	
11.	อยากให้ทำเช่นนี้ทุกปี และตลอดไป	1	
12.	ชุมชนมาช่วยกันทำเป็นรายได้เข้ากองกลาง	1	
13.	มีความสุขที่เห็นต้นข้าวเติบโต	1	

จากตารางที่ 5.9 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักสิ่งแวดล้อมศึกษา นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดีต่อการสำนึกรักท้องถิ่น

จากการบันทึกการสังเกตการณ์จิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านหมากมาย ปีการศึกษา 2560 ซึ่งกิจกรรมใช้เวลา 1 ฤดูการทำนา พบข้อสังเกตว่า การให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในช่วงเวลานานทำให้นักเรียนเกิดความรักและใส่ใจในผลงาน การเฝ้าดูความสำเร็จ อันจะส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อีกแนวทางหนึ่ง

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น” เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งนำรูปแบบที่ได้ไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในปีการศึกษา 2560 ของโรงเรียนบ้านหมากมาย ตำบลกลาง อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเป็น 3 ระยะ สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

6.1 สรุป

6.1.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการนำหลักสิ่งแวดล้อมศึกษามาใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ ของชุมชนชาวบ้าน ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก
2. การปฏิบัติตนของชุมชนชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการปลูกข้าวอินทรีย์ อยู่ในระดับนานๆ ครั้งหรือไม่ปฏิบัติ
3. ระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนก่อนการใช้รูปแบบจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก

6.1.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2

ผลการประเมินรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก

รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีองค์ประกอบของรูปแบบ คือ 1) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ (ขั้นการสร้างความตระหนัก, ขั้นเข้าใจปัญหา, ขั้นหาวิธีแก้ปัญหา และขั้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้) 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6.ระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรู้

6.1.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3

ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05 และรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E_1/ E_2 = 83.50/91.50$

6.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยในระยะที่ 1, 2 และ 3 มีประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยจะได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้ จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 พบว่า ระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการนำหลักสิ่งแวดล้อมศึกษา มาใช้ในการปลูกข้าวอินทรีย์ ของชุมชนชาวบ้าน ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ผู้วิจัยเห็นว่า ทั้งนี้เป็นผลจากเป็นงานนโยบายของรัฐบาล ข้อมูลข่าวสารในยุคใหม่ในโลกดิจิทัล และกระแสของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทั่วโลกยอมรับและมีการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย ทำให้ประชาชน หน่วยงานของรัฐได้ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนชาวบ้านมีการตื่นตัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ สาโรจน์ พานิชานนท์ (2553, น. 131-132) ที่ได้ศึกษาจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษา ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านป่าละอู ในโครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคะแนนเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของประดิษฐ์ นัตทะยาย (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการบูรณาการกองทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวคิดและ

รูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยนโยบายรัฐ และชุมชนเป็นบางส่วนมุ่งเพิ่มรายได้แก่ชาวชุมชนบทเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีระเบียบ ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน บริหารจัดการในรูปกรรมการ สำหรับการพัฒนาแนวคิดและรูปแบบการบูรณาการชุมชน ใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นหลัก แล้วขยายสู่กิจกรรมอื่นๆ ประดิษฐ์ นัตทะยาย (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาการบูรณาการกองทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยนโยบายรัฐ และชุมชนเป็นบางส่วนมุ่งเพิ่มรายได้แก่ชาวชุมชนบทเพื่อให้หลุดพ้นจากปัญหาความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีระเบียบ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน บริหารจัดการในรูปกรรมการ สำหรับการพัฒนาแนวคิดและรูปแบบการบูรณาการชุมชน ใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นหลัก แล้วขยายสู่กิจกรรมอื่นๆ ใช้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ผู้นำกองทุนต่างๆ ร่วมกันจัดเวทีประชาคมเพื่อหารูปแบบการบูรณาการ และตัวแทนกองทุนประชุมหาข้อสรุปร่วมกัน

และผลการวิจัยที่พบว่า การปฏิบัติตนของชุมชนชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการปลูกข้าวอินทรีย์ อยู่ในระดับนานๆ ครั้งหรือไม่ปฏิบัติ ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินงานในด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ยังขาดรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ขาดโครงการหรืองานวิจัยสนับสนุน ซึ่งโดยบทบาทหน้าที่ สถานศึกษาไม่ได้มีบทบาทโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินฉัตร ปะโคทัง (2549) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่นโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากบุคคลหลักจำนวน 44 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตและจดบันทึก พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่นมีอยู่ 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมแบบเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน การมีส่วนร่วมในการระดมทุนและการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยทั้ง 5 กลุ่ม มีความเกี่ยวข้องและมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกัน รูปแบบที่เป็นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนดีเด่น 5 ประการ คือ การระดมความคิด การร่วมวางแผน การร่วมลงมือทำการร่วมติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์ร่วมกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของประดิษฐ์ นัตทะยาย (2549) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการบูรณาการกองทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลหนองบัว อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า แนวคิดและรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นโดยนโยบายรัฐ

จากผลการวิจัยในระยะที่ 2 ที่พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรัก

ท้องถิ่น ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก และรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีองค์ประกอบของรูปแบบ คือ 1) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ (ขั้นการสร้างความตระหนัก, ขั้นเข้าใจปัญหา, ขั้นหาวิธีแก้ปัญหา และขั้นหาวิธีอนุรักษ์และประยุกต์ใช้) 4) ระบบสังคม 5) หลักการตอบสนอง และ 6) ระบบสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยเห็นว่า การมีรูปแบบเพื่อให้ชุมชน ครู นักเรียน ได้ดำเนินงานตามรูปแบบ ส่งผลต่อการดำเนินงานที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ Gold (2000, p. 2338 - A) ได้ศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเน้นการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ปกครองและนักการศึกษาซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐฟิลาเดลเฟีย ผลการศึกษา พบว่า การจัดการของชุมชนเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ปกครอง ครอบครัว กับโรงเรียน เพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้าง การอ่านออกเขียนได้และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชน ทำให้ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชน ดังนั้น การสร้างหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับนักการศึกษา ทำให้เกิดทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มุทิตา แพทย์ประทุม (2549) ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่มด้วยวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ที่มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กันในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนของการมีส่วนร่วมที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการระดมความคิด เป็นการร่วมคิดค้นและการวิเคราะห์ปัญหา และสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมในวางแผน กำหนดการวางแผนงานร่วมกันด้วยการกำหนดความสำคัญ กำหนดเป้าหมาย การตัดสินใจ และสร้างผู้นำรุ่นใหม่การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม และการส่งเสริมช่วยเหลือให้การปฏิบัติกิจกรรมสำเร็จตามแผน การมีส่วนร่วมในการลงทุน เป็นทุนที่อยู่ในรูปของงบประมาณทุนทางปัญญา การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล และตรวจสอบ เป็นการตรวจสอบผลการดำเนินงานและสอบถามความคิดเห็น เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นไป และการมีส่วนร่วมรับประโยชน์ เป็นการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์ทางตรงและผลประโยชน์ทางอ้อม และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณา ถินหัวเสือ (2546) ที่ได้ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชน ตำบลบ้านระกาศ อำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ ขั้นตอนของการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาปัญหาและความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน เพื่อนำมา

กำหนดเป็นปัญหาเชิงพัฒนา การร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา การนำยุทธศาสตร์การพัฒนาที่กำหนดขึ้นไปทดลองใช้ และการประเมินประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำไปปฏิบัติ กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยและพัฒนา จำนวน 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มการประชุมระดมความคิด พบว่า ผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีปัญหาด้านการขาดความรู้และทักษะในการเขียนโครงการ การถ่ายทอดทอดความรู้ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนยังทำได้ไม่ดี และการบริหารจัดการกลุ่มองค์กรชุมชนยังไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายจึงต้องการเพิ่มพูนความรู้และความสามารถทั้ง 3 ด้านให้สูงขึ้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้แก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำชุมชน ได้แก่ การอบรมการศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติ และการกระตุ้นเสริมแรงจากผู้วิจัยเป็นระยะ ๆ และผลการประเมินประสิทธิผลของยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำมาใช้ พบว่าผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนามีความรู้ความเข้าใจในการเขียนโครงการ การถ่ายทอดความรู้และข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนและการบริหารจัดการองค์กรชุมชนสูงขึ้น เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นในชุมชน ได้แก่ ชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนโครงการต่าง ๆ มากขึ้นประชาชนได้รับรู้ข้อมูลของทางราชการทั่วถึงมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น และสอดคล้องงานวิจัยของ ศิริ ฮามโพธิ์ (2546) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน จำนวน 40 หมู่บ้านๆ ละ 30 ครัวเรือน พบว่า หมู่บ้านที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องมีองค์ประกอบ 5 ตัวชี้วัด ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งศักยภาพในการพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับต่ำ และเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านแรงงานภาวะผู้นำ การมีจิตสำนึกของความเป็นสมาชิกในชุมชน การรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายทุนทางสังคมในหมู่บ้าน การเรียนรู้ร่วมกัน ศักยภาพของหมู่บ้านในการจัดการและพัฒนาตนเองและการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

จากผลการวิจัยในระยะที่ 3 ที่พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนก่อนและหลังการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .05 ผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าผู้บริหาร ครู ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจัง สามารถพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนได้จริง โดยอาศัยกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถวรรณ บุญส่ง (2551, น. 105) ที่ได้ศึกษาผลการพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริง พบว่า 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริงมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และ

พัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้ง 2) ด้านสูงขึ้นไปทุกสัปดาห์ 2) หลังการใช้กิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบการประเมินตามสภาพจริง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น” พบประเด็นสำคัญที่สมควรนำไปประยุกต์ใช้สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

6.3.1.1 ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปเผยแพร่ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ให้โรงเรียนที่สนใจ มีพื้นที่เพียงพอนำไปเป็นแนวทางในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การนำชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน หรือการสนับสนุนกิจกรรม

6.3.1.2 โรงเรียนควรร่วมมือกับชุมชน ท้องถิ่น อย่างจริงจังในการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมของชุมชน ผู้ปกครองในท้องถิ่น

6.3.1.3 ควรมีการพัฒนาครู ผู้นำชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง ตามแนวทางที่มีในชุมชน

6.3.1.4 โรงเรียนควรเป็นผู้มีบทบาทหลัก ในการมีส่วนร่วม กับชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และพัฒนาจิตสำนึกเยาวชน

6.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.3.2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อส่งเสริมการประยุกต์การเรียนการสอนด้านการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นแก่นักเรียน

6.3.2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีนักเรียนเป็นฐาน เพื่อการส่งเสริมอาชีพในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นอีกแนวทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- ดุขฎิ อายูวัฒน์. (2550). *กระบวนการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม*. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธีระวัชร ภูระธีระ. (2551). *รูปแบบการพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อยเพื่อความยั่งยืน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎิบัณฑิต). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มณเฑียร บุญข้างเผือก และคณะ. (2550). *การพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กัญญา รัชตชัยศ. (2550). *การทดสอบและการแบ่งกลุ่มผู้บริโภคโดยใช้สเกลวัดเจตคติแบบพหุในผลิตภัณฑ์น้ำพริกแจ่วบอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎิบัณฑิต). ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กรมวิชาการ. (2552 ก). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมวิชาการ. (2552 ข). *ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2552*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ก้อง เค็มกระโทก. (2555). *การพัฒนาแบบการอบรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพระดับชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรในแหล่งท่องเที่ยวเขาตอยเจดีย์ อำเภอเทพารักษ์ จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎิบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิตนา แคมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2552). *ศาสตร์การสอน (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพนเตร ขรรค์ทัพไทย. (2554). *การพัฒนาแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเพื่อการเรียนรู้รายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาคูฎฎิบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน. (2551). *การประยุกต์ใช้ SPSS วิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กาศสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. (2536). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสังคมไทย*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *เทคนิคการจัดการเรียนการสอน*. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเวศ วะสี. (2551). *การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ : ชุมชนพัฒนา.
- ประสาธ อิศรปริดา. (2547). *จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน*. กรุงเทพฯ : กราฟิเคอาร์ท.
- ประสาธ อิศรปริดา. (2548). *จิตวิทยากับการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : กราฟิเคอาร์ท.
- ปาริฉัตร ลีลาเลอเกียรติ. (2554). *รูปแบบการจัดการเรียนการสอนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาธุรกิจ
ในโรงเรียนและชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2554). *การจัดการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์.
- มรกต วัฒนศักดิ์คุปต์. (2553). *การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน
ด้านการดูแลพัฒนาการเด็ก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตรคุปต์. (2555). *การอนุรักษ์ฟื้นฟูและการพัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวอีสาน
เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุ่ง แก้วแดงคุปต์. (2549). *รูปแบบการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- รุ่งนภา ภาภูตานนท์คุปต์. (2554). *การกล่อมเกลாதงสังคัม*. กรุงเทพฯ : ครูมิตร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศคุปต์. (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น.
- วิจารณ์ พานิชคุปต์. (2554). *ทักษะชีวิตและอาชีพในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิชัย ภูโยธินคุปต์. (2553 ก). *หน้าที่พลเมือง ม.4-ม.6*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิชัย ภูโยธินคุปต์. (2553 ข). *หน้าที่พลเมืองและการดำเนินชีวิตในสังคม*. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, 2553 ข.
- วีณา ประชากุล และประสาธ เนืองเฉลิม. (2554). *รูปแบบการเรียนการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2551). *นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้*. กاهشินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11*.
กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2549). *การวัดผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กاهشินธุ์ : ประสานการพิมพ์.

- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2546). *การทดสอบค่าเฉลี่ยของประชากรตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- สมพร สุทัศน์ีย์. (2544). *การทดสอบทางจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง มหาวัง. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต บัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2552). *ยุทธศาสตร์การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนา การศึกษาไทย ตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552*. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์. (2553). *ท้องถิ่นของเราจังหวัดกาฬสินธุ์*. กภาพสินธุ์ : ประสานการพิมพ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. (2556). *การสำรวจสภาวะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 ปีการศึกษา 2556*. กภาพสินธุ์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24.
- โสภา ขปิลมันน์. (2553). *วิกฤตสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์และทางออก*. กรุงเทพฯ : นิพนธ์การพิมพ์.
- สุรงค์ ไคว้ตระกูล. (2541). *จิตวิทยาการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- สุรงค์ จันทน์เอม. (2552). *การกล่อมเกลாதงสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2554). *กล่อมเกลாதงสังคม*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- อะหมัด ยี่สุนทรง. (2546). *การสร้างค่านิยมเชิงอนุรักษ์ต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกระบวนการสังคม ประกิต*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- Andrew M. Colman. (2001). *A Dictionary of Psychology*. New York : Oxford University Press Inc.
- Brittingham, Kenneth Vernon. (1998). *The Characterization of Successful School, Family, and Community Partnerships. Dissertation Abstracts International, 59(5) : 1406 – A.*
- Bugental, Goodnow and W. Grusec. (2006). *Cognitive process and Socialization*. New York : Willy.
- Bloom, L. and O. Selsnic. (2008). *The Socialization Theory*. Virginia : USA.
- Cricket F. L. Kidwell. (2010). *Civic Literacy and The civic Mission in school*. Newyork : s.l.

- DeLaney, Rebecca K. (2000). Parent Participation in District-level Curriculum Decisionmaking : A Year in the Life of a School District. *Dissertation Abstracts International*, 60(7) : 2349 – A.
- Ebrahim, Ali. (2004). The Effect of Traditional Learning and a Learning Cycle Inquiry Learning Strategy on Students' Science Achievement and Attitudes Toward Elementary Science (Kuwait). *Dissertation Abstracts International*, 65(4) : 1232-A.
- Farthing G. William. (1992). *The Psychology of Consciousness*. New Jersey : Prentice Hall.
- Gardner, H. (1983). *Frame Mind : The Theory Multiple Intelligence*. New York : Basic Books.
- Good, Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. New York : McGraw-Hill Book company.
- Harry, Matlay. (2009). Entrepreneurship Education in the UK : A Critical Analysis of Stakeholder Involvement and Expectations. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 16(2) : 355-368.
- John, Dewey. (2006). *Meaningful Assessment : A Manageble and Cooperative Process*. Boston : Allyn and Bacon.
- Johnson and Johnson. (1994). *Cooperative Learning*. New York : s.l.
- Joyce, B. and M. Weil. (1996). *Model of Teaching*. Boston : Allyn and Bacon.
- Joyce, B., M. Weil and E. Calhoun. (2010). *Model of Teaching Allyn and Bacon*. s.n. : s.l.
- Joyce, B. and other. (2009). *Model of Teaching*. Boston : Allyn and Bacon.
- Krathwohl, Bloom and A. Massia. (1974). *Phycology of Youth*. Boston : s.l.
- Ledger, Antoinette Frances. (2003). The Effects of Collaborative Concept Mapping on the Achievement, Science Self-efficacy and Attitude Toward Science of Female Eighth-grade Students. *Dissertation Abstracts International*, 64(5) : 1587-A.
- McDonald, Dania M. (2004). Teaching for Scientific Understanding : A Study of the Effects of Two Methods. *Masters Abstracts International*, 12(05) : 1458.

- Mark J. Molli. (2010). *Civic Education Promoting The Principle of Democracy*.
Newyork : s.l.
- Morrison, E. and P. Macintyre. (1975). *The Socialization Process*. New York : s.l.
- Nozomi Hishida, Rajib Shaw. (2009). Chapter 15 Participatory Urban Environmental
Management and Social Capital in Danang. in *Rajib Shaw (ed.) Urban
Risk Reduction : An Asian Perspective*, 1 : 295-315.
- Raymond H. William. (1999). *The Principle of Phycology*. 3rded. New Jersey Upper
Saddle River : Prentice-Hall.
- William, H. Zewel. (2008). *The Socialization Theory*. Virginia : Copy USA.
- White, Jeanne Marie. (2003). Investigation of Children's Literature for Improving
Performance and Attitude of Mathematical Problem Solving.
Dissertation Abstracts International, 64(06) : 2012-A.

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

ภาพกิจกรรมการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาพที่ ก.1 บรรยากาศการจัดงาน

ภาพที่ ก.2 บรรยายการดำเนินงาน

ภาพที่ ก.3 บรรยายการศกการจ้ดงาน

ภาพที่ ก.4 บรรยากาศการจัดสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion)

ภาพที่ ก.5 บรรยากาศการดำเนินการจัดกิจกรรม

ภาคผนวก ข

กิจกรรมการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบฟอร์มเสนอขออนุมัติโครงการ

โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

“กระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”

สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชา 1068206 วิชาฝึกปฏิบัติการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

อาจารย์ผู้สอน : อาจารย์ ดร.กมล ตราชู , ดร.นิคม ชมภูหลง, ดร.เสฐียรพงษ์ ศิวินา

1. ชื่อโครงการ : โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”
2. หน่วยงานที่รับผิดชอบ : สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
3. ระยะเวลาดำเนินการ : วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2559
4. ผู้รับผิดชอบโครงการ : 1) นายอวรณ์ อางหาญ รหัสนักศึกษา 589010540102
5. สถานที่ดำเนินการ : โรงเรียนบ้านหมากมาย ตำบลกลาง อำเภอดงเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี
6. ผู้นิเทศโครงการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) 1. ดร.อุตร อรกุล (ประธานหลักสูตร) 2. ดร.กมล ตราชู (อาจารย์ผู้สอน) 3. ดร.นิคม ชมภูหลง (อาจารย์ผู้สอน) 4. ดร.เสฐียรพงษ์ ศิวินา (อาจารย์ผู้สอน)
7. หลักการและเหตุผล

ข้าวอินทรีย์ (Organic Rice) เป็นข้าวที่ได้จากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นวิธีการผลิตที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีหรือสารสังเคราะห์ต่างๆ เช่น ปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรค แมลงและสัตว์ศัตรูข้าว ในทุกขั้นตอนการผลิตและในระหว่างการเก็บรักษา ผลผลิต โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ และสารสกัดจากพืชที่ไม่มีพิษต่อคน หรือไม่มีสารพิษตกค้าง

8.1.5 ด้านเศรษฐกิจ/โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

8.1.6 ด้านการศึกษา

8.1.7 ด้านความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม

8.1.8 ด้านสิ่งแวดล้อม

8.1.9 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

8.1.10 แผนที่ชุมชน/สถานที่สำคัญของชุมชน

8.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ เกี่ยวกับการผลิตข้าวเกษตรอินทรีย์ในเขตพื้นที่ชุมชนของโรงเรียนบ้านหมากมาย และหมู่บ้านหมากมาย หมู่ที่ 3,13,17 ตำบลกลาง อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี

8.3 เพื่อวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาอุปสรรค และ โอกาส SWOT ของโรงเรียนและชุมชนที่ เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้านการผลิตข้าวอินทรีย์โดยใช้โรงเรียนเป็น ฐาน

8.4 เพื่อจัดทำรายงานวิจัย เรื่อง บริบทชุมชนโรงเรียนบ้านหมากมายและหมู่บ้านหมากมาย หมู่ที่ 3,13,17

9. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูล (Key Informant)

9.1 ผู้อำนวยการ และคณะครู /นักเรียน โรงเรียนบ้านหมากมาย จำนวน 6 คน

9.2 ประธานกลุ่ม และตัวแทนคณะกรรมการบริหาร กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์บ้านบัวเทียม อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 3 คน

9.3 ตัวแทนเกษตรกรอำเภอดงขุดม จำนวน 2 คน

9.4 ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 6 คน

9.5 กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหมากมาย จำนวน 3 คน

9.6 ตัวแทนผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน/ อบต. จำนวน 2 คน

9.7 นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นรุ่นที่ 2 จำนวน 12 คน

9.8 อาจารย์ผู้สอนและอาจารย์นิเทศโครงการ จำนวน 5 คน

รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 39 คน

10. ขั้นตอนการศึกษา

10.1 การศึกษาบริบทชุมชนพื้นฐาน 10 ด้าน มีขั้นตอนดังนี้

10.1.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติโรงเรียน รายงาน SAR ของโรงเรียน/ สมุดหมาย เหตุของหมู่บ้าน/ สมุดบันทึกที่เกี่ยวข้องของโรงเรียน/ผู้นำชุมชน/ ปราชญ์/ภูมิปัญญา ในหมู่บ้าน/เอกสาร งานและวิจัยที่เกี่ยวข้อง/เว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ /แบบรายงานด้าน ลักษณะของประชากรจาก อบต.

10.1.2 ลงพื้นที่ชุมชน เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้รู้/นักประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น/ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้สูงอายุ ในชุมชน/ผู้นำชุมชน/ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน ด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน

10.1.3 ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ /การสังเกตแบบการมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย

10.1.4 การจัดทำแผนที่ชุมชน

10.2 การลงพื้นที่จัดเวทีชาวบ้านเพื่อหาข้อมูลเชิงลึก ด้านสภาพปัญหาและความต้องการของ ชุมชนในการผลิตข้าวอินทรีย์ มี 8 ขั้นตอนดังนี้

10.2.1 เสนอโครงการจัดประชุมเสนา เวทีชาวบ้านต่อผู้บังคับบัญชาเพื่ออนุมัติ

10.2.2 ขออนุญาตเชิญกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป้าหมายจาก สาขาวิชา และประสานงานเชิญ กลุ่มเป้าหมาย

10.2.3 จัดทำคู่มือการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน ประกอบการจัดเวทีชาวบ้าน และแนวการถาม-ตอบ หรือประเด็นการถาม แจกล่วงหน้าแก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้เตรียมข้อมูลมาตอบหรือแสดงความเห็น ล่วงหน้า ก่อนที่จะมาประชุม

10.2.4 แจกสมุดคู่มือการประชุม/แนวการถาม-ตอบ แก่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลอย่างน้อย 3-5 วัน

10.2.5 จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการประชุม เช่น แฟ้มเอกสาร/แบบบันทึกแสดงความคิดเห็น/ปากกา/ป้ายชื่อ/เครื่องเสียง/เครื่องฉายภาพโปรเจคเตอร์/เครื่องบันทึกเสียง/กล้องถ่ายภาพนิ่ง/กล้องถ่ายวิดีโอ /ห้องประชุม/ของที่ระลึกสำหรับแขกผู้มีเกียรติ/ใบเกียรติบัตร /แบบประเมินผลการประชุม เป็นต้น

10.2.6 ประชุมวางแผนการจัดเวทีชาวบ้านกับทีมนักศึกษาปริญญาเอกรุ่นที่ 2 เพื่อซักซ้อมลำดับ ขั้นตอนของการดำเนินการประชุม เช่น การเตรียมพิธีกร/ผู้ดำเนินการ/ผู้ให้ข้อมูล/จัดทำสคริปต์ ประเด็น คำถาม ให้รอบครอบรัดกุมตรงตามจุดมุ่งหมาย

10.2.7 ดำเนินการจัดประชุมตามแผน

10.2.8 ประเมินผลการจัดประชุม

10.3 การ SWOT ชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

10.3.1 รวบรวมข้อมูลจากข้อ 9.1-9.2

10.3.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

10.3.3 ประชุมระดมความคิดนักศึกษา ปริญญาเอกรุ่นที่ 2 และอาจารย์ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ ร่วมวิเคราะห์ SWOT ตามประเด็นจุดประสงค์ของโครงการ

10.3.4 สรุปผลการดำเนินการวิจัย / เขียนบทความการวิจัยผลิตป้ายไวเนล ขนาด 80/150 ซม. เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมในงาน PWEF 2016 ในวันที่ 29 พ.ค.59

11. กิจกรรมขั้นตอนการจัดเวทีชาวบ้าน ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2559 เวลา 08.30-13.30 น. (วันลงพื้นที่ปฏิบัติการเก็บข้อมูลในชุมชน) 9 ขั้นตอน

ลำดับ ที่	เวลา	ขั้นตอน / กิจกรรม	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ
1	08.00 น.- 09.00น.	ลงทะเบียน รับแฟ้มเอกสาร/ป้าย ชื่อ/ ตำแหน่ง ของผู้เข้าประชุมให้ ข้อมูล	เอกสาร	คณบดีศึกษา ป.เอก
2.	08.00 น.- 09.00 น.	แนะนำชี้แจงรายละเอียดของการ กิจกรรมในการจัดประชุม		นายอวรณ์ อหาญ
3	09.00 น.- 09.30 น.	ผู้บริหารโรงเรียนกล่าวต้อนรับ แขกผู้มีเกียรติและผู้เข้าร่วม ประชุม และนำสถานที่โรงเรียน บ้านหมากมาย	-สไลด์ PPT แนะนำ โรงเรียน และโครงการ ดีเด่นที่เกี่ยวข้อง -ประวัติโรงเรียน/SAR/ รายงานการประเมินของ สมศ.	นายบัวกันต์ บุญมาโฮม
4.	09.30 น.- 09.45 น.	ประธานหลักสูตร กล่าวเปิดงาน และแนะนำวัตถุประสงค์โครงการ /แนะนำคณาจารย์ และ นักศึกษาที่เข้ามาร่วมกิจกรรมต่อ คณะที่เข้าประชุมให้ข้อมูล		ดร.อุตร อรุณ

ลำดับ ที่	เวลา	ขั้นตอน / กิจกรรม	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ
5	09.45 น. -10.00 น.	พัก รับประทานอาหารว่าง		
6	10.00 น. 10.20 น.	1. ชั้นสร้าง ความคุ้นเคย ผู้ดำเนินการประชุมสร้าง ความคุ้นเคยผู้เข้าร่วมประชุม โดย การแนะนำผู้เข้าประชุมถึงความรู้ ความสามารถ/ประสบการณ์/ ตำแหน่ง /หรือให้ผู้เข้าประชุม แนะนำตนเองให้ที่ประชุมได้ทราบ (เฉพาะในฝ่ายของผู้ที่ถูกรับเชิญ มาให้ข้อมูล)	สไลด์ PPT แนะนำ บุคลากรที่ถูกเชิญเข้าให้ ข้อมูล ประกอบ	นายอวรณ์ อัจหาญ และคณะ
7	10.20 - 11.20 น.	2 ชั้นจุดประเด็น ผู้ดำเนินการ ประชุม แจ้งวัตถุประสงค์ของ โครงการ และกำหนดประเด็น คำถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้เตรียม ตัวแสดงความคิดเห็นหรือให้ ข้อมูล /รวมทั้งกำหนดกติกาของ การพูด โดยจะใช้คนละกัหน้าที่ ใน แต่ละประเด็นคำถามจะใช้กัหน้าที่ ที่รอบ เป็นต้น ตัวอย่าง เช่น ประเด็นคำถามที่ 1 หมู่บ้านนี้มี ประวัติก่อตั้ง มีความเป็นมา อย่างไร ? โดยจะขอให้ใครบ้าง เป็นคนตอบใช้เวลาคนละกัหน้าที่ รวมเป็นเวลา 10 นาที ประเด็นคำถามที่ 2 ลักษณะของ การผลิตข้าวอินทรีย์ ในหมู่บ้านนี้ เป็นอย่างไร ? โดยจะขอให้ใคร	-แบบสอบถาม -แบบบันทึกสรุปผลการ จัดประชุมเวทีชาวบ้าน -แบบ สัมภาษณ์ เป็น รายบุคคล -การบันทึกภาพ VDO. -การบันทึกภาพนิ่ง บรรยากาศการประชุม - แบบสอบถามแบบ ปลายเปิด	1 นายอวรณ์ อัจหาญ และทีมงาน

ลำดับ ที่	เวลา	ขั้นตอน / กิจกรรม	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ
		<p>บ้าง เป็นคนตอบใช้เวลาคนละกึ่ง นาที่ รวมเป็นเวลา 10 นาที</p> <p>ประเด็นคำถามที่ 3 ข้อดีข้อเสีย ของการทำนาข้าวอินทรีย์ ตาม แนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง เป็นอย่างไร? โดยจะขอให้ใครบ้าง เป็นคนตอบใช้เวลาคนละกึ่งนาที่ รวมเป็นเวลา 10 นาที</p> <p>ประเด็นคำถามที่ 4 ความคิดเห็น ของชาวบ้านต่อความต้องการใน ด้านให้ได้รับการส่งเสริมให้ผลิต ข้าวอินทรีย์ ในหมู่บ้าน จาก ภาครัฐ/โรงเรียน /เอกชน เป็น อย่างไร? โดยจะขอให้ใครบ้าง เป็นคนตอบใช้เวลาคนละกึ่งนาที่ รวมเป็นเวลา 10 นาที</p> <p>ประเด็นคำถามที่ 5 บทบาทของ ภาครัฐ เช่น เกษตรตำบล, อำเภอ/ โรงเรียนในชุมชน ควร เข้ามามีบทบาทในส่งเสริม สนับสนุน กระบวนการจัดการ เรียนรู้ของชุมชน ในการผลิตข้าว อินทรีย์ได้อย่างไร ?</p> <p>ประเด็นคำถามที่ 6 แนวทางของ การจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ ที่สามารถ พึ่งตนเองได้ และประสบผลสำเร็จ มาแล้วเป็นอย่างไร ? จะให้ใคร เป็นผู้ตอบ ใช้เวลาเท่าไร</p>		

ลำดับ ที่	เวลา	ขั้นตอน / กิจกรรม	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ
8	11.20น.- 11. 50 น.	<p>3. ชั้นจับเข้าคุย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าประชุมท่านอื่น ๆ ที่ยังไม่มีโอกาสพูดเสนอความคิดเห็นได้มีโอกาสดังเสนอความคิดเห็น ในลักษณะการถาม-ตอบ โดย ผู้ดำเนินรายการ เปิดประเด็นคำถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติม จากผู้เข้าร่วมประชุมท่านอื่น ๆ ที่ยังไม่มีโอกาสได้พูด แสดงความคิดเห็นในตัวอย่าง ประเด็นคำถามที่ยังได้คำตอบไม่ชัดเจน ต่อไปนี้ เช่น</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ท่านมีความต้องการอยากให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นฐานในการจัดการกระบวนการเรียนรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อการผลิตข้าวอินทรีย์ หรือไม่เพราะเหตุใด ? 2. โรงเรียนของท่านมีความพร้อมด้านนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด ? 3. ตามความคิดเห็นของท่านคิดว่า หมู่บ้านของเรา โรงเรียนของเรา มีจุดอ่อนที่จะต้องปรับปรุง และ จุด แ ช้ ง ใน การ จัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ในชุมชน ด้านใดบ้าง ? 	<ol style="list-style-type: none"> 1.แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ 2. เครื่องบันทึกเทป 3. เครื่องบันทึกเสียง 4.กล้องบันทึกภาพนิ่ง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้เข้าร่วมประชุมที่ประสงค์จะเสนอความคิดเห็น 2. ผู้อำนวยการโรงเรียน 3. ตัวแทนครู 3. ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน 4. ตัวแทนนักเรียน 5.ประธานกรรมการสถานศึกษา หรือตัวแทน 6.ตัวแทนผู้นำชุมชน

ลำดับ ที่	เวลา	ขั้นตอน / กิจกรรม	สื่อประกอบ	ผู้รับผิดชอบ
9	1150-12. 20 น.	4. ขั้นสรุปประเด็น - กล่าวสรุปประเด็นผลการ ประชุม - กล่าวปิดงาน และแสดงความ ขอบคุณผู้เข้าร่วมโครงการ การ ประชุมในครั้งนี้ - มอบของที่ระลึก - ถ่ายรูปร่วมกัน		ดร. กมล ตราชู
	12.20น.- 13.30 น.	พักรับประทานอาหารเที่ยง ร่วมกัน		

11. ตัวอย่างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

11.1 แบบสอบถามความคิดเห็นผู้ปกครองนักเรียน/ผู้นำชุมชน เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข่าวอินทรีย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (แสดงในภาคผนวก)

11.2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น (แบบเป็นทางการ) ของผู้นำชุมชน /ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียน./ผู้อำนวยการโรงเรียน/คณะครูในโรงเรียน/ต่อบทบาท ในการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข่าวอินทรีย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (แสดงในภาคผนวก)

11.3 แบบบันทึกการตอบในประเด็นการถาม-ตอบ ตามวาระของการจัดเวทีชาวบ้าน (แสดงในภาคผนวก)

11.4 แบบประเมินผลการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน (แสดงในภาคผนวก)

11.5 ตัวอย่างบทสคริปต์ของการดำเนินรายการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน และ ผังความคิดของการตั้งประเด็นคำถาม ตามวัตถุประสงค์ของการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน

11.5.1. บทสคริปต์การดำเนินรายการจัดประชุมเวทีชาวบ้านแบบร่าง (บทการสัมภาษณ์)

วาระที่ 1 แนะนำสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้เข้าประชุม (เวลา 10-15 นาที)

ผู้ดำเนินรายการ : สวัสดีครับ พ่อแม่พี่น้อง กระผม..(แนะนำตนเอง) ...ขอแนะนำผู้ที่เข้าประชุมเวทีชาวบ้านครั้งนี้ เพื่อจะได้ให้รู้จักและทำความคุ้นเคยกันเป็นเบื้องต้น สักซักถาม แสดงความ

คิดเห็นได้อย่างเต็มที่นะคะ.....ว่าเป็นใคร มาจากไหน ทำงานด้านช่วยเหลือสังคม ชุมชนด้านใดบ้างครับ
ท่านแรกขอแนะนำ .....ตำแหน่ง.....ประสบการณ์ .....2,3,4 จนครบ

วาระที่ 2 จุดประเด็นแนวคิดการพัฒนา (60 นาที)

ผู้ดำเนินรายการ : ครั้นหลังจากพวกเรารู้จักกันแล้ว สร้างความคุ้นเคยกันแล้ว กระทบผู้ดำเนินรายการจะขอเริ่มการสนทนา ตั้งประเด็นคำถาม และก็จะขอคำตอบจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ตามประเด็นคำถาม 6 คำถาม ทั้งนี้จะขอให้ผู้ตอบแต่ละท่านใช้เวลาตอบ คนละ 5 นาที โดยเรียงลำดับตามประเด็นคำถามดังนี้ นะครับ

1. ประเด็นคำถามที่ 1 ประวัติและความเป็นมาของหมู่บ้านหมากมาย มีความเป็นมาอย่างไร อยากจะขอให้ 1.....2.....เป็นผู้ตอบครับ

2. ประเด็นคำถามที่ 2 สถานการณ์ในปัจจุบันการผลิตข้าวอินทรีย์ ในหมู่บ้านนี้เป็นอย่างไร ? อยากจะขอให้ 1.....2.....เป็นผู้ตอบครับ

3. ประเด็นคำถามที่ 3 ข้อดีข้อเสียของการทำนาข้าวอินทรีย์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง และ กระแสความต้องการของชุมชนเป็นอย่างไร? อยากจะขอให้ 1.....2.....เป็นผู้ตอบครับ

4. ประเด็นคำถามที่ 4 ถามว่า " ชาวบ้านจะมีความต้องการ หรือไม่ต้องการ ถ้าหากภาครัฐที่เกี่ยวข้องเช่น เกษตรอำเภอ ตำบล,โรงเรียน มาให้การสนับสนุน ในด้านการส่งเสริมให้ผลิตข้าวอินทรีย์ ในหมู่บ้านของเรา และอยากจะให้ช่วยเหลือในด้านใดบ้าง ซึ่งกระทบอยากจะให้ 1.....2.....เป็นผู้ตอบครับ

5. ประเด็นคำถามที่ 5 แนวทางการให้การสนับสนุนจากภาครัฐ เช่นเกษตรตำบล, อำเภอ และโรงเรียนในชุมชนคือโรงเรียนบ้านหมากมาย ควรมีบทบาทในส่งเสริมสนับสนุน กระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ได้อย่างไร ? ซึ่งคำตอบนี้ กระทบผู้ดำเนินรายการอยากจะให้ 1.....ผู้อำนวยการโรงเรียน และ 2 คือ.....เกษตรอำเภอ/ตำบล เป็นผู้ตอบครับ..

6. ประเด็นคำถามที่ 6 แนวทางของการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ที่ประสบผลสำเร็จมาแล้วเป็นอย่างไร ? อยากขอให้ (1) ประธานกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ (2) กรรมการกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ ... มาเล่าประสบการณ์ที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จครับ...

วาระที่ 3 จับเข้าคุย (เวลา 20- 30 นาที)

ผู้ดำเนินรายการ : ครั้นในวาระที่ 3 เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าประชุม เช่น ผู้นำชุมชน / ผู้แทนกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน /คุณครูผู้สอน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคำถาม และที่ยังไม่มีโอกาสพูดเสนอ

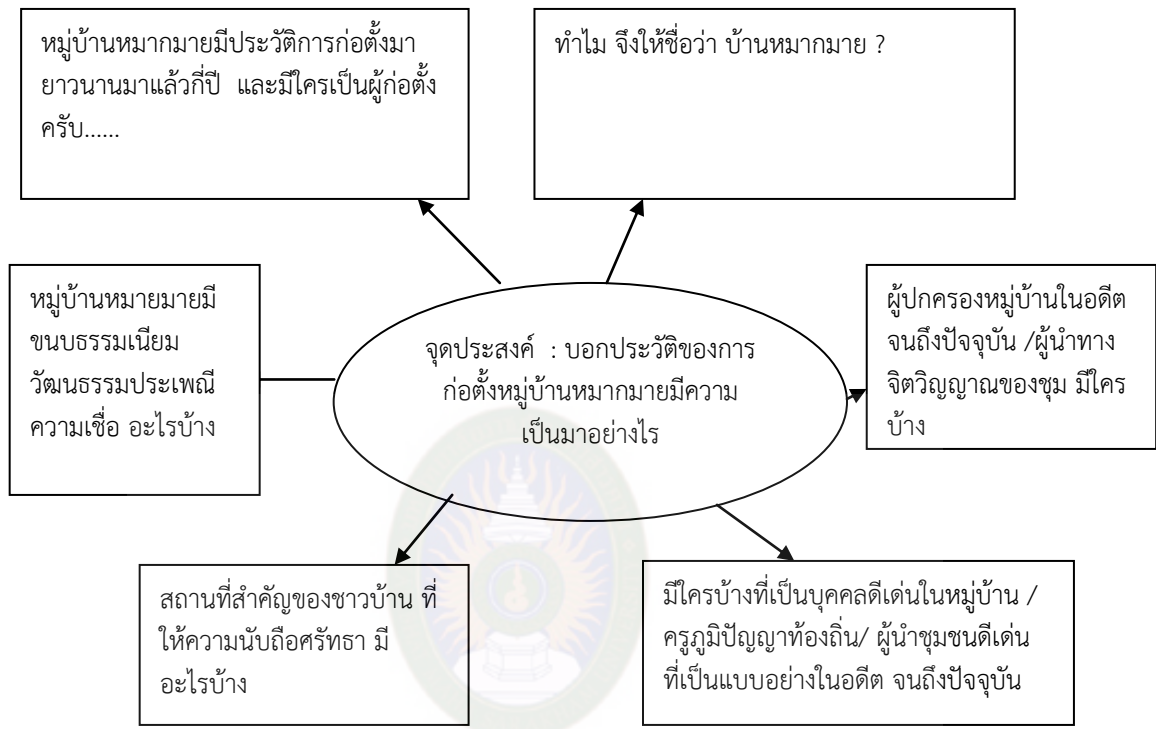
ความคิดเห็นได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม จากในวาระที่ 2 กระจงจะขอตั้งประเด็นคำถามนำ สัก 3 ประเด็นก่อน เพื่อที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมยกมือก่อน เพื่อผมจะได้อนุญาตให้แสดงความคิดเห็นตาม ประเด็น คำถาม ซึ่งหากใครสนใจตอบประเด็นก็ขอให้บอกให้ทราบก่อนนะครับว่าจะแสดงความคิดเห็น ในประเด็นใด โดยจะขอให้ใช้เวลาคนละไม่เกิน 5 นาที ครับ

1. ท่านมีความต้องการอยากให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นฐานในการจัดกระบวนการ เรียนรู้แก่ชาวบ้าน เพื่อการผลิตข้าวอินทรีย์ หรือไม่เพราะเหตุใด ?

2. โรงเรียนของท่านมีความพร้อมด้านนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด ?

3. ตามความคิดเห็นของท่านคิดว่าหมู่บ้านของเรา โรงเรียนของเรา มีความพร้อม และมี จุดอ่อนจุดแข็ง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน ในการผลิตข้าวอินทรีย์ในชุมชน ร่วมกันได้หรือไม่ อย่างไร (หากไม่มีใครจะเสนอความเห็น ผู้ดำเนินรายการ อาจเรียกชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องให้ตอบคำถามตาม ประเด็น ซึ่งผู้ดำเนินการจะต้องใช้บุคลสัมพันธ์ส่วนตัว / รู้จักพื้นฐานของผู้ตอบเป็นอย่างดี เช่น ตัวแทน ชาวนา ตัวแทนครู ตัวแทนผู้นำชุมชน ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนผู้บริหารโรงเรียน เป็นต้น)

11.5.2 ตัวอย่างแผนผังความคิดประเด็นคำถาม

12. อาจารย์ผู้นิเทศโครงการ

12.1 ดร.อุตร อรกุล	ประธานสาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
12.2 ดร.กมล ตราชู	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
12.3 ผศ.ดร.วรวรรณ อุบลเลิศ	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
12.4 ผศ.ดร.ทิพาพร สุวารี	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
12.5 ดร.ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ	อาจารย์สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
12.6 ดร.นิคม ชมภูหลง	อาจารย์ประจำวิชา
12.7 ดร.เสฐียรพงษ์ ศิวินา	อาจารย์ประจำวิชา
12.8 ดร.ทักษิณ ลีพิศศักดิ์	อาจารย์ประจำวิชา
12.9 ดร.ดำรง มูลป้อม	อาจารย์ประจำวิชา
12.10 ประหยัด ทีทา	อาจารย์ประจำวิชา

13. ผลที่คาดว่าจะได้รับในโครงการ

เอกสารรายงานการวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน เรื่องการผลิตข้าวอินทรีย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสภาพบริบทพื้นฐานและการ SWOT ของชุมชนหมู่บ้านหมากมายและโรงเรียนบ้านหมากมาย จำนวน 1 เล่ม

14. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการ (โดยใช้แหล่งงบประมาณ จากนักศึกษา)

14.1 ค่าอาหาร	จำนวน.....บาท
14.2 ค่าของที่ระลึก	จำนวน.....บาท
14.3 ค่าเอกสาร/แฟ้ม/คู่มือการจัดเวทีชาวบ้าน	จำนวน.....บาท
14.4 ค่าบันทึกเทปโทรทัศน์ ภาพนิ่ง เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล	จำนวน.....บาท
รวมทั้งสิ้น.....บาท	

ลงชื่อ..... (ผู้เขียนโครงการ)

(นายอวรณ์ อางหาญ)

นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ลงชื่อ.....(ผู้เห็นชอบโครงการ)

(ดร. กมล ตราชู)

อาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชาฝึกปฏิบัติการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ลงชื่อ.....(ผู้อนุมัติโครงการ)

(อาจารย์ดร.อุตร อรกุล)

ประธานสาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

**แบบประเมินความสอดคล้องของแบบวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่น
ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
ระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษา
เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น**

ผู้ประเมิน

ชื่อ.....

ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน.....

คำชี้แจง

ขอความกรุณาท่านพิจารณาให้คะแนนความคิดเห็นที่มีต่อแบบวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียนที่
ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทาง
สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็น
ของท่าน โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

5 หมายถึง เห็นด้วย / เหมาะสมในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง เห็นด้วย / เหมาะสมในระดับมาก

3 หมายถึง เห็นด้วย / เหมาะสมในระดับปานกลาง

2 หมายถึง เห็นด้วย / เหมาะสมในระดับน้อย

1 หมายถึง เห็นด้วย / เหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

จิตสำนึกรักท้องถิ่น (Local Ownership) หมายถึง ลักษณะจิตใจที่รู้ตัวและสามารถวิเคราะห์ได้ถึง
ความสำคัญของท้องถิ่น เข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิใจในมรดกทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจาก
ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ที่ประกอบด้วย

1. ความรู้ความเข้าใจเรื่องประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น
2. ความภูมิใจในมรดกทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางภูมิปัญญา

รายละเอียดการวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1.ความครอบคลุมของแบบวัด					
1.1 วัดได้ครอบคลุมกับนิยามคำศัพท์ในการศึกษา					
1.2 วัดได้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา					
1.3 ใช้ภาษาที่สื่อได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

รายละเอียดการวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
2.ประสิทธิภาพของแบบวัด					
2.1 แบบวัดสามารถวัดได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการศึกษา					
2.2 แบบวัดสามารถวัดได้ตรงกับสิ่งที่เกิดกับผู้เรียน					
2.3 ใช้ภาษาที่ผู้ถูกวัดสามารถสื่อได้ตรงกัน					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

รายละเอียดการวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่น	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3. โดยภาพรวม แบบวัดสามารถนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม					

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ลงชื่อ ผู้เชี่ยวชาญ

(.....)

ตำแหน่ง .....

แบบวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน

คำชี้แจง แบบวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่นฉบับนี้ เป็นแบบวัดจิตสำนึกรักท้องถิ่นของนักเรียน ขอให้นักเรียนอ่านข้อความเหล่านี้ตามรายการ โดยทำเครื่องหมายในช่องให้ตรงกับความรู้สึกจริงของ

นักเรียน ผู้ถูกประเมิน ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์การประเมิน 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง เกิดความรู้สึกทุกครั้ง
- 4 หมายถึง เกิดความรู้สึกบ่อยครั้ง
- 3 หมายถึง เกิดความรู้สึกบางครั้ง
- 2 หมายถึง เกิดความรู้สึกนานๆ ครั้ง
- 1 หมายถึง ไม่เคยเกิดความรู้สึกเลย

รายการ	ระดับความรู้สึก				
	5	4	3	2	1
มีความรู้ความเข้าใจ					
มีความรู้สึกเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง					
มีความรู้สึกเห็นความสำคัญในบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งถิ่นฐานของท้องถิ่นตน					
มีความรู้สึกถึงความสามารถของบรรพบุรุษในการเลือกสถานที่ตั้งถิ่นฐาน					
มีความรู้สึกภูมิใจในความวิริยะของบรรพบุรุษในการพัฒนาท้องถิ่นตน					
มีความรู้สึกซาบซึ้งต่อบรรพบุรุษที่ร่วมก่อตั้งและพัฒนาท้องถิ่น					
เห็นความหลากหลายในมรดกทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
รู้ถึงความหลากหลายในมรดกทางทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น					
ทรัพยากรธรรมชาติ มีปริมาณที่เพียงพอ กับความต้องการของคนในท้องถิ่น					
พอใจกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการบริโภค					

รายการ	ระดับความรู้ลึก				
	5	4	3	2	1
เห็นการพึ่งพากันของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น					
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏให้เห็นถึงระดับความมั่นคงของปัจจัยในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น					
เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม					
เห็นประโยชน์ของวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อการดำรงชีวิต					
ความเหมาะสมของวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น					
ความเหมาะสมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของบรรพบุรุษ					
วัฒนธรรมของท้องถิ่นมีการสะท้อนถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น					
ชื่นชมกับการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น					
การเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม					
ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมีคุณค่าต่อการดำรงชีพของคนในท้องถิ่น					
สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมีคุณค่าต่อการดำรงชีพของคนในท้องถิ่น					
วัฒนธรรมของท้องถิ่นมีคุณค่าต่อการดำรงชีพของคนในท้องถิ่น					
ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการสืบทอดและอนุรักษ์ไว้คู่กับท้องถิ่น					
ควรมีแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้อยู่คู่กับท้องถิ่นต่อไป					

แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและ
ชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นของครู
นักเรียน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านหมากมาย

คำชี้แจง

ให้ครู ผู้เรียนและผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับ
ความพึงพอใจของครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งมี 5 ระดับ คือ

- 5 หมายถึง พอใจมากที่สุด
4 หมายถึง มาก
3 หมายถึง ปานกลาง
2 หมายถึง น้อย
1 หมายถึง น้อยที่สุด

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
ด้านการจัดการเรียนรู้						
1	ผู้เรียนชอบเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์ นี้					
2	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์ นี้ทำให้ทุกคนเข้าใจ เนื้อหาง่ายต่อการปฏิบัติวิถีความพอเพียงส่งเสริมการมีจิตสำนึก					
3	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์ นี้ส่งเสริมทำให้ผู้เรียน กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น					
4	กิจกรรมการเรียนรู้ทำให้ผู้เรียนสามารถสรุปความรู้ได้ด้วยตนเอง					
5	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถถอดบทเรียนได้ดี					
6	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ทำให้ผู้เรียนสามารถคิด ริเริ่มสิ่งแปลกใหม่ได้ดี					
7	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น					
8	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิด ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม					
9	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ครูและ					

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		5	4	3	2	1
	ผู้เรียนเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น					
10	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนมีความพอเพียงมากขึ้น					
ด้านบรรยากาศในการเรียน						
11	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้นและติดตามผลการจัดกิจกรรมผ่านการปลูกข้าว					
12	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้น่าสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง					
13	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้สนุกสนานมีความสุขในการเรียนรู้					
14	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้บรรยากาศในการเรียนรู้ไม่ตึงเครียด					
15	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเรียนรู้จากง่ายไปหายาก สนใจที่จะเรียนรู้ได้ทุกสถานที่					
16	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ทุกสถานที่					
ด้านระยะเวลาในการเรียน						
17	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ทำให้เสียเวลาในการเรียนรู้น้อย					
18	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเรียนรู้ได้ตลอดเวลา					
ด้านการประเมินผลในการเรียน						
19	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ส่งเสริมคนในชุมชนให้ผู้เรียนเป็นแบบอย่าง คือ ผู้เรียนจิตสำนึกรักท้องถิ่นมากขึ้นได้เป็นอย่างดี					
20	รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปลูกข้าวอินทรีย์นี้ทำให้ทราบผลการประเมินทันทีช่วยให้แก้ไขการเรียนได้ดีขึ้น และสามารถพัฒนาวิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ดี					

ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน
(.....)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ “เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์ โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น มี 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. ตำแหน่ง.....
3. อายุ.....
4. วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....
5. ที่อยู่.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลในการสัมภาษณ์

คำชี้แจง โปรดให้ผู้สัมภาษณ์ได้ตอบหรือแสดงความคิดเห็นตามหัวข้อการสัมภาษณ์ ดังนี้

1. ท่านต้องการให้โรงเรียนกับชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัจจุบันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. ท่านต้องการให้โรงเรียนกับชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นอย่างไร.....

.....

.....

.....

3. โรงเรียนกับชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาพัฒนากิจกรรมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่นอย่างไร.....

.....

.....

4. โรงเรียนกับชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

5. การที่นักเรียนได้ไปศึกษานอกสถานที่ตามพัฒนาภิธรรมการปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อพัฒนาจิตสำนึกรัก
ท้องถิ่นท่านเห็นว่ามีประโยชน์อย่างไร

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข

หนังสือแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ที่ ศธ ๐๕๔๐.๐๒/ว ๓๖๐๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
๕๘๐๐๐

๒๓ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เรียน ดร.ชวลิต จันทร์ศรี

ซึ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายอวรณ์ อาชาญ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รหัสประจำตัว ๕๘๓๐๑๐๕๘๐๑๐๒ รูปแบบการศึกษาในเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำแพงแก้ววิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือ

เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษาการวิจัย

ตรวจสอบส่วนการวัดและประเมินผล

ตรวจสอบด้านสถิติ การวิจัย

ตรวจสอบด้านอื่น ๆ ฯลฯ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวาท ทองสุข

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดี

สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

โทรศัพท์ ๐๔ ๓๕๖๐ ๓๔๖๐

โทรสาร ๐๔๓ ๕๕๕ ๖๕๕

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๐๒๖/ว ๓๕๐๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
๕๕๐๐๐๓

๒๓ มกราคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องราชการในตรวจสอบหนังสือพิมพ์และนิตยสารรายเดือน

เดือน กรกฎาคม ปี๒๕๖๐

ถึงที่ส่งมาด้วย หนังสือเกี่ยวกับประมวลข้อมูล จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายอรรณพ อ่างพญา นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท เป็น คณะครูสอน อาจารย์วิชาศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รหัสประจำตัว ๕๕๓๐๑๐๕๓๐๑๑๒ ทุนนิสิต การศึกษาในเวลาราชการ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม กำแพงแก้ววิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนในการปลูกข้าวอินทรีย์โดยใช้หลักทางสิ่งแวดล้อม ศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกรักท้องถิ่น" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุวัตถุประสงค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงได้ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบความถูกต้องของหนังสือ

- เพื่อ ตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา วิชาการวิจัย
- ตรวจสอบเอกสารหลักฐานประกอบ
- ตรวจสอบสำเนาฉบับที่ ๒ วิชาการวิจัย
- ตรวจสอบสำเนาอื่น ๆ ตาม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอเรียนขอแจ้งว่า ขอได้รับทราบหนังสือจากท่านด้วยดีเสมอ ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเวท ขอบบุญ
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดี

สาขาวิชาการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท
โทรศัพท์ : ๐๙ ๕๓๖๐ ๕๓๖๐
โทรสาร : ๐๕๓-๕๓๖๒ ๖๓๖

ที่ ศบ ๐๕๔๐.๐๒/ว ศบ๐๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
สำนักงานอธิการบดี
๕๕๐๐๐

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องในการตรวจสอบเครื่องพิมพ์และเครื่องปริ้นของศูนย์ปฏิบัติการวิจัย

เรียน ศ.ค้ำจิม บุญนิยม

ที่ที่ส่งมาด้วย เครื่องพิมพ์และเครื่องปริ้น จำนวน ๓ ชุด

ด้วย นายอรรณพ อ่างหาญ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม รหัสประจำตัว ๕๕๓๐๑๐๕๕๐๑๐๒ รูปแบบการศึกษาในเขตราชภัฏ ศูนย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ดำเนินการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการเรียนรู้นวัตกรรมมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการปลูกฝังจิตสำนึกโดยใช้หลักศาสนาและศีลธรรมศึกษาเพื่อพัฒนาจิตสำนึกเด็กท้องถิ่น" เพื่อให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย บรรดาผู้เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องพิมพ์

- ตรวจสอบความถูกต้องสำเนาเอกสาร ภาษาทวารวดี
- ตรวจสอบสำเนาการวิจัยและรายงานผล
- ตรวจสอบสำเนาคำพิพากษาทวารวดี
- ตรวจสอบสำเนานื่น ๆ ฯลฯ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอเรียนขอแจ้งว่า ขอได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดีและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรเวท พงษ์

คณะศึกษาศาสตร์

ปฏิบัติราชการแทน อธิการบดี

สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

โทรศัพท์ ๐๕ ๕๕๖๐ ๕๕๖๐

โทรสาร ๐๕๖ ๕๕๖ ๕๕๖

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นายอวรณ์ อัจหาญ
วัน เดือน ปี เกิด	13 ตุลาคม 2503
ที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 7 ตำบลโพนงาม อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านหนองแสง หมู่ที่ 7 บ้านหนองแสง ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5
ตำแหน่ง	ครูชำนาญการพิเศษ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2554	ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
พ.ศ. 2562	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม